

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA GERMANISTIKY

Čeština jako cizí jazyk u německých rodilých mluvčích
Czech language as a foreign language for German native
speakers

Diplomová práce

Vedoucí DP: **doc. PhDr. Alena Aigner, CSc.**

Autorka DP: **Blanka Bredová**

České Budějovice 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Čeština jako cizí jazyk u německých rodilých mluvčích* vypracovala samostatně pod vedením paní doc. PhDr. Aleny Aigner, CSc., pouze s použitím citované literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 20. 4. 2008

.....

Děkuji paní doc. PhDr. Aleně Aigner, CSc. za odborné vedení, cenné připomínky a pomoc při zpracovávání stanoveného tématu.

ČEŠTINA JAKO CIZÍ JAZYK U NĚMECKÝCH RODILÝCH MLUVČÍCH

CZECH LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE FOR GERMAN NATIVE SPEAKERS

ANOTACE

Tématem předkládané diplomové práce je *Čeština jako cizí jazyk u německých rodilých mluvčích* se zaměřením na výslovnostní a poslechová cvičení.

Daná problematika je v obou případech zpracována nejprve v teoretické rovině. Na ni navazuje rovina praktická zahrnující v části věnované výslovnosti zanalyzování hlavních chyb ve výslovnosti češtiny u německých rodilých mluvčích, návod správné výslovnosti a krátký soubor cvičení. V části týkající se poslechu s porozuměním jsou vybrány a vytvořeny poslechové texty se cvičeními určenými podle *Evropského referenčního rámce pro jazyky* pro úrovně A1, A2 a B1. Tato část obsahuje také práci s českým filmem *Kolja* na DVD ve výuce češtiny německých rodilých mluvčích. Film slouží jako východisko pro nácvik řečových dovedností, především poslechu s porozuměním.

Ve všech případech je popsán postup výuky a práce je doplněna zvukovou nahrávkou obsahující vzorová výslovnostní a poslechová cvičení.

Poznatků získaných při zpracovávání tohoto tématu lze využít ve výuce českého jazyka nejen u německých rodilých mluvčích a vytvořená cvičení použít k nácviku výslovnosti a poslechu s porozuměním.

AN ANNOTATION

The topic of this diploma work is *Czech language as a foreign language for German native speakers* focused on pronunciation and listening comprehension.

The problem is in both cases based on a theoretical level. This is continued with practical part including pronunciation analysis of the main mistakes in pronunciation of Czech made by German native speakers, the instructions for correct pronunciation and a short set of exercises. In the part concerning listening comprehension there are texts and exercises chosen and made according to *European referential frame for languages* for levels A1, A2 and B1. This part also includes work with the Czech film *Kolja* on DVD

in teaching Czech to German native speakers. The film is used as a starting point to practising speaking skills, especially listening comprehension.

In all cases there is a description of the teaching process supplemented with a recording of example pronunciation and listening comprehension.

All the information found when working on this topic can be used in teaching Czech language not only to German native speakers and the exercises prepared may be used to practising pronunciation and listening comprehension.

OBSAH

Úvod	8
I. Obecná teoretická východiska	10
1. 1. Cíle výuky, řečové dovednosti	10
1. 2. Jazykové prostředky	10
1. 3. Vztah řečových dovedností a jazykových prostředků	11
II. Jazykový prostředek výslovnost	12
2. 1. Výslovnost – teoretická východiska	12
2. 1. 1. Příčiny a důsledky chybné artikulace	12
2. 1. 2. Hlavní rozdíly v artikulaci českého a německého jazyka	13
2. 1. 3. Hlásky, jejich hodnota, fáze artikulace a dělení	13
2. 1. 4. Stručné srovnání českého a německého vokálního systému ...	15
2. 1. 5. Stručné srovnání českého a německého konzonantického systému	16
2. 1. 6. Vztah grafické a zvukové stránky jazyka	17
2. 1. 7. Koartikulace	18
2. 1. 8. Suprasegmentální fonologické jevy	19
2. 2. Výslovnost – praktická část	21
2. 2. 1. Výslovnost českých hlásek přizpůsobená potřebám německých rodilých mluvčích	21
2. 2. 2. Návčik problematických českých samohlásek a dvojhlásek	22
2. 2. 3. Návčik problematických českých konzonantů	24
2. 2. 4. Návčik české modulace	26
2. 2. 5. Soubor cvičení	27
III. Cílová dovednost poslech s porozuměním	41
3. 1. Poslech – teoretická východiska	41
3. 1. 1. Proces poslechu	41
3. 1. 2. Fáze poslechu	42
3. 1. 3. Předmět poslechu	42
3. 1. 4. Druhy a formy poslechu	42
3. 1. 5. Poslech v cizojazyčné výuce	43
3. 1. 6. Návčik poslechu, poslechová cvičení	44

3. 1. 7. Společné referenční úrovně, úrovně A1, A2 a B1	45
3. 2. Poslech – praktická část	47
3. 2. 1. Poslechová cvičení v praxi	47
3. 2. 2. Vzorová poslechová cvičení pro úrovně A1, A2 a B1	49
3. 2. 3. Použití filmu <i>Kolja</i> ve výuce češtiny jako cizího jazyka u německých rodilých mluvčích	64
IV. Nahrávka – její průběh a význam	74
Závěr	76
Literatura	85
Přílohy	87

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila problematiku češtiny jako cizího jazyka u německých rodilých mluvčích. Po dohodě s vedoucí diplomové práce paní doc. PhDr. Alenou Aigner, CSc., a po prozkoumání potřeb výuky češtiny jako cizího jazyka jsem se rozhodla zaměřit svoji pozornost na výslovnostní a poslechová cvičení.

Vytvořila jsem teoretickou základnu, ve které jsem obecně charakterizovala řečové dovednosti a jazykové prostředky. Co se týče výslovnosti a poslechu s porozuměním, danou problematikou se v obou případech zabývám nejprve v teoretické rovině. Na ni vždy navazuje rovina praktická zahrnující v části věnované výslovnosti zanalyzování hlavních chyb ve výslovnosti češtiny u německých rodilých mluvčích, návod správné výslovnosti a krátký soubor cvičení. V části týkající se poslechu s porozuměním jsem z jazykových učebnic vybrala vždy po jednom textu pro úroveň A1, A2 a B1, zároveň jsem pro každou tuto úroveň vytvořila svůj vlastní poslechový text. Texty jsou zvoleny a upraveny tak, aby odpovídaly dosažené jazykové úrovni a jsou k nim připojena příslušná cvičení. Množství poslechových textů jsem oproti původnímu zadání diplomové práce zredukovala na polovinu. Místo toho se podrobněji zabývám použitím filmového záznamu na DVD (film *Kolja*) ve výuce češtiny pro německé rodilé mluvčí jakožto východiska pro nácvik řečových dovedností, především poslechu s porozuměním. Ve všech případech je popsán postup výuky a práce je doplněna zvukovou nahrávkou obsahující vzorová výslovnostní a poslechová cvičení.

Cílem této práce je poukázat na problematiku výslovnosti a poslechu s porozuměním jako na prioritní součásti výuky češtiny nejenom u německých rodilých mluvčích, dále ukázat, jakých chyb se němečtí rodilí mluvčí dopouštějí a jakým způsobem je lze odstranit. Navíc má být vytvořen soubor cvičení použitelný v praxi a doplněný o zvukovou nahrávku.

Je nesporné, že zájem o češtinu jako o cizí jazyk neustále zaznamenává vzestupnou tendenci hlavně na straně našich německy mluvících sousedů. Tato tendence je dána jednak propojeností česky a německy mluvícího obyvatelstva ve sféře profesní a privátní, jednak k ní přispívá všeobecný trend vícejazyčnosti.

Existuje celá řada metod a přístupů, se kterými se můžeme v teorii a v praxi výuky češtiny jako cizího jazyka setkat. Pro německé rodilé mluvčí klade čeština především svým deklinačním systémem zvýšené nároky jak na studenty, tak i na vyučující. Ve výuce neexistuje žádný univerzální přístup, který by byl ten jediný a správný. Jisté však je, že je nutné v případě výuky češtiny u německých rodilých mluvčích umět nazírat na češtinu očima bohemisty i germanisty. Znamená to prokázat velice dobré znalosti právě o charakteru a fungování češtiny a umět je přizpůsobit potřebám německých rodilých mluvčích. Tato znalost a dovednost se pak odrážejí v použitých výukových metodách (např. využití pozitivního transferu, vyvarování se chyb spojených s negativním transferem – interferencí)¹ a v dosažených výsledcích.

Pro jakoukoli komunikaci v cizím jazyce je důležité vytvořit si nejenom kompetenci jazykovou, ale i kompetenci komunikační a kulturní,² lépe řečeno interkulturní. Všechny tyto kompetence by měly být obsaženy a posilovány v jazykové výuce, tedy i ve výuce češtiny u cizinců. Ve své práci se však zaměřuji především na kompetenci jazykovou, která zahrnuje čtyři cílové řečové dovednosti: ústní (mluvený) projev, poslech, čtení a písemný projev. Nácvik těchto cílových dovedností je podmíněn schopností orientovat se v základních rovinách jazykového systému, v tzv. jazykových prostředcích (prostředky gramatické, lexikální, zvukové a grafické).³ Jak jsem již zmínila výše, podrobně zpracovávám pouze cílovou dovednost poslech s porozuměním a jazykový prostředek výslovnost, neboť je považuji spolu s ústním (mluveným) projevem a jazykovým prostředkem lexikálním za prioritní součásti cizojazyčné výuky, tedy i výuky češtiny jako cizího jazyka u německých rodilých mluvčích. Zároveň se jedná o oblasti, které v cizojazyčné výuce bývaly a mnohdy ještě jsou opomíjeny a činí často problémy nejenom německým rodilým mluvčím. Z těchto důvodů si tedy zasluhují více pozornosti.

Přítomnost zbylých dvou kompetencí je implicitní, jejich vliv lze pozorovat například na charakteru jednotlivých cvičení, na volbě témat atd.

---

¹ Více o této problematice J. Hendrich a kol., 1988, s. 43 – 48 nebo R. Choděra, 2006, s. 49 – 52.

² Kompetence jazyková, komunikativní a kulturní podle H. Hammerlyho, 1985, s. 54.

³ Problematiku řečových dovedností a jazykových prostředků podrobně zpracovává J. Hendrich, 1988, s. 129 – 246.

I. Obecná teoretická východiska

1. 1. Cíle výuky, řečové dovednosti

Jedním z klíčových témat didaktiky cizího jazyka jsou cíle výuky a cílové dovednosti ve smyslu očekávaných výsledků. Mezi základní vzdělávací cíle obecně patří vytvoření určité úrovně vědomostí, dovedností a návyků. V souvislosti s cizojazyčnou výukou jde o jednotlivé úrovně osvojení určitého jazyka.⁴ To tedy platí i ve výuce češtiny u německých rodilých mluvčích. Mezi cílové dovednosti patří řečové činnosti: ústní (mluvený) projev, poslech, čtení a písemný projev.⁵ Tyto dovednosti lze dělit podle způsobu použití jazyka na dovednosti produkční (ústní a písemný projev) a receptivní (poslech, čtení), podle svého charakteru na dovednosti audio-orální (poslech, ústní projev) a opticko-grafomotorické (čtení, písemný projev).⁶

Při osvojování cizího jazyka by měl být kladen důraz především na úspěšné zvládnutí ústního projevu a poslechu s porozuměním. Poslech s porozuměním je považován za prioritní cíl a zároveň prostředek cizojazyčné výuky. Jako každá řečová dovednost musí být rozvíjen specifickými prostředky a postupy. Podrobněji se tímto tématem zabývám v části *Poslech s porozuměním*.

1. 2. Jazykové prostředky

Dalším významným tématem didaktiky cizího jazyka jsou jazykové prostředky. Tyto prostředky mají v cizojazyčné výuce pomocnou funkci, jejich osvojení je prostředkem k vytvoření příslušných komunikativních dovedností (ústní projev, poslech, čtení a písemný projev). Mezi jazykové prostředky se řadí fonetika, ortografie, gramatika a lexikum. Za nejvýznamnější jazykové prostředky jsou považovány fonetika a lexikum.⁷ Fonetikou, konkrétně správnou výslovností češtiny a typickými chybami ve

---

⁴ Jiné členění úrovní osvojení jazyka podle R. Choděry, 2006, s. 55 – 58 na vědomosti, primární dovednosti (neautomatizovaná, uvědomělá činnost), návyky a dovednosti sekundární (automatizovaná činnost a z ní vyplývající plynulá jazyková komunikace).

⁵ Dělení řečových dovedností podle J. Hendricha a kol., 1988, s. 186 - 246.

⁶ Toto dělení jsem přejala z diplomové práce I. Čížkové, 1997, s. 5.

⁷ Dělení jazykových prostředků podle J. Hendricha a kol., 1988, s. 129 - 174.

výslovnosti u německých rodilých mluvčích, se podrobněji zabývám v části s názvem *Výslovnost*.

1. 3. Vztah řečových dovedností a jazykových prostředků

Vztahy cílů a prostředků lze pokládat za základ cizojazyčného vyučování. Jak bylo již zmíněno, jazykové prostředky mají v cizojazyčné výuce pomocnou funkci a napomáhají k vytvoření cílových komunikativních dovedností. Užší vztah pak spatřuji právě mezi poslechem a fonetikou, neboť východiskem nácviu fonetiky cizího jazyka je jeho poslech a při nácviu poslechu není možné obejít se bez fonetiky, především bez správné výslovnosti, která hraje při nácviu poslechu s porozuměním významnou roli.

Užší vztahy lze samozřejmě pozorovat i u dalších cílových dovedností a jazykových prostředků. Pokud bych se však jimi dále zabývala, znamenalo by to výraznější odklon od stanoveného tématu.

II. Jazykový prostředek výslovnost

2. 1. Výslovnost – teoretická východiska

Výslovnost je jakožto jazykový prostředek úzce spjata s řečovými dovednostmi mluvení a poslech s porozuměním.

Podmínkou mluvení je schopnost slyšet a žít v „mluvícím“ prostředí. Důležité jsou obratnost mluvidel a vzor, podle kterého se řeč utváří. To platí i pro samotnou výslovnost, která je významnou složkou mluveného projevu.

Základní podmínkou poslechu s porozuměním je kromě schopnosti slyšet a dobré znalosti zákonitostí daného jazyka správná artikulace, ať už artikulace jazyka mateřského nebo cizího.

2. 1. 1. Příčiny a důsledky chybné artikulace

Správná, přesná a zřetelná artikulace jednotlivých hlásek a jejich spojení je tedy základem dobré srozumitelnosti ústního projevu. V praxi se však lze často setkat s četnými odchylkami od české výslovnostní normy, které srozumitelnost ústního projevu narušují. Těchto chyb se dopouštějí nejenom cizinci, kteří se učí česky, ale i samotní čeští rodilí mluvčí. Přitom je možné vysledovat, že každá národnost dělá ve výslovnosti určitého jazyka chyby, které jsou pro ni typické, což ale samozřejmě nemá vždy stoprocentní platnost. Toto je případ i německých rodilých mluvčích, kteří se dopouštějí některých typických chyb ve výslovnosti češtiny jako cizího jazyka (viz 2. 2. 2., 2. 2. 3., 2. 2. 4.).

Příčiny nesprávné artikulace jsou různé. Patří mezi ně sklon k pohodlnosti, nesprávné tvoření některých hlásek nebo jejich chybná výslovnost v souvislosti s již zafixovanou výslovností nářeční, v případě učení se cizímu jazyku s výslovností typickou pro mateřský jazyk nebo pro další cizí jazyk.

2. 1. 2. Hlavní rozdíly v artikulaci českého a německého jazyka

Jak již bylo řečeno, každý jazyk má svoji typickou výslovnost a s ní spojené zvyklosti, hovoří se o tzv. artikulační bázi. Jedná se především o postavení mluvidel a o svalové napětí během mluvení.

Při osvojování artikulační báze cizího jazyka činí největší potíže výslovnost těch hlásek, které se v mateřském jazyce nevyskytují (pro německé rodilé mluvčí např. české dlouhé otevřené *o*), nebo mají jinou výslovnost (pro německé rodilé mluvčí např. české neaspirované *p, t, k*).

Hlavní rozdíly v artikulaci češtiny oproti němčině obecně jsou: méně intenzivní svalové napětí, plynulejší výslovnost beze sklonu hlásky „vyrážet“, slabší proud vydechovaného vzduchu, menší rozdíl mezi přízvučnými a nepřízvučnými slabikami a větší rozdíl mezi znělými a neznělými konzonanty.

Další rozdíly v artikulaci se týkají jednotlivých hlásek, koartikulace a přízvuku (viz 2. 1. 4., 2. 1. 5., 2. 1. 7., 2. 1. 8.).⁸

2. 1. 3. Hlásky, jejich hodnota, fáze artikulace a dělení

Základem každého jazyka jsou tedy hlásky, které mají hodnotu akustickou, artikulační a významotvornou. Rozlišují se jimi tvary téhož slova (*město, města*) i slova různá (*sůl, půl*).

Artikulace jednotlivých hlásek má tři fáze: intenzi (přechod artikulačních orgánů z klidu do artikulačního postavení), tenzi (setrvání v artikulačním postavení) a detenzi (přechod artikulačních orgánů do klidové polohy).

Hlásky dělíme na vokály (samohlásky) a konzonanty (souhlásky).⁹

---

⁸ H. Boková, 2004.

⁹ M. Krobotová, 2000, s. 9.

a) České samohlásky

Spisovná čeština má pět samohlásek krátkých a pět samohlásek dlouhých. Dělí se na základě kvality, tj. podle způsobu tvoření a na základě kvantity, tj. podle délky trvání.

Vzájemný poměr samohlásek z hlediska způsobu tvoření lze vyjádřit pomocí vokálního trojúhelníku, v němž poloha jazyka při artikulaci odpovídá umístění samohlásky v trojúhelníku:

	Přední	Střední	Zadní
Vysoké	i		u
Středové		e	o
Nízké		a	

Jedním z hledisek třídění samohlásek je jejich zaokrouhlenost. Jedná se o tvar rtů, který se podílí na tvoření určitých hlásek. Pokud dojde k zaokrouhlení rtů, hovoří se o samohláskách zaokrouhlených (*o, u*), zbylé samohlásky jsou nezaokrouhlené.¹⁰

Z hlediska kvantity rozlišujeme hlásky krátké (*a, e, i/y, o, u*) a dlouhé označené diakritickým znaménkem – čárkou (*á, é, í/ý, ó, ú/ů*). Absolutní míra délky v češtině neexistuje, poměr krátkých samohlásek k dlouhým je zhruba 1 : 2.¹¹

České dvojhlásky

Kromě jednoduchých samohlásek má spisovná čeština jednu dvojhlásku *ou*, ve slovech cizího původu a citoslovcích se můžeme setkat s dvojhláskami *au* a *eu*. Psané *ou* se vyslovuje jako dvojhláska (*koupit*), avšak na švu složených slov, předložky a slova nebo předpony a slovního základu se vyslovuje jako hlásky dvě (*po ulici, použít*).¹²

---

¹⁰ M. Krobotová, 2000, s. 10.

¹¹ M. Krobotová, 2000, s. 13.

¹² M. Krobotová, 2000, s. 22.

b) České souhlásky

Spisovná čeština má 25 souhlásek. Třídíme je podle několika různých hledisek:

- Podle účasti hlasivek na artikulaci rozlišujeme souhlásky:

znělé: *b, v, d, d', z, ž, g, h*;

neznělé: *p, f, t, t', s, š, k, ch*. (Jde o tzv. souhlásky párové.)

Ostatní souhlásky jsou většinou jenom znělé:

m, n, ň, j, l, r, ř. (Označujeme je jako nepárové, jedinečné.)

Neznělé souhlásky jsou *c, č*, ale mohou se stát znělými [dz], [dž] v poloze před znělou souhláskou, např. *léčba* [lédžba].

- Podle způsobu artikulace rozlišujeme souhlásky:

závěrové: ústní - *b, p, d, t, d', t', g, k* a nosní - *m, n, ň*;

polozávěrové: *c, č (dz, dž)*;

úžinové: středové – *v, f, z, s, ž, š*; bokové – *l*; kmitavé – *r, ř*

a hlasivkové – *h*.

- Podle místa artikulace rozlišujeme souhlásky:

retné: obouretné – *b, p, m* a retozubné – *v, f*;

zubodásňové: *d, t, n, z, s, ž, š, c, č, l, r, ř*;

předopatrové: *d', t', ň, j*;

zadopatrové: *k, g*;

hrtanové: *h*.¹³

2. 1. 4. Stručné srovnání českého a německého vokálního systému

Hlavní rozdíly v českém a německém systému samohlásek spočívají v počtu fonémů, v zaokrouhlení rtů, v otevřenosti a zavřenosti vokálů, v použití dlouhých a krátkých samohlásek a v samotné artikulaci jednotlivých samohlásek. Kromě toho má

---

¹³ M. Krobotová, 2000, s. 9 – 11.

čeština na rozdíl od němčiny systém přízvučných a nepřízvučných samohlásek. Systém vokálů je v němčině bohatší a komplikovanější než v češtině.

Němčina má tytéž základní samohlásky jako čeština a disponuje dalšími vokály, které se v češtině nevyskytují. Jedná se o přehlásky *ä, ö, ü* a redukované *e*. Dále na rozdíl od češtiny, která má dvojhlásky *ou* (ve slovech domácích), *au, eu* (ve slovech cizích), disponuje němčina dvojhláskami: *au, ei, äu, eu, ai*.

Zaokrouhlení rtů se týká zadních samohlásek *u – ových* a *o – ových* v češtině i v němčině. V němčině se dále zaokrouhlení objevuje u přehlásek *ü* a *ö*, čímž se liší od nezaokrouhlených předních samohlásek *i – ových* a *e – ových*.

Zatímco se v češtině vyslovují všechny samohlásky otevřeně, v němčině je jejich výslovnost rozdílná. Podle pravidel jsou krátké samohlásky vždy otevřené, dlouhé vždy zavřené – výjimku tvoří dlouhé otevřené *ä*; *a* jako extrémně otevřená samohláska se do tohoto dělení nezahrnuje. Výslovnost německých dlouhých zavřených samohlásek *e, o* se může projevit i během nácviку výslovnosti češtiny.

Hlavní rozdíly v artikulaci českých samohlásek proti německým jsou: slabší proudění výdechového proudu vzduchu, méně energický pohyb mluvidel a slabší napjatost jazyka a rtů, menší čelistní úhel u otevřených a větší úhel u zavřených samohlásek.

Dalším rozdílem v systému vokálů je rozdílné použití dlouhých a krátkých samohlásek. Zatímco se v češtině vyskytují dlouhé a krátké samohlásky jak v přízvučných, tak i v nepřízvučných slabikách, v němčině se dlouhé samohlásky objevují jen v přízvučných slabikách, kde se také vyskytují krátké. V nepřízvučných slabikách se nikdy dlouhé samohlásky nevyskytují, *e* se redukuje nebo zcela mizí.¹⁴

2. 1. 5. Stručné srovnání českého a německého konzonantického systému

Hlavní rozdíly v systému souhlásek se projevují ve znělosti a neznělosti souhlásek. V soustavě českých konzonantů je jejich znělost respektive neznělost podstatným rysem. Znělostí se liší navzájem souhlásky jinak téměř shodně artikulované. Tyto souhlásky vytvářejí tzv. znělostní páry.

---

¹⁴ H. Boková, 2004.

V němčině se souhlásky sice také liší znělostí, ta je však poněkud jiného charakteru a není hlavním rozlišujícím znakem. Rozdíl mezi německým *p – b, t – d, k – g* je především v síle, napjatosti, případně u souhlásek závěrových s ní související přítomností respektive nepřítomností aspirace. Podle toho lze německé souhlásky kromě sonor (*m, n, l, r*), které jsou vždy znělé a nemají protějšek lišící se napjatostí, dělit na napjaté a nenapjaté. Průvodním znakem napjatých je neznělost, nenapjatých znělost, obvykle značně méně výrazná než u českých znělých souhlásek.

Mezi další zásadnější rozdíly v systému konzontanů patří existence dvou variant německého *ch* (*ach – Laut, ich – Laut*) oproti českému *ch*, hlásku *r* lze ve spisovné němčině vyslovovat třemi různými způsoby (*Zungenspitzen – r, Hintergaumen – r, Zäpfchen - r*), v češtině je povolen pouze jeden způsob, který odpovídá německému přednímu *r* (*Zungenspitzen – r*), české *l* je artikulováno více „vzadu“ než *l* německé a *ng* existuje v němčině jako samostatný foném, zatímco v češtině jde pouze o variantu hlásky *n*.¹⁵ Hlásky *p, t, k* jsou v češtině neaspirované a nakonec čeština disponuje konzontanami, které se v němčině nevyskytují: *d', t', ň, ř*.

2. 1. 6. Vztah grafické a zvukové stránky jazyka

Obtíže při výslovnosti může působit také rozpor mezi grafickou a zvukovou stránkou jazyka. Jeho zvuková forma je za pomoci grafické soustavy (souhrn pravidel a reprezentace fonémů daného jazyka grafémy) převedena do psané podoby.

Určitý foném může být v různých jazycích odlišně graficky prezentován. Neexistuje tedy jednoznačné spojení mezi grafémem a fonémem. K takovým odlišnostem dochází i mezi češtinou a němčinou. Tento problém pomohla vyřešit fonetická transkripce, která zprostředkovává zvukový signál řeči na základě jejího přepisu. Z různých fonetických transkripcí lze zmínit transkripci Mezinárodní fonetické společnosti (API), která se skládá z písmen latinské abecedy, diakritických znamének a některých dalších znaků.¹⁶

Tato transkripce však není pro praktické použití běžného německého mluvčího učícího se česky vhodná, protože se text v důsledku přepisu písmen s háčky a čárkami jeví zcela jinak, což studenta mate. Pro potřeby německých rodilých mluvčích je

---

¹⁵ H. Boková, 2004.

¹⁶ *Příruční mluvnice češtiny*, 2003, s. 23.

vhodnější používat grafiku jejich mateřského jazyka. Na základě tohoto přístupu lze českou větu přepsat následovně: *Karel je v Praze. [karäl jä fprasä]*.

Výslovnost jednotlivých českých hlásek charakterizována pomocí německého jazyka a příkladová slova se nalézají níže (část 2. 2. 1).

Transkripci API používám ve své práci v částech týkajících se teorie, v kapitolách věnovaných praxi používám přepis založený na německém pravopise.

2. 1. 7. Koartikulace

Fonémy nejsou v řeči uskutečňovány izolovaně, nýbrž v plynulém procesu artikulačních pohybů. V souvislé řeči jsou přítomny jednotlivé zvukové segmenty ovlivňovány artikulačními vlastnostmi svého okolí. Takto dochází k různým změnám, především koartikulaci, asimilaci a redukci.

Vzhledem k rozporuplné terminologii označuji ve své práci koartikulací všechny procesy, které vedou ke změnám charakteru hlásek v proudu řeči. I zde lze pozorovat rozdíly mezi češtinou a němčinou, které se týkají především změn ve znělosti hlásek a ve svalovém napětí. Pro češtinu jsou typické především změny týkající se znělosti respektive neznělosti některých konzontanů. Typickou změnou je zpětná asimilace, kdy neznělý konzontan mění znělý v neznělý (např. *hezky* - [hesky], *lehký* [lechký]), což platí i ve spojení předložky a substantiva (např. *z Čech* - [s_čech]. Méně často ovlivňuje znělá hláska neznělou, která získává na znělosti (např. *kdo* - [gdo], *prosba* - [prozba]). Hláska *v* a nepárové konzonty (*m, n, ň, r, ř, l, j*) asimilaci nepůsobí. Oproti tomu v němčině zůstávají konzonty vždy neznělé (např. *rotbraun* - [ro:tbraun]). V němčině totiž nemá znělost takovou sílu, aby mohla znělá souhláska působit na sousední souhlásku neznělou. Výjimkou ve změně znělosti v němčině je koncové postavení znělého konzontanu, který se vyslovuje stejně jako v češtině nezněle (např. *Rad* - [ra:t]) a slovotvorná hranice slova, kde platí stejné pravidlo.¹⁷

Nejčastější změnou v češtině je tedy tzv. asimilace (spodoba), která je dvojího druhu: buď se týká znělosti souhlásek (spodoba znělostní), nebo místa a způsobu artikulace (spodoba artikulační) - nejčastěji ve spojeních *-nk-* a *-ng-*, kde se místo zubodásňového *n* vyslovuje *n* zadopatrové (např. *Blanka, Kongo*).

---

¹⁷ H. Boková, 2004.

2. 1. 8. Suprasegmentální fonologické jevy

Suprasegmentální fonologické jevy jsou mimoslovné aspekty mluveného projevu. Patří mezi ně důraz a přízvuk, výška hlasu, mluvní tempo a barva hlasu. Pro jejich označení používám termín modulace.

Souvislý text není pronášen stále stejným způsobem, nýbrž je obměňován – modulován. Rozlišujeme modulaci silovou (dynamika), tónovou (intonace), časovou (mluvní tempo) a modulaci barvy hlasu (témbr).

a) Modulace silová

Touto modulací se rozumí celková dynamika delšího souvislého projevu. Vyznačuje se zesílením nebo zeslabením jednotlivých slabik, slov, taktů a taktových skupin. Správné využití a rozmístění dynamických prostředků není nahodilé, musí se opírat o přesné pochopení stavby vět a větných celků. Tím je umožněno také recipientovi přesně se v daném projevu orientovat.

Dynamika se v praxi nejčastěji uplatňuje prostřednictvím síly hlasu a větného přízvuku. Větný přízvuk se akusticky projevuje zesílením intenzity slovního přízvuku některého slova věty nebo větného úseku. V citově neutrálních projevech se větný přízvuk klade na jádro výpovědi a bývá na posledním slově ve větě.¹⁸

Slovní přízvuk je v češtině stálý a je umístěn na první slabice slova. Dochází při něm k zesílení výslovnosti, podle toho přízvuk dynamický. Rozlišujeme přízvuk hlavní a vedlejší. Přízvuk hlavní je na první slabice slova, přízvuk vedlejší se vyskytuje zejména u víceslabičných slov a bývá umístěn na slabikách lichých nebo na předposlední slabice. Vedlejší přízvuk je vždy přítomen ve slovech složených, kde signalizuje začátek další části složeniny

Co se týče předložek, v běžné mluvě má jednoslabičná předložka hlavní přízvuk a slovo, které po ní následuje, se k ní přiklání (*ke škole*). Neslabičné předložky *s*, *z*, *v*, *k* se vyslovují se slovem, k němuž náleží. Dvojslabičné předložky (*mimo*, *mezi*, *kromě*, *podle*...) přízvuk nemívají. Děje se tak, až když na ně klademe důraz.

---

¹⁸ M. Krobotová, 2000, s. 72 – 73.

V proudu řeči se vyskytují slova, která přízvuk za běžných podmínek nemají. Označujeme je jako příklonky. Připojují se k přízvučnému slovu, které předchází (*'přál bych mu*), méně často ke slovu, které následuje (*mezi 'mnou a 'tebou*).¹⁹

b) Modulace tónová

Touto modulací se rozumí změna výšky hlasu, která doprovází jednotlivé druhy vět. Signalizuje postoj mluvčího ke sdělované skutečnosti. Hovoří se pak o melodii věty, která je v češtině v neutrálních výpovědích klesavá. Dojde-li ke změně, projeví se nejčastěji na přízvučné slabice jádra výpovědi a probíhá až do konce věty. Tato část melodického průběhu se označuje jako kadence a slouží k odlišení věty ukončené od věty, která bude dále pokračovat, k odlišení různých druhů vět s různou postojovou modalitou a k odlišení vět neutrálních od vět citově zabarvených.²⁰

c) Modulace časová

Častěji se pro tuto modulaci používá termín mluvní tempo. Objektivním měřítkem je tzv. národní tempo, které představuje frekvenci slov typickou pro uživatele příslušného národního jazyka. Pro češtinu je typické tempo v průměru 80 – 105 slov za minutu. Pokud není toto rozmezí alespoň přibližně dodrženo, stává se mluvní projev za běžných podmínek pro posluchače nepřijatelným.

Rozdíly jsou dány i osobností mluvčího, obsahem projevu, situací, za které řeč probíhá atd.²¹

d) Modulace barvy hlasu

Tato modulace je dána specifickou zvukovou kvalitou řeči každého mluvčího. Vhodné zabarvení hlasu je důležité pro pozitivní estetické působení dané výpovědi na posluchače, může vzbudit zájem posluchače o obsah promluvy, nebo zvýraznit důležité

---

¹⁹ M. Krobotová, 2000, s. 59 – 60.

²⁰ M. Krobotová, 2000, s. 77 – 78.

²¹ M. Krobotová, 2000, s. 86 – 87.

části textu. Zabarvení hlasu je ovlivněno momentálními fyzickými a psychickými stavy. Pro větší působivost projevu se doporučuje být přirození a upřímní.²²

2. 2. Výslovnost – praktická část

2. 2. 1. Výslovnost českých hlásek přizpůsobená potřebám německých rodilých mluvčích

Vytvořila jsem abecední seznam českých hlásek. Ke každé hlásce jsem připojila krátký komentář, vypovídající o výskytu dané hlásky v německém jazykovém systému. Využila jsem německého pravopisu a k českým grafémům přiřadila německé grafémy, které jsou za určitých podmínek převedeny do stejné zvukové podoby jako v češtině. Pro větší názornost jsem uvedla české a německé slovo, ve kterém se daná hláska vyskytuje a má v obou jazycích stejnou výslovnost. Hlásky *ř* a *ž* nelze podle německého pravopisu přepsat.²³

a – jako v nj (krátké <i>a</i>)	balet	Ballett
á – jako v nj (dlouhé <i>aa, ah</i>)	pár	Paar
b – jako v nj (znělé)	banka	Bank
c – jako v nj hláska <i>z</i>	cíl	Ziel
č – jako v nj spojení hlásek <i>tsch</i>	česky	Tschechisch
d – jako v nj (znělé)	datum	Datum
d' – v nj se nevyskytuje	Nad'a	-
e – jako v nj (krátké <i>ä</i>)	den	Wäsche
é – jako v nj (dlouhé <i>äh</i>)	léto	Nähe
f – jako v nj	Fakulta	Fakultät
g – jako v nj	guma	Gummi
h – jako v nj, vyslovuje se vždy	horký	heiz
ch – jako v nj, jedna hláska	buchta	Buch
i – jako v nj (krátké <i>i</i>)	pivo	Fisch

²² M. Krobotová, 2000, s. 88 – 89.

²³ Inspirace učebnicí A. Aigner, 2004, s. 8.

í – jako v nj (dlouhé <i>i, ie, ih</i>)	pít	Liebe
j – jako v nj	jako	ja
k – jako v nj, bez přídechu	doktor	Doktor
l – jako v nj, ale „tvrďší“ výslovnost	láska	Liebe
m – jako v nj	matka	Muter
n – jako v nj	nula	Null
ň – v nj se nevyskytuje	Táňa	-
o – jako v nj (otevřené krátké <i>o</i>)	to	offen
ó – (otevřené dlouhé <i>oh</i> – v nj se nevyskytuje)	móda	-
p – jako v nj, bez přídechu	kopírovat	kopieren
q – jako v nj <i>kw</i>	cizí slova	
r – jako v nj přední varianta <i>r</i>	rád	Rad
ř – v nj se nevyskytuje	tři	-
s – jako v nj	vysoký	wissen
š – jako v nj <i>sch</i>	škola	Schule
t – jako v nj, bez přídechu	tabák	Tabak
ť – v nj se nevyskytuje	Káťa	-
u – jako v nj (krátké <i>u</i>)	rum	Rum
ú/ů – jako v nj (dlouhé <i>uh</i>)	stůl	Stuhl
v – jako v nj <i>w</i>	voda	Wasser
w – jako v nj <i>w</i>	cizí slova	
x – jako v nj <i>x</i>	cizí slova	
y – jako v nj <i>i</i>	system	System
z – jako v nj <i>s</i> v některých pozicích	zde	rosa
ž – jako v nj <i>j</i> v některých pozicích	žurnalista	Journlist

2. 2. 2. Nácvik problematických českých samohlásek a dvojhásek

Vždy je nutné dbát o náležitou artikulaci samohlásek oproštěnou především o zvyklosti přenesené z mateřského jazyka nebo dalšího cizího jazyka a zvyklosti individuální. Musí se dbát nejen o náležitou kvalitu, ale i o kvantitu jednotlivých samohlásek.

Co se týče nácviku vokálů z hlediska kvality, nesetkala jsem se při výuce češtiny u německých rodilých mluvčích s vážnějšími problémy. Problematická může být

výslovnost *e/é* a *o/ó* v některých polohách, kde by německý rodilý mluvčí vyslovil německé dlouhé zavřené *e* nebo *o*. Problém může činit také dvojí výslovnost *i/i*. Způsobuje ji česká ortografie, kdy ve slovech s *y/ý* mají němečtí mluvčí tendenci vyslovovat [Y, y:]. Tato výslovnost je chybná, protože spisovná čeština má pouze jednu *i* – *ovou* samohlásku, třebaže se píše dvěma způsoby (*i/y*). Kromě toho *i/y* má méně napjatou artikulaci, což znamená, že se v češtině vyslovuje méně vpředu (jazyk je více vzdálen od tvrdého patra v dutině ústní) než v němčině.

Dále je třeba zmínit funkci hlásky *i/i*, jejíž přítomnost, objevuje-li se po *d, t, n*, znamená měkkost předcházející souhlásky [d(j)ieʔä, t(j)i, n(j)ic]. Výslovnost samohlásky se přitom nemění.

Také hláska *ě* má svoji zvláštní funkci. Po *d, t, n* značí měkkost předcházející souhlásky [d(j)älat, t(j)ä, n(j)äzo], ve spojení *m s e* se čte jako *ň* [mn(j)äbto] a po retnicích *b, p, v* ve spojení *s e* se čte jako *j* [objät, pjäna, wjäda].

Nejčastěji dochází k chybování v kvantitě vokálů, délce. Jedná se o nespisovné zkracování dlouhých samohlásek, méně často dochází k prodlužování krátkých samohlásek. Problémem je, že se těchto chyb dopouštějí samotní čeští rodilí mluvčí a jejich výslovnost je pro cizince matoucí nebo se stává nesprávným jazykovým vzorem. Krácení pak postihuje samohlásky obvykle v nepřízvučných slabikách koncových (*není, myslím, paní, dolů*), ale i ve slabikách přízvučných (*říkám, vím, stůjte*). Dlouhé *ú* bývá kráceno také v přivlastňovacích zájmenech (*můj, tvůj, svůj*).²⁴ V počáteční fázi nácvičky češtiny jako cizího jazyka způsobují nesprávné užití délky především slova s dlouhým vokálem v koncové slabice, kdy student vlivem nesprávného přízvuku nemá na vyslovení délky dostatek energie a slova příbuzná, která se vyznačují změnou délky samohlásky v kořeni slova (*práce - pracovat, pít – pití, káva - kavárna*).

Jiné chyby jsou spíše individuálního charakteru. Kromě toho činí problémy výslovnost dvou vedle sebe stojících vokálů a dvojhásek *ou, au* a *eu*.

Studenti jsou nejprve seznámeni s českým vokalickým systémem a upozornění na rozdíly týkající se přítomnosti respektive nepřítomnosti vokálů ve výchozím a cílovém inventáři hlásek a na odlišnosti ve funkci jednotlivých vokálů. Měli by mít k dispozici jejich grafickou i zvukovou podobu (viz 2. 2. 1.).

---

²⁴ M. Krobotová, 2000, s. 13 – 14, 21 – 22.

Nácvik vokálů není třeba provádět od úplného začátku, tj. od jejich základní krátké varianty. Ta je každému německému rodilému mluvčímu známa z mateřského jazyka a vychází se z ní. Nacvičujeme ji na vhodných cvičeních (protiklad krátké a dlouhé samohlásky), kde se zároveň procvičují další fonetické jevy (např. přízvuk) a české lexikum vhodně zvolené pro každou úroveň. Pokud i tak činí jejich výslovnost problémy, lze vzít na pomoc německá slova, ve kterých se podobně jako v češtině vyslovují dlouhé vokály (*Sahne, spät, ihm, ...*).

V případě německého dlouhého zavřeného *e* a *o* je třeba upozornit mluvčí na to, že je v češtině tato výslovnost nepřípustná. Jedná se o otevřené vokály. Při jejich nácviku se vracíme ke správnému postavení jazyka, které je středové, v případě *e* více vpředu, v případě *o* více vzadu. Zároveň pracujeme s obličejovou mimikou, především s koutky úst, které při výslovnosti českých vokálů vykazují oproti němčině menší aktivitu.

Dále je třeba upozornit na jedinou výslovnost hlásky *i/í*, její zvláštní nácvik – ačkoli jsou v češtině oproti němčině drobné artikulační rozdíly – však není nutný.

Nácvik spojení hlásek *di, ti, ni, dě, tě, ně, mě* a *bě, pě, vě* jsem zařadila do části věnované konzontanům.

Co se týče dvojhásek *ou, au, eu*, postupuje se při jejich výslovnosti přes první vokál k druhému. Výslovnost diftongů je více plynulá než v němčině. Lze ji nacvičit rychlým opakováním vokálů *ó-ú /á-ú/é-ú*, jejich postupným zkracováním *o- u/a-u/e-u*, ve výsledku zazní dvojhláska *ou/au/eu*.²⁵ U dvojhlásky *eu* je třeba vyhnout se výslovnosti přenesené z mateřského jazyka. Pokud je mluvčí schopen dvojhlásku bezchybně vyslovit, lze postoupit k její fixaci v konkrétním textu.

Nákres a popis správné výslovnosti všech českých vokálů jsem zařadila do příloh.

2. 2. 3. Nácvik problematických českých konzontanů

Existuje několik českých konzontanů, které dělají většinu německých mluvčích při výslovnosti problémy. Patří mezi ně: *c* (často nesprávná výslovnost jako *k*, vliv pravopisu), *h* (vyslovuje se vždy, nemá prodlužující funkci), *ch* (pouze zadopatrové, jedna hláska), *l* (v češtině je tvrdší než v němčině, jazyk se neopírá o zuby, ale o

---

²⁵ P. Dolejší, 2003, s. 36.

zubodásňový výstupek), *r* (pouze přední), *ř* (neboť v němčině neexistuje), *s* (vždy je ostré), *v* (vždy jako německé *w*), *z* (v některých pozicích jako *s*, nikdy však *c*), *p*, *t*, *k* (nemají přídech), *d'*, *t'*, *ň* (neboť v němčině neexistují).²⁶

Při nácviku výslovnosti českých konzontanů je nutné upozornit na rozdíly v jejich výslovnosti a funkci oproti němčině a na jejich přítomnost respektive nepřítomnost ve výchozím a cílovém jazykovém systému. Postupuje se od výslovnosti konkrétní hlásky k jejímu použití ve větších celcích (slovo, text). U problematických konzontanů je třeba popsat místo artikulace a hlásku několikrát po sobě vyslovit, čímž poskytneme studentům vzor pro přesnou artikulaci a následně zpětnou vazbu. Některé souhlásky vyžadují pro nácvik výslovnosti specifický postup, který se většinou zakládá na využití jiných hlásek, jejichž výslovnost je jednodušší a místo artikulace blízké místu artikulace cílové souhlásky (např. hláska *ř*).

Přehled všech českých konzontanů a nákras a popis jejich výslovnosti jsou obsaženy v přílohách.

Hlásky *p*, *t*, *k* – v češtině se jedná o neaspirované hlásky. Pro odbourání aspirace je možné použít dlaň, kterou dáme před ústa a hlásky vyslovujeme tak, aby byl výdechový proud dopadající na dlaň co nejslabší. Místo dlaně lze použít i papír.

Hlásky *d'*, *t'*, *ň* – výchozí polohou je nastavení mluvidel na *d*, *t*, *n*. Při vyslovení měkkých hlásek směřuje špička jazyka dolů (lze přidržet prstem) a hřbet jazyka se na okamžik opírá o tvrdé patro. Je nutné upozornit na měkkou výslovnost ve spojení *s i* nebo *s e* (*ě*). K podobnému jevu dochází ve spojení **bě** [bjä], **pě** [pjä], **vě** [vjä], **mě** [mn(j)ä].

Hlásky *r* – existuje pouze jedna varianta, a to varianta přední. Většinou postačí zmínit německé slovo se stejnou výslovností hlásky *r* (*Rad*, *reich*).

Hlásky *ř* – výchozí polohou je přední *r*. Změníme postavení mluvidel tak, že stiskneme zuby a v této poloze vyslovujeme dlouhé tiché *rrrrrr*. Začneme rozšiřovat koutky úst do úsměvu, až zazní *řřřřřř*.²⁷

Hlásky *l* – při vyslovování této hlásky je postavení mluvidel (hlavně jazyka) mírně odlišné než v němčině. U německého *l* se špička jazyka opírá o přední zuby, u

---

²⁶ A. Aigner, 2005.

²⁷ A. Aigner, 2004, s. 9.

českého *l* se špička jazyka dotýká zubodásňového výstupku. České *l* pak zní více „tvrdě“.

Hlásky *š, ž, č* – základem pro jejich výslovnost jsou hlásky *s, z, c*. Zvláštní nácvik těchto hlásek není nutný. Stačí zmínit německá slova, ve kterých se vyskytuje stejný foném (*Sport, Giraffe, tschechisch*).

Dále činí problémy různé skupiny hlásek, především několika vedle sebe stojících konzontanů (*krk, prst,...*). Zde se otevírá prostor pro celou řadu jazykolamů, při jejichž opakování lze automatizovat výslovnost určitých problematických hláskových skupin.

Problematické skupiny vycházející ze zvyklostí přenesených z mateřského jazyka u německých rodilých mluvčích jsou:

Skupina *ck* – vždy se vyslovují obě hlásky.

Skupiny *st, sp, sch* – vždy se vyslovují obě hlásky, *s* má vždy podobu *β*.

2. 2. 4. Nácvik české modulace

Nejčastější chyby, které jsem měla možnost pozorovat při výuce češtiny jako cizího jazyka u německých rodilých mluvčích, se týkají slovního přízvuku (přízvuk je v češtině na první slabice a je asi o jednu třetinu slabší než v němčině²⁸), s tím související redukce, která se v češtině nevyskytuje (vlivem slabšího přízvuku zbyde dostatek energie pro vyslovení koncové slabiky, i pokud obsahuje dlouhý vokál) a spojení předložky a slova, ke kterému předložka náleží. Na rozdíl od němčiny je v češtině od sebe v proudu řeči neoddelujeme.

Další problémy se týkají větné melodie. V češtině se oproti němčině vyskytují drobné intonační rozdíly. Nedá se však říci, že intonační chyby se vyskytují v souvislosti s odlišnostmi české a německé melodie věty. Tak by tomu bylo spíše v případě českých rodilých mluvčích, kteří se učí německy. Neboť jediný výraznější rozdíl spočívá v tom, že se v němčině u otázky zjišťovací vyskytuje vedle melodie stoupavé i melodie klesavá, v češtině však nikoli. V češtině je nejčastěji v neutrálních větách melodie klesavá, a to ve výpovědích s komunikační funkcí oznamovací, rozkazovací a tázací (otázka doplňovací). Výpovědi s komunikační funkcí tázací

---

²⁸ A. Aigner, 2004, s. 9.

(otázka zjišťovací) mají stoupavou melodii. Neukončené výpovědi se vyznačují polokadencí.²⁹

Přízvuk – při nácviu přízvuku se mi osvědčilo „zpívání“. Zaspívala jsem za použití jednoduché slabiky (*na, la, ma*) melodii slova, ve kterém studenti chybovali a na základě toho slovo správně vyslovili. Jednalo se především o víceslabičná slova obsahující dlouhý vokál ve střední nebo koncové části (např. *dobrý, egoistický*). Obecně slova obsahující dlouhý vokál v poslední slabice je vhodné volit pro nácvik přízvuku, neboť tím, že se studenti soustředí na vyslovení délky, ubírají na síle přízvuku, na který jsou zvyklí ze svého mateřského jazyka. V souvislosti s přízvukem je nutné upozornit na spojení předložky a plnovýznamového slova, ke kterému se přeložka při výslovnosti přimyká a nese pak hlavní přízvuk (např. *na stole*).

Větná melodie – I při nácviu větné melodie lze použít „zpívání“. Přínosné je také ukazování průběhu melodie pomocí pohybů ruky a různé grafické modely, např.:

_ _ _ _ / melodie stoupavá

_ _ _ _ \ melodie klesavá

2. 2. 5. Soubor cvičení

K jednotlivým problematickým jevům jsem vytvořila soubor cvičení. Jde spíše o cvičení vzorová, která lze dále rozpracovat nebo aktualizovat o novou slovní zásobu.

Zvolila jsem jednak cvičení výslovnostní opakovací a doplňovací, jednak cvičení výslovnostně-poslechová se zaměřením na nácvik výslovnosti. Slovní zásobu jsem volila pro úrovně A1, A2 a B1 podle charakteru cvičení. Zaměřila jsem se na nácvik následujících jevů:

- Výslovnost krátkých a dlouhých vokálů
- Výslovnost dvojhlásek a vokalických skupin
- Doplňování chybějících vokálů a dvojhlásek
- Výslovnost konzontanů
- Nácvik přízvuku
- Nácvik větné melodie

---

²⁹ J. Alexová, 2004.

a) Výslovnostní cvičení

Do této části jsem zařadila cvičení, se kterými lze pracovat i pokud nejsou součástí nahrávky. Jejich existence ve zvukové podobě je však výhodou. Mezi typická výslovnostní cvičení patří opakovací cvičení. Slovní materiál existuje ve formě psané nebo mluvené. Nejprve je správná výslovnost demonstrována ústy učitele nebo z nahrávky vhodně zvolené pro nácvik určitého fonetického jevu. U problematičtějších hlásek je třeba podrobně popsat jejich artikulaci. Studenti napodobují zvuky a mimiku, jejich projev je buď individuální nebo sborový. Cvičení mohou být zaměřena na jeden nebo více fonetických jevů. Při jejich výběru je zohledňována úroveň mluvčích.

Výslovnost je nutné dokonale zvládnout již v počáteční fázi nácviku, aby mohla následovat fáze opakování a fixace výslovnostních návyků.

Vokály krátké a dlouhé, cvičení opakovací a doplňovací

1. Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.

(krátké vokály, kvalita a kvantita vokálů, kvalita konzontanů, přízvuk; smíšené cvičení zaměřené na výslovnost *a, e, i/y, o, u*; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1 a A2 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Ano, ale, ahoj, park, Jana, Alpy, Amerika; ne, tebe, dnes, Evropa; Ital, informace, ty, vy; on, ono, sobota, doktor, profesor, rok; univerzita, student.

A2

Agentura, banka, karta, adresa; letenka, leden, jeden; internet, cizinec, brzy, rychle; noc, metro, host, hotel, pomoc, pozor; jdu, jedu, budu.

2. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(dlouhé a krátké vokály, kvalita a kvantita vokálů, kvalita konzontanů, přízvuk; smíšené cvičení zaměřené na výslovnost *a/á, e/é, i/í/y/ý, o/ó, u/ú/ů*; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytně mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2, B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Já, tebe, pán, mám, ráno, dnes, pátek, mít, být, móda, dům, byt, úterý, můj.

A2

Levá, pravá, první, druhý, poslední, hezký, ošklivý, velký, malý, studená, horká, drahé, levné; hezčí, největší, dražší, nejlevnější, menší.

B1

Pít, pití, láska, laskavost, být, byt, rada, ráda, bílá, byla, prase, práce, nést, nese, darovat, dárek, líbat, polibek, sýr, syrový, píše, dopis, plakát, pláče, víno, vinárna.

3. *Doplňte chybějící krátké a dlouhé samohlásky. Přečtěte. Ergänzen Sie die fehlenden kurzen und langen Vokale. Lesen Sie.*

(slova z předchozích cvičení, opakování, fixace slovní zásoby a výslovnosti daných slov; vhodné jako domácí práce)

A1

_le, ah_j, p_rk, p_n, m_m, J_na, dn_s, d_n, m_t, Evr_p_, _nform_ce, m_da, t_, on_, s_bot_, út_r_, d_kt_r, un_verz_ta, d_m.

A2

Pr_vá, prvn_, b_nka, k_rt_, n_jvětš_, dr_žší, l_tenk_, led_n, nejl_vn_jší, c_z_nec, brz_, p_sl_dní, jed_, h_zký, oškl_v_, metr_, h_st.

B1

P_še, r_da, n_st, p_l_bek, p_tí, l_ska, d_rek, v_n_rna, d_pis, lask_vost.

(A1 - Ale, ahoj, park, pán, mám/mým, Jana/Jena, dnes, den/dán, mít/mýt, Evropa/Evropy, informace, móda, ty/ti/ta/to/té/tu, ono/ona/oni/ony, sobota/soboty, úterý, doktor, univerzita, dům/dám.

A2 - Prává, první, banka, karta/kartě/karty/kartu, největší, dražší, letenka/letenky/letenku, leden, nejlevnější, cizinec, brzy/brzo, poslední, jedu/jede, hezký, ošklivý/ošklivá/ošklivé, metro/metru/metra, host.

B1 - Píše, rada/ráda, nést, polibek, pít, láska, dárek, vinárna, dopis, laskavost.)

Vokální skupiny, cvičení opakovací

4. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(kvalita dvojhhlásek **ou, au, eu**, kvalita konzonantů, přízvuk; *ou* ve slovech domácích, *au, eu* ve slovech cizích - správná výslovnost bez rázu; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1 a A2 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Jsou, pouze, auto, Austrálie, euro, autor, pauza, sauna.

A2

Automatický, euforický, eukaliptový, soupeřivý, autoritativní, vousatý, hloupý, kouzelný, melounový, houskový, houbový, australský, soukromý.

5. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(vokální skupiny - výslovnost s rázem, kvalita konzonantů, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2, B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze zařadit na začátek lekce a vycházet

z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Realita, dialekt, poezie, reakce, ZOO, vyučovat, chaos.

A2

Vyučovat, doučovat, naučit, reálie, vakuum, marihuana, neurolog, neuróza, individuum, chaos, náušnice, naopak.

B1

Reálný, realistický, neekonomický, individuální, neurotický, jihoamerický, neutrální, neuvěřitelný, modrooký, chaotický, dezorientovaný, naučený, neúmyslný, neupravený, použitý, neustálý.

6. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(vokální skupina *ie* – při výslovnosti se vkládá „j“, kvalita konzontů, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1 a A2 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Anglie, Austrálie, Itálie, policie.

A2

Ekologie, ekonomie, historie, filozofie, biologie, reálie, psychiatrie, anatomie.

7. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(výslovnost hlásek *bě, pě, vě* – při výslovnosti se vkládá „j“, kvalita konzontů, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1

a A2 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Obě, oběd, dvě, devět, věta, věk, pět, pěkný.

A2

Vědět, věřit, spěchat, běžet, jít pěšky.

Konzonanty, cvičení opakovací

1. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost **p, t, k**. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache **p, t, k**.*

(návčik a procvičení hlásek **p, t, k** - správná výslovnost bez přídechu, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; grafická podoba, slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Ty, tebe, tady, pán, koruna, peníze, pátek, teta, park, matka, Karel, papír, kopie.

A2

Detektiv, prodavačka, technik, diplomat, pilot, producent, modelka, policista, redaktor, fotograf, matematik.

2. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost **d', t', ň**. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache **d', t', ň**.*

(návčik a procvičení hlásek **d', t', ň**, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytně mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2, B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky,

doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Díky, děkuju, nic, dívka, nikdo, dítě, Němec, ti, paní, kniha.

A2

Divný, ticho, chodit, dělat, pondělí, dějiny, divadlo, divák, chuť, tisk, píseň, báseň, lázně, němčina.

B1

Nikdo, nikoho, nikomu, nic, nikdy, nikam, někdo, někoho, někomu, něco, někdy, někam, nějaký, některý, něčí, ničí.

3. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost r. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache r.*

(návčik a procvičení hlásky **r**, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2 a B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení je možné opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Rusko, republika, rum, autor, rok, partner, bratr, metro.

A2

Inspektor, moderátor, fotograf, redaktor, faktor, papír.

4. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost ř. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache ř.*

(návčik a procvičení hlásky **ř** v jeho znělé i neznělé podobě, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2 a B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení je možné opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní

zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

Tři, čtyři, září, říjen, přítel, Řecko, Řím.

A2

Sekretářka, ředitel, formulář, seminář, komentář, novinář, řidič, kuchař, opravář, zubař, lékař.

B1

Kouřit, říkat, pepřit, přát, řídit, věřit, přeložit, řešit, přestat.

5. *Vyslovujte. Dbejte o správnou výslovnost. Sprechen Sie nach. Achten Sie auf die richtige Aussprache.*

(procvičení dvojic hlásek znělá – neznělá, pravidlo regresivní (zpětné) asimilace, znělá: **b, v, d, d', dz, z, dž, ž, g, h**, neznělá: *p, f, t, t', c, s, č, š, k, ch*, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; grafická nebo zvuková podoba, v případě grafické podoby cvičení poskytne mluvený vzor vyučující; slovní zásoba zvolená pro úroveň B1, ze cvičení lze vybrat pouze slova, která se hodí k plánovanému tématu lekce)

Bota, klub, **b**ratr, pohyb, **o**blek, slib, pohřeb, Jakub, **b**azén, zub, mikrob; voda, zpěv, vlasy, krev, láhev, pověsit, vyrobit, dívka; **d**ům, hrad, med, **d**iskuze, móda, pod, **p**odnik, led; **d**ítě, zeď, **p**odívat, odpověď, loď, **d**ivadlo, teď; **z**ít, hrozný, dovoz, zima, průkaz, **z** divadla, zpráva, **z** města, pozdrav, z Čech; garáž, pláž, žirafa, muž, tužka, **ž**lutý, lež, **ž**ít, poblíž, krádež; **g**uma, monolog, **g**rafika, dialog, kongres, dabing, **g**enerace, smog, **g**olf, katalog; sníh, **h**lava, jih, vztah, **h**ruška, návrh, rozvrh, **p**ohoda, dluh, **o**holit, obsah.

Větná melodie

6. *Čtěte. Dbejte o správnou melodii věty. Lesen Sie. Achten Sie auf die richtige Satzmelodie.*

(nácvik a procvičení české větné melodie, rozlišení podle komunikativní funkce výpovědi: oznámení – melodie stoupavě-klesavá, otázka zjišťovací – melodie

stoupavá, otázka doplňovací – melodie stoupavě-klesavá, rozkaz – klesavá, stoupavě-klesavá, přání – stoupavě-klesavá; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2, B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze umístit na začátek lekce a použít ho jako východisko k probíranému tématu, nebo na konec lekce pro zopakování a fixaci)

A1

a) melodie podle vzorce - - / (stoupavá)

b) melodie podle vzorce - - \ (klesavá)

a) Jsi student/ka? – b) Ano, jsem student/ka.

b) Co studuješ? – b) Studuju český a německý jazyk.

a) Líbí se ti tady? – b) Ano, líbí se mi tady.

b) Jak se ti tu líbí? – b) Moc se mi tu nelíbí.

a) Hledáš něco? – b) Ano, hledám.

b) Co hledáš? – b) Hledám obchodní dům Dvořák.

a) Jmenuješ se Petra Svobodová? – b) Ne, nejmenuju.

b) Jak se tedy jmenuješ? – b) Jmenuju se Jana Petřů.

a) Je ti 20 let? – b) Ne, není.

b) Kolik je ti tedy let? – b) Je mi 18 let.

a) Bydlíš v Brně? – b) Ne, nebydlím.

b) Kde tedy bydlíš? – b) Bydlím v Hradci Králové.

a) Pracuješ v Táboře? – b) Ne, nepracuju.

b) Kde tedy pracuješ? – b) Pracuju v Českých Budějovicích.

A2

A: Pojedeme na dovolenou?

B: Ano, to by bylo skvělé! A kam pojedeme?

A: Kam bys chtěla jet?
B: Někam do ciziny.
A: Do ciziny? Ano, do ciziny!
B: Tak pojedeme do ciziny. A kam přesně?
A: Někam k moři!
B: K moři? Ano, k moři. Za sluníčkem.
A: Tak pojedeme k moři za sluníčkem. Co třeba do Itálie?
B: Ne, do Itálie ne.
A: Proč ne?
B: V Itálii jsme už byli.
A: A to vadí?
B: Ano, to vadí. Radši bych jela do Chorvatska.
A: Proč do Chorvatska? Tam jezdí všichni...
B: V Chorvatsku je také teplo a voda v moři je krásně čistá.
A: Tak dohodnuto, pojedeme do Chorvatska.

B1

A: Proč jsi včera přišla tak pozdě?
B: Protože jsem byla v práci.
A: Proč tak dlouho?
B: Protože jsem se věnovala jednomu klientovi. Bylo to důležité.
A: Věnovala ses klientovi do jedné hodiny ráno?
B: Ale ne, potom jsem ještě hledala peněženku.
A: Proč jsi hledala peněženku?
B: Chtěla jsem jít nakupovat.
A: Už zase?
B: Ale drahý, potřebuju přece nové boty.
A: A v obuvi zavírají až v jednu ráno?
B: Ne, zavírají v osm večer. Proč se mě nezeptáš rovnou, kde jsem byla?
A: To jsem se přece ptal už na začátku.
B: Aha, jsem po včerejšku tak unavená... Potkala jsem totiž na nákupech kolegyni z práce a ... Ty mě neposloucháš?

b) Výslovnostně-poslechová cvičení

Do této části jsem zařadila cvičení, která vyžadují zvukovou podobu textů (slov). Již v předchozí části jsem použila cvičení založená na protikladu délky a krátkosti. Lze je použít i jako cvičení poslechová, přičemž studenti slova poslouchají, zaznamenávají, zda slyší krátký nebo dlouhý vokál, vybírají správnou variantu nebo doplňují vynechaná místa v textu. V některých případech rozhodují pouze o délce respektive krátkosti, v jiných volí i kvalitu vokálu. V případě rozlišování dvou hlásek jsem se zaměřila na asimilaci. Navíc jsem zařadila cvičení týkající se předložkových výrazů.

Co se týče slovní zásoby, vybírala jsem slova nahodile z různých tematických okruhů tak, aby svým obsahem odpovídala jednotlivým úrovním a jazykové praxi. Při použití těchto cvičení v jazykovém vyučování je lepší slovní zásobu přizpůsobit právě probíranému tématu.

Nejprve je však nutné nacvičit správnou výslovnost všech hlásek nebo pouze určitých hlásek, které budou procvičovány (výslovnostní cvičení opakovací), teprve pak lze přistoupit k vlastním poslechovým cvičením.

1. *Doplňte chybějící délku vokálů v následujících slovech. Vyslovujte. Ergänzen Sie die fehlende Länge der Vokale in diesen Wörtern. Sprechen Sie nach.*

(cvičení na akustické rozlišení délky vokálů; nahrávka nebo přednes vyučujícího, studenti na kopii doplňují grafickým znaménkem (˘) chybějící délku v následujících slovech, v případě použití zpětného projektoru si značí např. K – krátká, D – dlouhá, slova přečíst, zkontrolovat délku vokálů, seznámit s obsahem lexika zvoleného pro úroveň A1, A2 a B1)

A1

Mam, bydlím, pracuju, díky, prosím, student, matka, babička, pan, pani, Petr, pan Novak, patek, středa, unor, sobota, ponděli, italsky, firma, číslo, adresa.

A2

Pivo, Cola, čaj, mineralka, maly, snidaně, rano, večer, oběd, brzy, odpoledne, stul, rezervovat, teply, studeny, salat, vyťah, přibor, nuž, zelenina, jidlo, rohlik, houska, knedliky, čišnik, platit.

B1

Plan, cesta, zahraničí, výlet, cizí, památky, náměstí, tabák, cigareta, kouřit, popelník, kuřák, zákaz, kurz, sport, lyžovat, plavání, zima, Vánoce, moře, leto, jaro, hory.

(A1 – Mám, bydlím, pracuju, díky, prosím, student, matka, babička, pán, paní, Petr, pan Novák, pátek, středa, únor, sobota, pondělí, italsky, firma, číslo, adresa.

A2 – Pivo, Cola, čaj, minerálka, malý, snídaně, ráno, večer, oběd, brzy, odpoledne, stůl, rezervovat, teplý, studený, salát, výtah, příbor, nůž, zelenina, jídlo, rohlík, houska, knedlíky, číšník, platit.

B1 – Plán, cesta, zahraničí, výlet, cizí, památky, náměstí, tabák, cigareta, kouřit, popelník, kuřák, zákaz, kurz, sport, lyžovat, plavání, zima, Vánoce, moře, léto, jaro, hory.)

2. *Poznamenejte si, jaký konzontan ve slově uslyšíte (asimilace znělosti, protiklad znělá – neznělá). Vyslovujte. Notizen Sie, welchen Konsonant Sie im Wort hören (Gegenteil der stimmhafte – stimmlose Konsonant). Sprechen Sie nach.*

(procvičení konzontanů – znělostních párů; nahrávka nebo přednes vyučujícího, studenti zaznamenávají hlásku, kterou ve slově slyší, zadání hlásek je vhodné napsat na tabuli, poté kontrola, čtení a seznámení s obsahem lexika zvoleného pro úroveň B1; je možné použít jako diktát, studenti píšou celá slova, která slyší)

B1

B nebo P?

bota, klub, **b**ratr, hrob, pohyb, **o**blek, slib, pohřeb, Jakub, **b**azén, zub, mikrob, hloubka, houba

V nebo F?

voda, zpěv, **v**lasy, krev, pivo, láhev, pověsit, chov, výrobek, dívka, lov, hlava

D nebo T?

dům, hrad, med, **d**iskuze, móda, pod, podnik, led, **d**rahý

Ď nebo Ě?

dítě, zed', **po**dívat, odpověď, loď, **di**vadlo, ted', **d**íra

Z nebo S?

zítbra, dotaz, hrozný, dovoz, **z**ima, průkaz, **z** divadla, zpráva, **z** města, pozdrav, z Čech, **z**lý, důkaz

Ž nebo Š?

garáž, pláž, **ž**irafa, muž, tužka, **ž**lutý, lež, zažit, poblíž, krádež, vražda, koláž

G nebo K?

guma, monolog, **g**rafika, dialog, kongres, dabing, **g**enerace, smog, **g**olf, katalog

H nebo CH?

sníh, **h**lava, jih, vztah, **h**ruška, návrh, rozvrh, **po**hoda, dluh, **o**holit, obsah, bůh, nehty, **h**ra

3. *Doplňte předložky. Vyslovujte. Ergänzen Sie die Präpositionen. Sprechen Sie nach.* (nácviak a procvičení předložkových výrazů, vyslovovat jako jedno slovo, kvalita a kvantita všech hlásek, přízvuk; zvuková podoba; slovní zásoba zvolená pro úroveň A1, A2, B1 přizpůsobená předpokládanému tématu lekce; cvičení lze opět zařadit na začátek lekce a vycházet z něj při osvojování nové slovní zásoby nebo gramatiky, doprostřed lekce, kdy cvičení uvozuje např. jiný text, ve kterém jsou slova použita, nebo na konec pro zopakování)

A1

__ Prahy, _ Praze, __ Čech, _ Čech, __ Brna, _ Brna, __ Berlín, _ Evropě, __ Ameriky, _ Africe, __ Kubu, __ Malorce.

A2

__ kina, __ diskotéku, __ klubu, __ koncert, _ divadle, _ ZOO, __ výstavě, _ parku, _ garáži, __ zahradě, _ babičce, _ rodičů, __ psem, _ přítelem.

B1

__ cestě, __ výletě, __ dovolenou, __ nádraží, __ letiště, _ letadle, _ pořádku, __ hotelu, _ pokoji, __ chatu, __ hory, _ moři, _ rybníka, __ vodě, __ kole, _ prázdninách, _ víkendu, _ Vánocích, __ týden, __ měsíc.

(A1 - Do Prahy, v Praze, do Čech, z Čech, do Brna, z Brna, přes Berlín, v Evropě, do Ameriky, v Africe, na Kubu, na Malorce.

A2 - Do kina, na diskotéku, do klubu, na koncert, v divadle, v ZOO, na výstavě, v parku, v garáži, na zahradě, k babičce, u rodičů, se psem, s přítelem.

B1 - Na cestě, na výletě, na dovolenou, na nádraží, na letiště, v letadle, v pořádku, do hotelu, v pokoji, na chatu, na hory, k moři, u rybníka, ve vodě, na kole, o prázdninách, o víkendu, o Vánocích, na týden, za měsíc.)

III. Cílová dovednost poslech s porozuměním

3. 1. Poslech – teoretická východiska

Poslech je základní řečovou dovedností. Podle způsobu použití jazyka se jedná o dovednost receptivní, podle svého charakteru o dovednost audio-orální.

Pokud hovořím o poslechu, mám na mysli poslech s porozuměním. Je třeba zdůraznit, že poslech jakožto jedna z řečových dovedností cizojazyčné výuky zahrnuje nejenom vnímání zvukové podoby určitého projevu, ale i pochopení jeho obsahu.

Josef Hendrich v Didaktice cizích jazyků charakterizuje poslech takto: *Poslech cizojazyčného projevu je řečová dovednost umožňující člověku vnímat mluvenou cizí řeč a rozumět jejímu myšlenkovému obsahu. Je to tedy dovednost receptivní, což znamená, že účastník komunikace v dané situaci mluvený projev přijímá (recipuje) na rozdíl od mluvčího, který dotyčný projev čili sdělení vytváří (produkuje).*³⁰

Z této definice vyplývá, že díky dovednosti poslechu je člověk schopen rozumět obsahu, který byl mluvčím zakódován jazykovými prostředky do ústního projevu a tím nabývá na své důležitosti nejenom v jazykové výuce, ale i ve společenské komunikaci obecně.

3. 1. 1. Proces poslechu

Na poslech lze nahlížet jako na proces smyslové činnosti, kterým se zabývá psychologie a fyziologie. Z tohoto hlediska je poslech složitý komplex neurofyzických a psycholingvistických mikroprocesů. Při poslechu jde o přeměnu fyzikálních signálů řečové povahy, resp. podnětů těmito signály vyvolaných, v nervovou energii a v psychické postižení významu těchto signálů jakožto znakových komponentů mluveného projevu vnímaného sluchem. Zvukové signály tedy vyvolávají v mysli posluchače ideje a myšlenky podobné těm, které byly mluvčím v konfiguracích zvuků zakódovány.³¹

Z hlediska didaktického lze na poslech nahlížet jako na specifickou formu lidské poznávací činnosti, jejímž jádrem je opět smyslové vnímání, a která od studenta

---

³⁰ J. Hendrich a kol., 1988, s. 187.

³¹ J. Hendrich a kol., 1988, s. 192 – 193.

vyžaduje nejen určité schopnosti, ale i záměrnou psychickou aktivitu. Z tohoto důvodu jde o činnost poměrně náročnou.

3. 1. 2. Fáze poslechu

Jedním z podstatných rysů poslechu je jeho časový průběh. S tím souvisí jeho fázovitost. Proces poslechu je podmíněn koordinovaným fungováním značně složitého sluchového systému. Pokud je tento systém narušen, projeví se to na snížené kvalitě rozumění mluvené řeči. Zná-li učitel fáze procesu poslechu, může tuto znalost využít při nápravě nedostatků a chyb v poslechu způsobených různými příčinami, například i sluchovými vadami.

Lze rozlišit čtyři hlavní fáze tvořící sluchové vnímání a porozumění:

- 1) auditivní registrace, tj. slyšení promluvy,
- 2) auditivní integrace (auditivní asimilace), tj. ucelení sluchových vjemů promluvy,
- 3) auditivní identifikace, tj. zjištění jazykových prostředků promluvy (lexikálních, gramatických, stylistických), jakož i vztahů mezi nimi,
- 4) sémantická interpretace promluvy, tj. porozumění jejímu celkovému myšlenkovému obsahu (pochopení významu a smyslu sdělení).³²

3. 1. 3. Předmět poslechu

Předmětem poslechu v cizí řeči mohou být různé druhy ústního projevu. Jsou to především běžná konverzace každodenního života, informace nejrůznějšího druhu, vyprávění události či příběhu, popis, líčení apod., aktualita nebo reportáž, veřejný projev, hlasité čtení textu (novin, časopisu, knihy), umělecký projev (recitace, film, divadlo, zábavný program nejrůznějšího druhu, zpěv).³³

3. 1. 4. Druhy a formy poslechu

U poslechu jako cílové kategorie lze rozlišit z hlediska přesnosti porozumění obsahu projevu poslech orientační (jde o poslech úvodní části mluveného projevu, po

---

³² J. Hendrich a kol., 1988, s. 194 – 195.

³³ J. Hendrich a kol., 1988, s. 189 – 190.

níž se recipient rozhoduje, zda bude v poslechu pokračovat či nikoli v závislosti na zájmu o dané téma), poslech selektivní, výběrový (zaměřuje se jen na předem stanovené otázky), poslech kurzorický, letmý (zaměřuje se jen na hlavní informace) a poslech totální, intenzivní, pozorný, detailní. Hranice mezi těmito druhy poslechu jsou splývavé a nejasné. Kromě toho se mohou jednotlivé druhy poslechu rychle střídat podle měnící se intence recipienta.

Hovoříme-li o formě, může být poslech přímý (v přítomnosti mluvčího) a nepřímý, který má dvě podoby podle toho, zda jde o poslech právě probíhajícího mluveného projevu nebo o poslech záznamu.³⁴

3. 1. 5. Poslech v cizojazyčné výuce

Postavení poslechu v cizojazyčné výuce je dáno především cílem výuky. Ten by měl vždy odpovídat potřebám a zájmům studenta a být v souladu s celospolečenskými potřebami. Stanovené cíle jsou pouze rámcové (Rámcově vzdělávací plán) a jsou přesněji formulovány v učebnicích, v metodických příručkách nebo ve zvukových nahrávkách k těmto učebnicím a příručkám. Přitom může být plně funkční v cizojazyčné komunikaci pouze takový poslech, který umožňuje rozumět mluveným projevům různého rozsahu, obsahu i kvality.

Poslechu s porozuměním cizí řeči náleží významné a ničím nezastupitelné postavení. Neboť poslech slouží studentovi k tomu, aby bystřil svůj sluch a postupně si zvykal přesněji vnímat nejen obsah ústního projevu mluvčího, ale i jednotlivé rysy mluvené podoby cizího jazyka po stránce artikulační i prozodické (rytmus, přízvuk, intonaci a melodii). Poslech studentovi také umožňuje, aby postupně rozvíjel a zdokonaloval svůj ústní projev, jakož i hlasité čtení; nepřímo pak kladně působí i na rozvíjení dovednosti písemného projevu. Je třeba zdůraznit i jeho silnou motivační účinnost, která vychází z uspokojení žáka nad tím, že rozumí ústnímu projevu v cizí řeči.³⁵

---

³⁴ R. Choděra, 2006, s. 76 – 77.

³⁵ J. Hendrich a kol., 1988, s. 191.

3. 1. 6. Nácvik poslechu, poslechová cvičení

Pro nácvik poslechu je důležité zvolit vhodná poslechová cvičení. Při jejich výběru je kladen důraz na obsahovou stránku projevu, na stránku jazykovou a stylistickou, rozsah poslechového textu a zvukovou kvalitu poslechového materiálu. Tato kritéria jsou zohledňována především v případě textů učebnic určených k poslechu, poslechový materiál však mohou tvořit i další materiály, jako jsou časopisy a tisk obecně. Nedílnou součástí tvoří také projevy učitele mimo rámec vlastních poslechových textů a cvičení, tj. pozdravy, pokyny při řízení výuky a různé spontánní reakce.³⁶

Je třeba zmínit, že cizojazyčná výuka vyžaduje určitou vyváženost jednotlivých činností, to znamená, že žádná z výše uvedených řečových dovedností by při svém rozvoji neměla být jednostranně preferována. Přesto však považuji za důležité vyzdvihnout význam poslechu s porozuměním, kterému podle mého názoru ve výuce vždy nebyla věnována dostatečná pozornost. *Specifičnost poslechu spočívá v tom, že představuje základní řečovou dovednost, která přímo podmiňuje osvojení ústního projevu a do značné míry ovlivňuje i osvojení ostatních dovedností, nehledě k tomu, že při uplatnění cizojazyčných znalostí v praxi je velmi často s některou z těchto dovedností kombinována (např. s psaním poznámek při přednášce).*³⁷

K systematickému nácviku poslechu slouží celá řada cvičení. Lze je dělit na cvičení předřečová a jazyková, která vedou k osvojení jazykových prostředků (lexikálních a gramatických ve zvukové podobě) a mají tak pouze pomocnou nebo průpravnou funkci, a na cvičení řečová, která slouží k rozvíjení poslechu jakožto řečové dovednosti.

Z hlediska celkového rozvíjení poslechu jako řečové dovednosti potom lze poslechová cvičení třídit na tři hlavní skupiny: průvodní, průpravná a vlastní poslechová cvičení.

Průvodní poslechová cvičení zahrnují poslech všech ústních projevů učitele. Tyto projevy se týkají řízení vyučovacího procesu, jde o různé pokyny atd. Průpravná poslechová cvičení jsou v tomto případě cvičení jazyková zaměřená na osvojení jazykových prostředků. Můžeme je dále dělit na cvičení fonetická, lexikální, gramatická

---

³⁶ J. Hendrich a kol., 1988, s. 201 – 203.

³⁷ J. Hendrich a kol., 1988, s. 203.

a kombinovaná. Vlastní poslechová cvičení mají naučit studenta rozumět obsahu souvislých cizojazyčných projevů různého zaměření i formy. Porozumění obsahu je tedy jejich hlavním cílem. Ve vyučování jsou tato cvičení často kombinována s nácvikem ostatních řečových dovedností a se cvičeními průpravnými, tvoří tak nejenom zdroj pro rozvíjení poslechu, ale i východisko k nejrůznějším metodickým postupům.

Z hlediska míry porozumění obsahu můžeme vlastní poslechová cvičení rozdělit na cvičení analytická a kurzorická. Analytická cvičení jsou zaměřena na přesné porozumění ústnímu projevu a jejich podkladem bývá psaný text. Tato cvičení se dále dělí podle použití různých metodických postupů na auditivní uvedení textu, audiovizuální uvedení textu, audio-orální uvedení textu a audio-orální rekonstrukci textu. Oproti tomu kurzorická cvičení mají čistě auditivní charakter. Jedná se většinou o zběžný poslech blízky praktické komunikaci, jehož účelem je vypěstovat ve studentovi dovednost rozumět hlavním myšlenkám tohoto projevu.³⁸

Existují různé možnosti kontroly a hodnocení výkonu v poslechu cizojazyčného projevu. Lze je dělit podle studentovy reakce, která může být úkonová (postojová či pohybová) nebo řečová, vyjádřená buď v cizím nebo mateřském jazyce. Forma reakce může být ústní, písemná nebo kombinovaná. Při nácviku poslechu je důležité před každým cvičením seznámit studenty s tím, co se od nich při poslechu a po něm očekává, v čem bude spočívat jeho celkový úkol. U hodnocení poslechu je důležité uplatnit kritérium komunikativní funkčnosti, tj. hodnotit, zda student cizojazyčnému projevu rozumí a jaká je míra přesnosti a pohotovosti tohoto porozumění. Ve výsledném hodnocení by však měl být posuzován celkový studentův výkon.³⁹

3. 1. 7. Společné referenční úrovně, úrovně A1, A2 a B1

Existuje šest společných referenčních úrovní každého cizího jazyka: úrovně A1, A2 (uživatel základů jazyka), úrovně B1, B2 (samostatný uživatel jazyka) a úrovně C1, C2 (zkušený uživatel jazyka).

Globálně vzato student, který se nalézá v úrovni A1, *rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním*

---

³⁸ J. Hendrich a kol., 1988, s. 204 – 209.

³⁹ J. Hendrich a kol., 1988, s. 209 – 210.

*potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.*⁴⁰ Konkrétní požadavky na jednotlivé řečové dovednosti jsou vyjádřeny formou sebehodnocení. V případě poslechu pro úroveň A1 vypadá sebehodnocení takto: *Rozumím známým slovům a zcela základním frázím týkajícím se mé osoby, mé rodiny a bezprostředního konkrétního okolí, pokud lidé hovoří pomalu a zřetelně.*⁴¹ Student tedy dokáže sledovat řeč, která je zřetelná, pečlivě vyslovovaná, s dlouhými pomlkami, aby mohl pochopit význam sdělení. Dále rozumí pokynům, které jsou mu pomalu a s pečlivou výslovností sdělovány, a dokáže se řídit krátkými a jednoduchými pokyny.⁴²

Student, jehož úroveň jazykových znalostí odpovídá úrovni A2, *rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnáléhavějších potřeb.*⁴³ Sebehodnocení poslechu této úrovně je následující: *Rozumím frázím a nejběžnější slovní zásobě vztahující se k oblastem, které se mě bezprostředně týkají (např. základní informace o mně a mé rodině, o nakupování, místopisu, zaměstnání). Dokážu pochopit smysl krátkých jasných, jednoduchých zpráv a hlášení.*⁴⁴ Pro porozumění je nutné opět volit řeč pomalou, zřetelnou a jasně formulovanou. Co se týče médií a nahrávek, student rozumí podstatným informacím v krátkých nahraných pasážích o každodenních záležitostech přednesených pomalu a zřetelně.⁴⁵

Student, jehož úroveň jazykových znalostí odpovídá úrovni B1, *rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat,*

---

⁴⁰ Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 24.

⁴¹ Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 26.

⁴² Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 69.

⁴³ Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 24.

⁴⁴ Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 26.

⁴⁵ Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 70.

se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.⁴⁶ Z hlediska poslechu vypadá sebehodnocení studenta úrovně B1 takto: *Rozumím hlavním myšlenkám vysloveným spisovným jazykem o běžných tématech, se kterými se setkávám v práci, ve škole, ve volném čase atd. Rozumím smyslu mnoha rozhlasových a televizních programů týkajících se současných událostí nebo témat souvisejících s oblastmi mého osobního či pracovního zájmu, pokud jsou vysloveny přiměřeně pomalu a zřetelně.*⁴⁷ Student této úrovně tedy dokáže porozumět nekomplikovaným faktografickým informacím týkajícím se věci každodenního života a zaměstnání za předpokladu, že je použita zřetelná výslovnost a všeobecně známý přízvuk. Dokáže sledovat hlavní myšlenky delší diskuse za předpokladu, že je řeč spisovná a zřetelná. S porozuměním dokáže sledovat přednášku ve svém oboru, pokud jde o známé téma a prezentace je jednoduše členěná a jasně uspořádaná. Co se týče pokynů, chápe jednoduché technické informace, jako je návod k obsluze předmětů každodenní potřeby. Dokáže porozumět podrobným orientačním pokynům. V případě médií a nahrávek student rozumí informačnímu obsahu většiny nahraného nebo vysílaného materiálu týkajícího se témat osobního zájmu v jasně artikulovaném spisovném jazyce.⁴⁸

3. 2. Poslech – praktická část

3. 2. 1. Poslechová cvičení v praxi

Při posuzování poslechových cvičení je třeba zohlednit celou řadu faktorů. Již dříve jsem zmínila dělení cvičení podle míry porozumění na cvičení analytická a kurzorická. Analytická cvičení se zaměřují na přesné porozumění obsahu, oproti tomu cvičení kurzorická pouze na jeho zběžné porozumění. Já osobně jsem pracovala častěji

---

⁴⁶ *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, 2002, s. 24.

⁴⁷ *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, 2002, s. 26.

⁴⁸ *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*, 2002, s. 68 – 70.

s cvičeními kurzorickými, neboť podle mého názoru více splňují požadavky kladené na mluvčího/posluchače během praktické komunikace. Tato cvičení však kladou na posluchače větší nároky tím, že většinou nedovolují psaný nebo obrazový materiál jako podklad a možnost kontroly. Posluchač již musí mít při poslechu určité zkušenosti a být trénovaný, proto jsem v případě začátečníků volila častěji cvičení analytická, která byla doprovázena písemným podkladem a umožňovala kontrolu pomocí textu, kdy text samotný byl posluchači jakousi oporou a právě možností kontroly. Velice se mi osvědčil takový postup, kdy jsem s určitým cvičením začala pracovat jako s kurzorickým, to znamená, nechtěla jsem po studentech úplný překlad textu, šlo pouze o základní orientaci v tomto materiálu, o postižení tématu, situace, postav atd. s tím, že nezáleželo na tom, jaké informace se studentům podařilo zachytit. V některých případech jsem nahradila poslech kurzorický poslechem selektivním, kdy bylo předem dáno, jaké informace mají studenti z textu „vyselektovat“. Teprve později jsem se podrobněji zaměřila na jednotlivé úseky a snažila jsem se studenty dovést k úplnému porozumění.

Dále bych z hlediska formy tato cvičení rozdělila na monologická a dialogická. V praxi se mi více osvědčila cvičení dialogická. Tato cvičení jsou většinou menšího rozsahu a jejich velkou předností je střídání jednotlivých hlasů. Studenti mohou vnímat rozdíly mezi mužskými a ženskými hlasy, dále mezi hlasy dětskými a dospělými. Lze zde také postřehnout různé úrovně projevu jednotlivých mluvčích (vyjadřovací schopnosti) a zvukové kvality jazyka, jako je správná melodie věty, především při otázce.⁴⁹ Tím se i taková cvičení vyvarují určité monotónnosti, kterou se vyznačují cvičení monologická (pokud jednotlivé repliky nejsou namluveny různými mluvčími). Navíc jsou cvičení dialogická často podpořena určitými autentickými zvuky, které do určité míry narušují porozumění, ale stává se tak pouze ve snaze podpořit právě autentičnost a situativnost daného rozhovoru (např. rozhovor na přepážce na vlakovém nádraží). Tím vším mají cvičení dialogická opět blíže k praktické komunikaci, což je hledisko, které je mnou od začátku preferováno.

Nyní bych stručně charakterizovala poslechová cvičení pro jednotlivé úrovně. Cvičení pro úroveň A1 jsou většinou dialogická a zahrnují nácvik základních prvků

---

⁴⁹ Zde je možné diskutovat o tom, zda se v tomto případě jedná ještě o vlastní poslechové cvičení nebo již o průpravné poslechové cvičení. Pokud však není předem vytyčeným cílem poslechového cvičení jeho zvuková podoba, považuji jej stále za vlastní poslechové cvičení.

komunikace, jako jsou pozdravy, poděkování, aktivní účast na seznamovacím rozhovoru (fráze typu *jmenuji se, jsem Čech/Češka, pracuji v/jako, bydlím v, pocházím z ...*), přičemž se klade důraz na obousměrnou komunikaci, to znamená nejenom umět na otázky odpovídat, ale také je klást, dále schopnost rozlišovat tykání a vykání a umět klást základní otázky typu *kdo je to, co je to, kde je to, kolik to stojí, kolik je hodin* atd. plus zdvořilostní formule pomocí slova *promiňte*. Je možné pracovat i s texty monologickými, většinou se jedná o texty typu *já a moje rodina*.

Cvičení pro úroveň A2 jsou také většinou dialogická, zahrnují základní fráze a běžnou slovní zásobu z oblasti rodiny, nakupování, cestování, zaměstnání atd. Lze zde již více pracovat se cvičeními monologickými, která se vztahují k probíranému tématu nebo mají podobu krátkých zpráv. Velice časté jsou situační rozhovory ve smyslu obstarání nějaké věci, služby či informace (na nádraží, na letišti, v hotelu, v restauraci, v obchodě, v lékárně, u lékaře, na ulici – zeptat se na cestu, na návštěvě atd.). Často se pracuje s telefonním rozhovorem či interview.

Cvičení pro úroveň B1 jsou náročnější. Základní fráze a běžná slovní zásoba jsou zaklíněny do myšlenkově a obsahově náročnějších textů, jejichž podstatou je naučit studenty zachytit hlavní myšlenku a smysl daných výpovědí z oblastí práce, školy, volného času atd. Často se pracuje s televizními a rozhlasovými programy.

3. 2. 2. Vzorová poslechová cvičení pro úrovně A1, A2 a B1.

Pro každou úroveň (A1, A2, B1) jsem vybrala jeden poslechový text z různých učebnic češtiny pro cizince a k tomu jsem vždy vytvořila jeden vlastní text. Zároveň jsem k jednotlivým textům připojila cvičení, která buď přímo navazují na poslechový text (kontrola porozumění, práce s informacemi obsaženými v textu pro rozvíjení dalších řečových dovedností, především mluveného projevu) nebo dále rozšiřují právě probírané učivo (nové fráze, nová slovní zásoba).

Mým cílem bylo vybrat a vytvořit taková vzorová poslechová cvičení, aby odpovídala jazykové praxi a aby bylo patrné, jaké poslechové texty lze ve výuce použít s ohledem na dosaženou jazykovou úroveň, jakým způsobem se s nimi dá pracovat a jaká lze k nim připojit cvičení.

Učebnicový text zvolený pro úroveň A1

Pro úroveň A1 jsem vybrala vzorový poslechový text z učebnice *Tschechisch anders Neu*⁵⁰ určené podle Evropského referenčního rámce pro jazyky pro úroveň A1 a A2. Učebnice je orientována na německé mluvčí. Text je dialogický a nalézá se v lekci s názvem „Kde je to? Wo ist das?“. K tomuto tématu se přímo vztahuje i mnou zvolený text „Kde je Dlouhá ulice?“. Umět zeptat se na cestu je jednou ze základních cílových komunikačních dovedností přiřazených právě úrovni A1. Tomuto poslechovému textu předchází několik dialogických textů, konverzačních a doplňovacích cvičení, výklad potřebné gramatiky (deklinace substantiv, příslovečné určení místa).

Celý text je k dispozici v grafické podobě v učebnici přímo v dané lekci. K učebnici je přiloženo CD, na kterém je text zaznamenan ve zvukové podobě.

S textem lze pracovat následovně: Studenti si nahrávku nejprve poslechnou, aby si vytvořili představu o textu jako celku (jeho délka, téma, atd.). Vyučující se zeptá studentů, čemu rozuměli. Pokud úroveň porozumění není uspokojivá, pustí nahrávku ještě jednou. Potom se studenty, kteří mají před sebou text v grafické podobě, postupně projde jednotlivé repliky a pomáhá s objasněním problematických jevů. Nahrávku může pustit ještě jednou a následně určí studenty, kteří dialog přečtou. Je kladen důraz na správnou výslovnost a intonaci.

HÖRTEXT: Kde je Dlouhá ulice?

A: Prosím vás, znáte to tady?

B: Ano, co hledáte?

A: Nevíte, kde je tady dlouhá ulice?

B: Dlouhá... co konkrétně hledáte?

A: Hledám firmu EUROTOP.

B: Aha, už vím. Vidíte tam ten velký dům?

Tam doleva, přijdete na křižovatku

a to je Dlouhá ulice. Tam už to uvidíte.

Je to nový dům napravo.

A: Děkuju mnohokrát.

B: Není zač.

---

⁵⁰ A. Aigner, 2004, s. 52.

Za poslechový text jsou připojena cvičení, která jsou zaměřena na další procvičování dané problematiky. Cvičení 11 se vztahuje přímo k poslechovému textu. Studenti zde rozhodují o pravdivosti daných výpovědí. Důraz je kladen nejenom na zaškrtnutí správné varianty, ale i na procvičení dalších řečových dovedností. Student musí svoji volbu krátce okomentovat (*např. Dům je nalevo. – Špatně, dům je napravo./Dům není nalevo, dům je napravo. ...*)

Tímto cvičením nemusí práce s textem skončit. Je možné klást střídavě studentům otázky, aby byli nuceni reagovat podle textu, a to buď stejným způsobem nebo s malými obměnami (*např. Prosím vás, znáte to tady? Ano, co hledáte?/Ne, neznám./Promiňte, neznám to tady.*)

Ü 11 Falsch oder richtig?

- a. A hledá Václavské náměstí.
- b. B to tady nezná.
- c. Firma EUROTOP je nový dům.
- d. Adresa je Dlouhá ulice.
- e. Dům je nalevo.

Ve cvičení 12 studenti hledají otázky a odpovědi, které spolu významově souvisí. Jsou zde použity některé fráze z poslechového textu (*Znáte to tady? Co hledáte?*) plus další fráze a výrazy vztahující se k probíranému tématu.

Ü 12 Was gehört zusammen?

1. Je to daleko?	1. Rovně a potom doprava.
2. Kde je stanice autobusu?	2. Hledám firmu Export-Import.
3. Znáte to tady?	3. Hned tady za rohem.
4. Co hledáte?	4. Tady ne, ale kousek dál je parkoviště.
5. Jak se dostanu na nádraží?	5. Je to tady nahoře.
6. Prosím vás, je tady někde pumpa?	6. Bohužel ne.
7. Můžu tady parkovat?	7. Vystupte u nemocnice.
8. Je to nahoře nebo dole?	8. Asi deset minut pěšky.
9. Nevíte, kde je tady bankomat?	9. Asi dvě stě metrů rovně a potom doprava.
10. Kde mám vystoupit?	10. Na náměstí.

Ve cvičení 13 mohou studenti kreativně pracovat s naučenými frázemi a výrazy. Ptají se na různá místa ve svém městě a popisují k nim cestu.

Ü 13 Fragen Sie nach Lokalitäten in Ihrer Stadt und beschreiben Sie den Weg!

Ve cvičení 14 dochází k výraznému propojení učiva s mimoškolním prostředím. Studenti se seznamují s českými webovými stránkami, ve kterých mohou vyhledat veškerá místa v České republice a využít funkce „plánovač tras“. Ten jim umožní vyhledat cestu k hledanému objektu.

Ü 14 Internetübung: www.mapy.cz

Suchen Sie auf dem Stadtplan aus:

Národní třída Praha, Václavské náměstí Praha, Dukelská ulice České Budějovice, Příběnická ulice Tábor, Americká ulice Plzeň, Horská ulice Brno

Lekce je zakončena písní „Co hledáte?“, která opakuje naučené fráze a umožňuje jejich automatizování zábavnou a účinnou formou.

Text vytvořený pro úroveň A1

Pro úroveň A1 jsem vytvořila text, který je monologický. Snažila jsem se mu dát takový obsah, aby odpovídal stanovené úrovni a působil na německé rodilé mluvčí reálně. Vytvořila jsem postavu ženy, která je původem Němka, žije krátce v České republice a učí se česky. Poskytuje základní informace ke svému životu v Praze.

Text je součástí mnou vytvořené nahrávky, která je obsažena v příloze této diplomové práce.

Na text navazuje cvičení, které prověřuje míru porozumění. Studenti rozhodují o správnosti jednotlivých výpovědí.

Hörttext: Lena se představuje.

Ahoj. Jmenuju se Lena. Jsem Němka. Už rok a půl žiju v České republice. Bydlím v Praze. Můj byt je v centru města. Je malý, ale hezký. Blízko je park a sportovní centrum. Pracuju jako sekretářka u jedné firmy. Firma také není daleko. Je to asi patnáct minut metrem a pět minut pěšky.

Praha je krásné historické město. Moc se mi tu líbí. Mám ráda Staré město, hlavně Karlův most a Pražský hrad. Chodím často na koncerty a na výstavy. V pondělí a ve čtvrtek chodím do sportovního centra. Učím se česky. Česky už mluvím docela dobře. Můj učitel se jmenuje Martin a je moc sympatický. Dnes spolu jdeme na večeři do restaurace.

Übung: Falsch oder richtig?

- Lena je Češka.
- Už rok žije v České republice.
- Bydlí v Praze.
- Její byt je na okraji města.
- Její byt je velký a hezký.
- Blízko je park a sportovní centrum.
- Pracuje jako manažerka u jedné firmy.
- Firma není daleko.
- Je to asi patnáct minut tramvají a pět minut pěšky.
- Praha je krásné moderní město.
- Má ráda Karlův most a Pražský hrad.
- Často chodí na koncerty a na diskotéku.
- V pondělí a ve středu chodí do sportovního centra.
- Mluví docela dobře česky.
- Lena má učitelku češtiny.
- Jdou na oběd do restaurace.

Pokud by byl poslechový text součástí učebnice, zařadila bych jeho grafickou podobu do textové přílohy až na její konec (to znamená, že by nebyl otištěn přímo v dané lekci, tam by byl pouze název a zadání navazujícího cvičení), aby byla pro studenty primární zvuková podoba textu.

S textem lze pracovat takto: Vyučující nejprve studentům pustí nahrávku, aby si vytvořili představu o jeho délce, charakteru atd. Studenti pouze poslouchají. Pak jim řekne, ať se podívají na výpovědi pod textem a čemu rozuměli již při prvním poslechu, to už mohou zaškrtnout. U většiny výpovědí by studenti mohli být schopni rozhodnout o tom, zda je výpověď správně či ne. Nahrávku pustí ještě jednou, aby mohli rozhodnout o správnosti dalších výpovědí. Při třetím poslechu by mělo dojít k úplnému porozumění a studenti by měli být schopni v případě špatných výpovědí říci jejich správnou variantu. Ve výsledku kontroluje vyučující porozumění tak, že z jednotlivých výpovědí s oznamovací komunikační funkcí tvoří otázky, čímž dané cvičení nabývá dialogického charakteru. Otázky jsem volila zjišťovací a doplňovací a to tak, že je nejprve kladena otázka zjišťovací a pak následuje otázka doplňovací. Studenti tak procvičují odpovědi na oba druhy otázek a mají intonační vzor od vyučujícího při kladení otázek. Pokud by byla tato forma práce příliš zdlouhavá (záleží na znalostech studentů), je možné omezit se pouze na otázky doplňovací. U výpovědí, které se shodují s textem, jsem volila pouze otázku doplňovací. A to z toho důvodu, abych se vyhnula jednoslovné odpovědi, tj. „ano“, po které nelze zařadit otázku doplňovací.

- Lena je Češka. (Je Lena Češka? Co je Lena?) – Ne, není. Lena je Němka.
- Už rok žije v České republice. (Žije Lena už rok v ČR? Jak dlouho žije v ČR?) – Ne, nežije. V České republice žije už rok a půl.
- Bydlí v Praze. (Kde Lena bydlí?) – Lena bydlí v Praze.
- Její byt je na okraji města. (Je její byt na okraji města? Kde je její byt?) – Ne, není. Její byt je v centru města.
- Její byt je velký a hezký. (Je její byt velký a hezký? Jaký je její byt?) – Ne, není. Její byt je malý a hezký.
- Nedaleko jejího bytu je park a sportovní centrum. (Co je nedaleko jejího bytu?) – Nedaleko jejího bytu je park a sportovní centrum.

- Pracuje jako manažerka u jedné firmy. (Pracuje jako manažerka u jedné firmy? Kde tedy pracuje? – Ne, nepracuje. Pracuje jako sekretářka u jedné firmy.
- Firma je blízko. (Kde je firma?) – Firma je blízko.
- Je to asi patnáct minut tramvají a pět minut pěšky. (Je to asi patnáct minut tramvají a pět minut pěšky? Jak je to daleko?) – Ne, není. Je to asi patnáct minut metrem a pět minut pěšky.
- Praha je krásné historické město. (Jaká je Praha?) – Praha je krásné historické město.
- Má ráda Karlův most a Pražský hrad. (Co má v Praze ráda?) – Má ráda Karlův most a Pražský hrad.
- Často chodí na koncerty a na diskotéku. (Chodí často na koncerty a na diskotéku? Kam tedy chodí?) – Ne, nechodí. Chodí často na koncerty a na výstavy.
- V pondělí a ve středu chodí do sportovního centra. (Chodí v pondělí a ve středu do sportovního centra? Kdy tedy chodí do sportovního centra?) – Ne, nechodí. Do sportovního centra chodí v pondělí a ve čtvrtek.
- Mluví docela dobře česky. (Jak mluví?) – Mluví docela dobře česky.
- Lena má učitelku češtiny. (Má Lena učitelku češtiny? Kdo jí učí?) – Ne, nemá. Lena má učitele češtiny./Učí ji učitel. Jmenuje se Martin.
- Jdou na oběd do restaurace. (Jdou na oběd do restaurace? Kam tedy jdou?) – Ne, nejdou. Jdou do restaurace na večeři.

Učebnicový text zvolený pro úroveň A2

Pro úroveň A2 jsem vybrala vzorový poslechový text z knížky *Langenscheidt Praktischer Sprachlehrgang Tschechisch*⁵¹, která slouží jako doplňkový materiál k učebnici *Langenscheidt Praktisches Lehrbuch Tschechisch*⁵², určené podle Evropského referenčního rámce pro jazyky pro úroveň A2. Je orientována na německé mluvčí. Text je součástí sedmé lekce, ve zvukové podobě je zaznamenán na CD a jeho grafická podoba se nalézá v příloze na konci knihy. Je velice krátký, jedná se pouze o několik zdvořilostních frází, na které mají studenti reagovat. Porozumění textu je přitom základní podmínkou, aby mohl student na fráze vhodným způsobem zareagovat. Toto

---

⁵¹ A. Aigner, 2007, s. 10, 25.

⁵² A. Aigner, 2007.

cvičení je pro mne zajímavé především proto, že je student podobně jako v každodenní komunikaci vystaven situaci, kdy musí umět zareagovat hned. Touto reakcí se podílí na dotvoření textu jako celku. Text je pak ve svém výsledku dialogický. Fráze jsou zvoleny pro úroveň A2 a tvoří nástavbu k základním zdvořilostním frázím osvojeným již v úrovni A1 typu *Děkuju. Prosím. Jak se máte?* atd.

6. Reagieren Sie angemessen auf die Höflichkeitsfloskeln, die Sie hören.

1. Děkuju za všechno. – Není zač.
2. Lenko, to jsem přece já, Milan! – Promiň, nepoznala jsem tě.
3. Vůbec jste se nezměnil. – Děkuju, vy taky ne.
4. Můžeme se setkat? – Jistě, kdy a kde?
5. Jsme moc rádi, že jste přišli. – Děkujeme, bylo to moc hezké.
6. Doufám, že se zase brzo uvidíme. – Doufám taky.

S textem lze pracovat takto: Vyučující pouští nahrávku po částech. Zastaví ji vždy po vyslovení jedné fráze a počká, až studenti zareagují. Vždy se objeví několik různých odpovědí. Vyučující je opraví a zdůrazní ty nejvíce vhodné. S frázemi je třeba dále pracovat, aby došlo k jejich zautomatizování. Nejprve je může vyučující zopakovat tak, že si s každým studentem zvlášť vymění různé zdvořilostní fráze z textu. Může mezi ně zapojit i takové fráze, které se v textu neobjevily, ale studenti je již znají. Text pak lze použít např. jako východisko k tvoření krátkých dialogů. Každá dvojice dostane za úkol vytvořit dialog obsahující co nejvíce těchto frází nebo je každé dvojici přidělena pouze jedna konkrétní fráze. Dialogy jsou prezentovány před skupinou a ostatní mohou hádat, kterou frázi dvojice použila.

Text vytvořený pro úroveň A2

Pro úroveň A2 jsem vytvořila několik krátkých dialogických textů na téma „Kde jsme?“. Mým cílem bylo zprostředkovat studentům několik situací, ve kterých se mohou běžně ocitnout. Jejich úkolem je na základě porozumění použitým frázím rozhodnout o tom, kde se dialogy odehrávají. Vzhledem k obsahu textu je možné zařadit ho do lekce, kde se probírají následující témata: v hotelu, v restauraci, u doktora.

Tento poslechový text je opět součástí přiložené nahrávky.

Hörttext: Kde jsme?

1.

A: Budete platit?

B: Ano, prosím vás.

A: Takže to byl jeden steak, pečené brambory a malé pivo. Dělá to 340 korun.

B: 350. Děkuju a na shledanou.

2.

A: Ahoj mami, jsem doma!

B: Ahoj. Jak bylo ve škole?

A: Jako vždycky...

B: A kam zase jdeš?

A: Přece ven. Tak ahoj.

3.

A: Dobrý den. Jsem nová sekretářka. Jmenuju se Ivana Pokorná.

B: Dobrý den. Já jsem Irena Křížová. Pracuju tady jako účetní.

4.

A: Dám si jedno presno a jahodový dort se šlehačkou.

B: Ještě něco?

A: Ano, ještě minerálku.

5.

Mám rýmu. Bolí mě hlava a v krku.

Ukažte... To je jenom chřipka. Musíte pár dní ležet.

Übung: Entscheiden Sie, wo sind wir?

u doktora – doma – v cukrárně/kavárně – v restauraci – v práci – ve škole

Správné řešení: 1. v restauraci, 2. doma, 3. v práci, 4. v cukrárně/kavárně, 5. u doktora.

Pokud by byl poslechový text součástí učebnice, opět bych zařadila jeho grafickou formu do textové přílohy až na její konec, aby byla pro studenty primární zvuková podoba textu.

Práci s textem lze provést tímto způsobem: Vyučující nejprve pustí celou nahrávku. Studenti by už při prvním poslechu měli být schopni rozpoznat situace, ve kterých se lidé nacházejí. Pokud ne, pustí nahrávku ještě jednou. Pak pouští nahrávku po částech, vždy jeden celý dialog. U každé části zkontroluje, zda studenti umístili dialog do správného kontextu a vysvětlí případné nejasnosti.

Na konci procvičí fráze z textu tak, že na ně musí studenti reagovat buď stejným způsobem nebo s mírnými obměnami. Může studentům zadat úkol, aby sami vytvořili podobné dialogy, které by pak prezentovali před skupinou.

Učebnicový text zvolený pro úroveň B1

Pro úroveň B1 jsem vybrala vzorový poslechový text z učebnice *New Czech Step by Step*⁵³ určené podle Evropského referenčního rámce pro jazyky pro úroveň B1. Učebnice je na rozdíl od předchozích orientována na anglicky mluvící studenty. To se však ve mnou zvoleném textu neprojevuje. Také proto jsem nepracovala s její česko – německou verzí, ačkoli existuje.

Text je převážně dialogický. Je součástí jedenácté lekce. Jeho grafická podoba se nalézá v textové příloze na konci knihy a ve zvukové podobě je zaznamenán na CD.

Text jsem mírně upravila. V originále je použita forma „šly“ a pak následuje forma „jeli“. V obou případech jsem použila měkké *i*, abych se vyhnula tomu, že místo práce s poslechovým textem bude probíhat složitý výklad gramatiky. Dále jsem ve cvičení v části 6.b) nahradila slova „tygr a krokodýl“, která nejsou příliš frekventovaná, slovy „sousedka a sused“.

Pro kontrolu porozumění slouží přiložené cvičení. Studenti mají k dispozici pouze zvukovou podobu textu. Na základě jeho obsahu pracují se cvičením na straně 120, kde kroužkují správné odpovědi. Měli by být schopni rozhodnout o správnosti daných výpovědí už při prvním poslechu a další poslech by měl být spíše kontrolní. Vyučující pak se studenty projde jednotlivé body a zkontroluje správné odpovědi.

---

⁵³ L. Holá, 2004, s.120.

Kdo jsou Alena, Filip, Mína a Rex? Kamarádi Evy?

20. Poslouchejte text. Zatrhněte správné odpovědi v kvízu.

Tom byl o víkendu v práci, ale Alice měla volno. Celý víkend byla na návštěvě u Evy. V sobotu šly na oběd do restaurace. Odpoledne šli na návštěvu k Petrovi. V neděli jeli na výlet na Karlštejn. Alice byla spokojená. V pondělí ráno mluvila s Tomem.

„To je škoda, Tome, že jsi musel pracovat. Byl to hezký víkend! Šli jsme na procházku, byli jsme v restauraci, viděli jsme krásný hrad. A Filip, Alena, Mína a Rex byli taky moc fajn!“

„Ale kdo jsou Filip, Alena, Mína a Rex? Kamarádi Evy?“

„Ne, Filip a Alena jsou bratr a sestra Evy. Rex je taky Evy, ale není to její bratr – je to její pes. A Mína? Mína je kočka Petra.“

1. Tom byl o víkendu

- a) ve škole
- b) v restauraci
- c) v práci

2. Alice byla

- a) u Evy
- b) u Jany
- c) u sestry

3. Alice s Evou šla

- a) na výlet a na oběd
- b) na poštu a na návštěvu
- c) na oběd a na návštěvu

4. V neděli jeli na výlet

- a) na Karlštejn
- b) na Konopiště
- c) do Brna

5. Filip a Alena jsou

- a) tatínek a maminka Evy
- b) bratr a sestra Evy
- c) kamarád a kamarádka Evy

6. Mína a Rex jsou

- a) bratr a sestra Evy a Petra
- b) sousedka a soused Evy a Petra
- c) pes a kočka Evy a Petra

Správné odpovědi: 1. c), 2. a), 3. c), 4. a), 5. b), 6. c).

Tím však práce s textem nemusí skončit. Vyučující například klade dále otázky vztahující se k textu a přiloženému cvičení. Otázky může stále více zobecňovat. Studenti odpovídají celou větou, aniž by používali textovou předlohu:

1. Kde byl Tom o víkendu? Tom byl o víkendu v práci.
2. Kde byla Alice? Alice byla u Evy.
3. Kam šli v sobotu? V sobotu šli na oběd a na návštěvu.
4. Kam jeli v neděli? V neděli jeli na výlet na Karlštejn.
5. Kdo jsou Filip a Alena? Filip a Alena jsou bratr a sestra Evy.
6. Kdo jsou Mína a Rex? Mína a Rex jsou pes a kočka Evy a Petra.
7. Byl Tom o víkendu ve škole? Ne, Tom byl o víkendu v práci.
8. Byla Alice u sestry? Ne, Alice byla u Evy.
9. Šli v sobotu na poštu a na návštěvu? Ne, v sobotu šli na oběd a na návštěvu.
10. Jeli v neděli do Brna? Ne, v neděli jeli na výlet na Karlštejn.
11. Jsou Filip a Alena kamarád a kamarádka Evy? Ne, Filip a Alena jsou bratr a sestra Evy.
12. Jsou Mína a Rex sousedka a soused Evy a Petra? Ne, Mína a Rex jsou pes a kočka Evy a Petra.
13. Co jste/jsi dělal/a o víkendu? Byl/a jste/jsi ve škole? Ne, ...
14. Jel/a jste/jsi na výlet? Kam jste/jsi jel/a na výlet? ... atd.

Text vytvořený pro úroveň B1

Pro tento poslechový text jsem se tematicky inspirovala učebnicí *New Czech Step by Step*⁵⁴, kde je cvičení nesoucí název „Hádejte, kdo s kým asi chodí.“

Vytvořila jsem čtyři fiktivní osoby, dvě dívky (Češky) a dva chlapce (Čechy). Každou osobu jsem krátce charakterizovala z hlediska sociálního statusu, věku a koníčků. Připravila jsem tabulku, kam si studenti během poslechu zapisují informace o zmíněných osobách. Ta tvoří kontrolu míry porozumění a je východiskem pro další činnost. Podle zaznamenaných údajů studenti rozhodují o tom, kdo tvoří partnerský pár, kdo se k sobě hodí. Své mínění pak musí patřičně okomentovat (např. *Petr chodí s Evou, protože oba milují sport.*). Na základě tohoto textu jsou rozvíjeny především řečové dovednosti poslech s porozuměním a mluvený projev.

Hörtext: Hádejte, s kým chodí Petr a Karel?

Petr Dvořák

Petrovi je 22 let. Bydlí nedaleko Plzně, ale přes týden je na koleji v Brně. Studuje totiž biologii a chemii na brněnské univerzitě. Studium ho baví. Jednou by chtěl pracovat v lékárně. Má rád studentský život. Má hodně kamarádů. Často s nimi chodí hrát fotbal a tenis. Rád cestuje.

Jana Svobodová

Jana žije v bytě na okraji Prahy. Pracuje v cestovní kanceláři jako sekretářka. Je jí 26 let. Zajímá se o módu a ráda nakupuje. Má ráda sebevědomé muže v drahých autech. Je hezká a společenská. Často chodí na diskotéku a do kina.

Karel Hrubeš

Karel je podnikatel. Prodává drahé oblečení. Bydlí a pracuje v centru Prahy. Vydělává hodně peněz. Má luxusní vůz, velký dům se zahradou a bazén. Má rád teplo. V létě leží u bazénu, jí exotické ovoce a pije koktejly. Kouří kubánské doutníky a poslouchá hudbu. V zimě jezdí k moři. Je mu 38 let.

---

⁵⁴ L. Holá, 2004, s. 199.

Eva Nováková

Evě je 18 let a nyní ukončila střední školu. Pracuje v kavárně v Plzni. Chtěla by studovat němčinu a ruštinu na univerzitě v Brně. Ráda sportuje. Hraje tenis a volejbal. Má ráda přírodu. V létě jezdí k moři a v zimě na hory.

Übung: Poslouchejte a doplňte údaje do tabulky.

	Kolik je mu/jí let?	Kde bydlí?	Jaké má zaměstnání?	Co má rád/a? Co rád/a dělá?
Petr Dvořák				
Jana Svobodová				
Karel Hruběš				
Eva Nováková				

Kdo s kým chodí? Proč?	Petr +	Karel +
-------------------------------	--------	---------

Vyplněná tabulka bude vypadat přibližně takto:

	Kolik je mu/jí let?	Kde bydlí?	Jaké má zaměstnání?	Co má rád/a? Co rád/a dělá?
Petr Dvořák	22	nedaleko Plzně	student	studium (biologie, chemie), práci v lékárně, studentský život, kamarády, sport (fotbal, tenis), cestování
Jana Svobodová	26	v bytě na okraji Prahy	sekretářka	módu, nakupování, sebevědomé muže v drahých autech, jít na diskotéku, do kina
Karel Hruběš	38	v centru Prahy, v domě se zahradou a bazénem	podnikatel	teplo, ležet u bazénu, jíst exotické ovoce, pít koktejly, kouřit kubánské doutníky, poslouchat hudbu, v zimě jet k moři
Eva Nováková	18	v Plzni	pracuje v kavárně	němčinu a ruštinu, sport (tenis, volejbal), přírodu, v létě jet k moři, v zimě jet na hory

Kdo s kým chodí? Proč?	Petr + Eva	Karel + Jana
-------------------------------	------------	--------------

Práci s textem lze provést následovně: Studenti mají před sebou tabulky, do kterých budou na základě poslechu doplňovat chybějící údaje. Nejprve je vyučující seznámí s tímto úkolem a tabulku s nimi projde, aby se přesvědčil, že všichni rozumí zadání. Potom vyučující pustí nahrávku, kterou po charakteristice každé osoby zastaví, aby si studenti měli čas požadované informace poznamenat. Nahrávku pustí tímto způsobem ještě jednou. Třetí poslech by měl být už spíše kontrolní, vyučující už nahrávku po charakteristice jednotlivých osob nezastavuje. Správné odpovědi zjišťuje

tak, že klade otázky a studenti odpovídají celou větou (např. *Kde bydlí Eva? Eva bydlí v Plzni.*). Nejvíce informací bude v kolonce „Co má rád/a? Co rád/a dělá?“.

Na základě zjištěných údajů musí studenti rozhodnout o tom, které osoby se k sobě hodí natolik, aby mohly tvořit pár a odůvodní proč. Mohou vycházet z informací zaznamenaných ve všech kolonkách.

3. 2. 3. Použití filmu *Kolja* ve výuce češtiny jako cizího jazyka pro německé rodilé mluvčí

V jazykové výuce lze použít jako pomocný prostředek audiovizuální techniku. Přínosné je pracovat s různými filmovými záznamy, především s filmem na DVD. Ten může sloužit jako východisko k nácvičku poslechu s porozuměním a dalších řečových dovedností, hlavně pak mluveného projevu. Umožňuje nejenom zprostředkovat zábavnou formou zvukovou podobu textu (scénář), která je doplněna obrazem, ale i využít titulků. Pro potřeby německých rodilých mluvčích je vhodné zvolit český film obsahující titulky české a německé, popřípadě české a anglické (studenti většinou disponují velice dobrými znalostmi anglického jazyka). Požadavek přítomnosti německých titulků splňují nejčastěji filmy vydané mimo Českou republiku. Filmy vydané v ČR obsahují německé titulky jen zřídka. Nevhodné je použití cizojazyčného filmu s českým dabingem, neboť pohyby úst herců neodpovídají projevu v cílovém jazyce a mluvčí je nemůže použít k usnadnění porozumění (odezírání), naopak pro něj mohou být matoucí.

Při výběru filmu je nutné zohlednit následující kritéria:

- obsah – vyhýbat se určitým tématům, např. česko – německé problematice (jako jsou 2. světová válka, otázka Sudet atd.); téma přizpůsobit věku a zájmům studentů,
- délka – přiměřená, vyhnout se několikahodinovým filmům s četnými dějovými odchylkami,
- mluvený projev jednotlivých herců – zřetelný, pomalejší tempo, útvary národního jazyka volit podle výukového cíle, pro běžné účely je preferována spisovná (hovorová) čeština,
- zvuková kvalita filmu a kvalita filmu obecně,
- přítomnost titulků – české a německé, popřípadě anglické.

Rozpracovala jsem film *Kolja*, který splňuje výše uvedená kritéria. Vytkla bych mu pouze přítomnost ruštiny, která může působit rušivě, ale převládajícím prvkem je zde čeština.

Stručný děj filmu *Kolja*

Děj filmu *Kolja* se odehrává v Praze krátce před rokem 1989. Hlavní postavou je starší muž, hudebník František Louka, který hraje na pohřebch na violoncello. Byla mu totiž zakázána činnost ve filharmonii a zamezen přístup na „Západ“ poté, co si při vyplňování potřebných formulářů udělal legraci ze stranického příslušníka. Měl finanční problémy, půjčoval si peníze a aby si přilepšil, opravoval nápisy na hrobech. Občas navštěvoval svoji starou matku. Měl ještě bratra, který emigroval. Louka žil sám v bytě na Malé Straně, kam zval své většinou vdané přítelkyně. Hrobník Brož znal jeho finanční situaci a nabídl mu, že by mohl získat velkou sumu peněz fingovanou svatbou s jeho ruskou příbuznou, která chtěla zůstat v Čechách. Louka nejprve rezolutně odmítl, ale protože si už dlouho chtěl koupit ojetého trabanta a zbavit se dluhů, nabídku nakonec přijal. Naděžda za několik dní utekla do Německa a o Louku se začala zajímat policie. V Čechách nechala svého malého syna Kolju, který bydlel s babičkou. Ta však onemocněla a musela do nemocnice, kde později zemřela. O malého Kolju, který neuměl česky, se začal starat jeho „papírový“ otec, který zase neuměl rusky. Přesto si k sobě tito dva našli cestu. Děj vrcholí revolučním dňím v roce 1989. Naděžda se vrací pro Kolju. Louka zůstává opět sám, nalézá však své ztracené místo ve filharmonii.

Práce s filmem *Kolja*

Práci s filmem lze přizpůsobit úrovním A1, A2 i B1. Zaměřila jsem se na úroveň A2, kterou považuji za jakýsi kompromis. Otázky určené pro tuto úroveň totiž tvoří určitou základnu, která může být buď zjednodušena (pro úroveň A1) nebo obohacena (pro úroveň B1). Otázky nabývají od úrovně A1 po úroveň B1 na různorodosti a náročnosti jak na gramatiku, tak na slovní zásobu.

Film trvá 101 minut. Rozdělna jsem ho do několika přibližně desetiminutových úseků. Vycházela jsem z předpokladu, že jedna vyučovací jednotka bude mít 45 minut. Myslím si, že toto časové rozmezí odpovídá délce jednotlivých úseků. Film představuje navíc takový materiál, se kterým lze velmi dobře improvizovat a přizpůsobit ho

měníím se podmínkám at' už časovým či jiným. Tzn. délka mnou zvolených úseků filmu má pouze doporučující charakter a lze ji měnit podle potřeby. Stejně tak počet otázek vztahujících se k filmu lze zredukovat nebo rozšířit podle potřeby.

Nejprve je nutné zajistit odpovídající prostory s dobrými akustickými podmínkami a možností použití funkčního DVD-přehrávače. Už před projekcí je třeba upozornit studenty na to, že se s filmem bude dále pracovat, aby dávali pozor a případně si dělali poznámky (alespoň jména, číselné údaje, atd.). Vybraný časový úsek (celkem devět časových úseků) není třeba dělit na menší části. Pokud by však poslech s porozuměním činil studentům problémy, rozdělila bych ho maximálně na dvě části nebo využila možnost vracet se v textu zpět. Nová slovíčka je vhodné napsat na tabuli i v případě, že nejsou příliš frekventovaná, ale prolínají se celým textem (krematorium, hřbitov).

Kontrola poslechu je realizována na základě otázek kladených učitelem vztahujících se k textu. Upřednostnila jsem otázky doplňovací – vyhneme se tak jednoslovným odpovědím, tj. odpověď *ano* – *ne*. V malé míře jsem použila i otázky zjišťovací. Otázky jsou kladeny jednotlivým studentům v takovém pořadí, v jakém jsou napsané níže u jednotlivých úseků. Po zodpovězení všech otázek je vhodné ptát se na ně znovu tentokrát na přeskáčku, abychom se ujistili, že všichni správně rozuměli a jsou schopni reagovat. Zároveň dochází k automatizování určitých jazykových jevů.

Práce s tímto materiálem umožňuje primárně nácvik poslechu s porozuměním, dá se říci, že ve dvou etapách: 1. jde o porozumění informacím přímo při projekci filmu, 2. jde o porozumění otázkám kladeným učitelem, které často obsahují jinou slovní zásobu, než jaká je ve filmu použita. Jsou rozvíjeny i další řečové dovednosti, především mluvený projev. Při práci s titulky je posilována dovednost čtení s porozuměním. Po projekci poslední části filmu je možné s tímto materiálem dále pracovat, např. zadat jako domácí úkol napsat stručný obsah tohoto filmu, čímž je aktivován i písemný projev.

Jak jsem již zmínila, film obsahuje české a německé titulky. Ty výrazně usnadní porozumění, především pak začátečníkům. Práce s nimi je následující: Nejprve se pustí daný úsek s německými titulky. Studenti si tak hned vytvoří představu o obsahové stránce textu, aniž by museli znát všechna použitá slova. Při druhém poslechu jsou titulky změněny na české a studenti se mohou více soustředit na mluvený projev jednotlivých postav a analyzovat použitou slovní zásobu. Při třetím poslechu (bez

titulků) by mělo být porozumění stoprocentní. Tento postup lze různě obměňovat podle dosažené úrovně jazykových znalostí studentů, podle jejich potřeb a přání. Například pro úroveň B1 postačí jen dvě projekce daného úseku, tzn. s německými a českými titulky. Pokud jsou studenti zvlášť nadaní, je možné realizovat také jen dvě projekce, tentokrát s českými titulky a bez titulků. V jiné situaci si budou chtít studenti sami ověřit úroveň porozumění a budou chtít vidět daný úsek nejprve bez titulků, pak s českými a naposledy s německými titulky, které je dovedou k úplnému porozumění. S připravenými otázkami není nutné otálet až na konec třetí projekce. Základní otázky (např. kdo je hlavní postava, co hlavní postava dělá, atd.) jsou studenti schopni zodpovědět už po první projekci daného úseku.

Před projekcí každé další části je vhodné klást otázky vztahující se k části předchozí nebo nechat někoho ze studentů pro zopakování ve stručnosti shrnout dosavadní děj.

Dílčí vyučovací jednotky

1. hodina - A2

Úsek: 00. 00 – 11. 04 min.

Obsah úseku: Louka hraje s dalšími hudebníky na pohřbu v krematoriu, zde obtěžuje zpěvačku Kláru, půjčuje si peníze od kolegy, jede domů, uvažuje o koupi zánovního trabanta, láká k sobě do „věže“ milenky, další den je opět na hřbitově, nabízí staré paní, že opraví nápis na hrobě, hraje v krematoriu, doráží na Kláru, končí s ní doma v posteli.

Jak se jmenuje hlavní postava? Hlavní postava se jmenuje Louka.

Jaké je jeho povolání? Louka je muzikant.

Na co Louka hraje? Louka hraje na violoncello.

Co ještě Louka dělá? (na hřbitově) Louka maluje.

Co maluje? Maluje písmena.

Jakou mají písmena barvu? Písmena mají zlatou barvu.

Kolik stojí jedno písmeno? Jedno písmeno stojí pět korun.

Co si chce Louka koupit? Louka si chce koupit auto – trabanta.

Chce si koupit nové nebo staré auto? Chce si koupit staré auto.

Proč chce staré auto? Staré auto je levnější (levné)./Protože je staré auto levnější (levné).

Co Louka čte? Louka čte noviny.

Co má Louka rád? Louka má rád hudbu./A co má ještě rád? Má rád ženy./Louka má rád hudbu a ženy.

Kdo se Loukovi líbí? Loukovi se líbí zpěvačka – Klára.

Líbí se Louka Kláře? Ano, Louka se líbí Kláře.

2. hodina – A2

Úsek: 11. 05 – 21. 19

Obsah úseku: Louka opravuje nápis na hrobě, hraje na pohřbu, je na návštěvě u Brože, který mu nabízí zajímavý obchod – fingovanou svatbu s Naděždou, jeho ruskou příbuznou, Louka odmítá, odjíždí k mamince, čistí okapy a nalézá přívěšek, vidinu na zisk z nálezů maří zlatník, jde pouze o bižuterii, Louka opět opravuje nápis na hrobě, souhlasí s Brožovou nabídkou a schází se s Naděždou a její matkou, aby domluvili svatbu.

Louka je na návštěvě. U koho je na návštěvě? Louka je na návštěvě u kolegy/kamaráda/Brože.

Kolik peněz dostane Louka za svatbu? Louka dostane 40 000 korun.

Co říká papoušek? Papoušek říká „na zdraví“.

Kam potom Louka jede? Louka jede k mamince.

Co dělá ve vlaku? Ve vlaku čte noviny.

Co dělá jeho maminka? Jeho maminka je učitelka.

Louka má bratra. Kde žije jeho bratr? Jeho bratr žije v cizině./Jeho bratr emigroval.

Kde jsou Louka, Naděžda a teta? Jsou v restauraci.

Kdo je ještě v restauraci? V restauraci jsou ještě Brož a dítě.

Co plánují? Plánují svatbu.

Co dělá Naděžda? Naděžda sedí a mluví.

Mluví Naděžda česky? Ne, Naděžda mluví rusky./Ne, nemluví česky.

Co dělá teta? Teta kouří./Teta sedí, mluví a kouří.

Co dělá dítě? Dítě pije a maluje.

Co Louka dostal? Louka dostal peníze.

Co si Louka objednal? Louka si objednal jednu vodku.

3. hodina – A2

Úsek: 21. 20 – 32. 43

Obsah úseku: Proběhl svatební obřad, následovala oslava, pak už se novomanželé neviděli, Louka si koupil trabanta a odjel k mamince, tam byli Rusové, při zpáteční cestě potkal Kláru, svezl ji, ona byla našťvaná, že se Louka oženil, doma přede dveřmi čeká na Louku čelistka, Louka s ní doma flirtoval, ale měl telefonát a musel odejít, v hospodě se setkal s Brožem, který mu sdělil, že Naděžda emigrovala, a že se teď o něj bude zajímat policie.

Je Louka svobodný nebo ženatý? Louka je ženatý.

Jak se jmenuje jeho manželka? Jeho manželka se jmenuje Naděžda.

Je Naděžda Češka? Ne, Naděžda je Ruska.

Co dělají večer (v den svatby)? Baví se, pijí, poslouchají hudbu a zpívají.

Co Louka koupí? Louka koupí auto – trabanta.

Kam jede? Jede k mamince.

Jak jede? Jede autem – trabantem.

Kdo čeká doma? Doma čeká nějaká dívka.

Co dělá dívka u Louky doma? Dívka hraje na violoncello. Flirtuje.

Kam jde Louka? Louka jde do hospody.

Kdo je v hospodě? V hospodě je Brož/kamarád/kolega.

Kde je Naděžda? Naděžda je v Německu.

Kde je její dítě? Její dítě je v Čechách u tety.

4. hodina – A2

Úsek: 32. 44 – 42. 12

Obsah úseku: Louka je doma a hraje na cello, někdo klepe, za dveřmi jsou dva zdravotníci, kteří přivezli Kolju, protože jeho babička dostala záchvat a musela do nemocnice, Louka telefonuje Brožovi, druhý den se s ním schází a chce, aby se o Kolju postaral on, Brož si ale Kolju nemůže vzít, chlapec zůstává u Louky a chodí s ním do krematoria.

Co dělá Louka doma? Louka hraje na violoncello.

Kdo je u Louky doma? U Louky doma je dítě - Kolja.

Co Kolja dělá? Mluví s Loukou? Ne, Kolja s Loukou nemluví./Ne, nemluví s ním.

Proč nemluví? Protože je Rus./Protože nemluví česky./Protože je smutný.

Čí je to syn? Je to syn Naděždy.

Kde je jeho babička? Jeho babička je v nemocnici.

Chce ho mít Louka doma? Ne, nechce ho mít doma./Ne, nechce.

Chce ho Brož? Ne, Brož ho nechce./Ne, nechce ho.

Kde dítě bydlí? Dítě bydlí u Louky.

Kde je Kolja, když je Louka v práci? Kolja je s ním./Kolja je také v práci.

5. hodina – A2

Úsek: 42. 13 – 54. 50

Obsah úseku: Louka s Koljou jdou domů, sousedka vynadala Loukovi kvůli nevyvěšeným vlajkám, ptala se na chlapce, přišla čelistka, Louka dává Kolju do vany a sám je s čelistkou v posteli, Kolja je vyrušil, Louka s Koljou jdou do nemocnice za babičkou, ta je ale mrtvá, Louka chce dát Kolju do ústavu, vyplňuje potřebné formuláře, jedou k matce, Louka by ho tam chtěl nechat, ona ale zjišťuje, že je Rus a nechce ho tam, nechce mít nic společného ani s Rusy, kteří jsou ve městě, Louka našel na půdě loutkové divadlo, bere s sebou Kolju na návštěvu ke strýci.

Louka má návštěvu. Koho? Nějakou dívku.

Co dívka dělá? Dívka hraje na violoncello.

Co dělá Kolja? Kolja jí a poslouchá. Koupe se.

Kam jdou Louka a Kolja? Jdou do nemocnice.

Proč jdou do nemocnice? Jdou na návštěvu za babičkou.

Co nesou babičce? Nesou jí pomeranče.

Je tam babička? Ne, není tam.

Kde tedy je? Babička je mrtvá.

Kam potom jedou? Jedou k mamince Louky.

Chce u sebe maminka Kolju nechat? Ne, nechce.

Proč ne? Protože je Rus.

6. hodina – A2

Úsek: 54. 51 – 1. 05. 55

Obsah úseku: Louka a Kolja jsou na návštěvě u strýce, pak jdou do kina na ruský kreslený film, doma v Praze čeká sousedka a předává Loukovi dopis od policie, Louka a

Kolja jsou u výslechu, Louka odpovídá na otázky týkající se jeho sňatku a manželky, která emigrovala.

Louka a Kolja jsou na návštěvě. U koho jsou na návštěvě? Jsou na návštěvě u strýce.

Co dělají Louka a strýc? Louka a strýc si povídají.

Co dělá Kolja? Kolja si hraje.

Kam jdou potom Louka a Kolja? Potom jdou do kina.

Co Louka dostal? Louka dostal dopis.

Kdo mu píše? Píše mu policie.

Kam jdou pak Louka a Kolja? Louka a Koljou jdou na policii.

Co dělá Kolja na policii? Kolja maluje.

Kolik je Koljovi let? Koljovi je pět let.

Je Kolja Čech? Ne, Kolja je Rus./Ne, není Čech.

Rozumí česky? Nerozumí česky.

Jak tedy rozumí? Rozumí rusky.

Na co se ptají Louky? Ptají se na jeho ženu.

7. hodina – A2

Úsek: 1. 05. 56 – 1. 16. 41

Obsah úseku: Louka a Kolja kupují boty, pak jedou domů, Louka potkal v metru kamarádka a zapomněl Kolju ve vagónu, když Kolju našel, šli domů, Kolja seděl ve vaně a bylo mu smutno po babičce, Louka zavolal jeho kamarádce Zuzi, aby přečetla Koljovi nějakou ruskou pohádku.

Louka a Kolja jsou v obchodě. Co kupují? Kupují boty.

Jak jedou domů? Domů jedou metrem.

Kdo je ještě v metru? V metru je ještě kamarádka Louky – Míša.

Koho hledá Louka v metru? Louka hledá v metru Kolju.

Co dělá Kolja ve vaně? Kolja se koupe a telefonuje.

Komu telefonuje? Telefonuje babičce.

Co dělá Kolja v posteli? Leží, telefonuje a poslouchá pohádku.

Kdo mu čte pohádku? Pohádku mu čte Zuzi/kamarádka Louky.

Co dělá Zuzi? Zuzi je učitelka ruštiny.

8. hodina – A2

Úsek: 1. 16. 42 – 1. 30. 43

Obsah úseku: Louka a Kolja jsou u fotografa, odpoledne tráví ve městě, pozorují vlaky a Staré město z rozhledny, večer jsou doma a Kolja je nemocný, Louka volá doktorku, potom Kláru, když je Kolja zdravý, jedou na výlet do kempu k řece, doma pak slaví Koljovy narozeniny, přichází sociální pracovníce a chce Kolju předat ruskému velvyslanectví.

Kde jsou Louka a Kolja? Jsou u fotografa.

Co má Kolja v ruce? Kolja má v ruce auto.

Co dělají pak? Pak jsou na procházce.

Kde jsou na procházce? Jsou na procházce ve městě.

Kolja je nemocný. Co mu je? Má horečku.

Koho volá Louka? Louka volá doktorku.

Koho volá pak? Pak volá Kláru.

Co dělají s Klárou u stolu? Jedí a pijou.

Co pijou? Pijou víno.

Co jedí? Jedí chleba s máslem, šunku a okurky.

Kam jedou na výlet, když je Kolja zdravý? Na výlet jedou k řece.

Co slaví Kolja? Kolja slaví narozeniny.

Jaký dostal Kolja dárek? Kolja dostal housle.

Má radost? Ano, má radost.

9. hodina – A2

Úsek: 1. 30. 44 – 1. 38. 35

Obsah úseku: Louka a Kolja jedou z Prahy, nocují u kolegy Houdka, hrají na promenádě, večer poslouchají rádio a dovídají se o demonstraci v Praze, jedou do Prahy, demonstrují, přilétá Kolojova matka, loučí se s Loukou, odlétají, Louka opět hraje ve filharmonii, Klára je těhotná a čeká pravděpodobně Loukovo dítě.

Kam jedou Louka a Kolja? Jedou ke kamarádovi.

Co slyší v rádiu? V rádiu slyší zprávy.

Jaké slyší zprávy? Slyší zprávy o demonstraci v Praze.

Kdo je v Praze na letišti? V Praze na letišti je Naděžda.

Co dává Loukovi? Dává mu Peníze.

Chce Louka peníze? Ne, Louka peníze nechce./Ne, nechce peníze.

Co dělají pak na letišti? Loučí se.

Co pak dělá Louka? Louka hraje na violoncello ve filharmonii.

Kdo je na koncertě? Na koncertě je Klára.

Co je s Klárou? Klára čeká dítě.

IV. Nahrávka – její průběh a význam

V souvislosti s výslovností a poslechem s porozuměním jsem vytvořila krátkou nahrávku (zvukový záznam na CD).

Vzhledem k většímu počtu cvičení, především v části věnované výslovnosti, jsem musela nejdříve vybrat materiál, který jsem chtěla na nahrávce prezentovat. Zvolila jsem tři cvičení zaměřená na nácvik výslovnosti a tři poslechové texty.

Co se týče výslovnosti, zaměřila jsem se na problematiku jevy. Nahrála jsem jedno opakovací cvičení k výslovnosti hlásky ř (viz 2. 2. 5., výsl. cv. č. 4) pro úroveň A1, A2, B1 a dvě cvičení kombinovaná, kde se mísí princip doplňování chybějící délky (viz 2. 2. 5. posl. cv. č. 1) nebo předložek (viz 2. 2. 5. posl. cv. č. 3) s opakováním slov určená taktéž pro všechny zmíněné úrovně.

V případě poslechu s porozuměním jsem nahrála texty *Lena se představuje*, *Kde jsme?* a *Hádejte, s kým chodí Petr a Karel?* (viz 3. 2. 3.).

Dále jsem uvažovala, jakým způsobem budu s materiálem pracovat, jakou bude mít výslednou zvukovou podobu. Poslechla jsem si několik nahrávek k jazykovým učebnicím a zaměřila se na to, jak mluvčí mluví, především jaké volí tempo a pauzy potřebné k vyslovení slova v opakovacích cvičeních. Zamýšlela jsem se nad celkovou formou, kterou bude nahrávka mít a nad zněním pokynů k jednotlivým cvičením a textům:

Výslovnostní cvičení

Cvičení číslo jedna: hláska ř. Opakujte.

Cvičení číslo dva: Doplňte chybějící délku. Opakujte.

Cvičení číslo tři: Doplňte chybějící předložky. Opakujte.

Poslechová cvičení

Text číslo jedna: Poslouchejte a pracujte se cvičením.

Text číslo dva: Poslouchejte a pracujte se cvičením.

Text číslo tři: Poslouchejte a pracujte se cvičením.

Jelikož je práce zaměřena na německé rodilé mluvčí, bylo by vhodné, aby nahrávka obsahovala pokyny také v německém jazyce. Já jsem se omezila pouze na české pokyny, neboť jsem neměla k dispozici německého rodilého mluvčího, který by je namluvil s dostatečnou jazykovou autenticitou. Německé pokyny jsou však vždy

přítomny v grafické podobě těchto cvičení a k dispozici je také vyučující, který je může na místě přeložit.

Dalším krokem bylo zajistit přítomnost další osoby, která by dala pro nahrávku k dispozici svůj hlas. Usilovala jsem o hlas mužský, který by poskytl odlišný jazykový vzor. Z důvodu nevhodného načasování nahrávání se mi ale mužského aktéra nepodařilo zajistit a nahradila jsem ho dalším ženským hlasem své kolegyně. Pokyny ke cvičením a poslechový text *Lena se představuje* jsem namluvila sama. Ve cvičeních určených pro opakování jsme se střídaly vždy po vyslovení jednoho slova. U poslechového textu *Kde jsme?* jsme střídavě namluvily všechny dialogy a u textu *Hádejte, s kým chodí Petr a Karel?* jsme se střídaly po přečtení jednotlivých replik.

Pro nahrávku mi poskytla potřebné technické zázemí Jihočeská univerzita, konkrétně Centrum technické podpory vzdělávání v budově v Jeronýmově ulici v Českých Budějovicích. Zde je malé nahrávací studio s jedním mikrofonom. Při mluvení se musí mluvčí u mikrofону střídat a při tom vznikají nežádoucí šумы, které jsou na nahrávce patrné. Studio také není dostatečně odhlučněné, takže jsme museli nahrávání opakovat například i z toho důvodu, že na záznamu bylo slyšet klepání na dveře. Podle slov zdejších pracovníků není studio určené pro tyto účely, ale zaměřuje se spíše na vznik a úpravu doprovodného zvuku k filmům. Myslím si ale, že pro účely diplomové práce je kvalita nahrávky dostačující. Zvukový záznam byl nahrán do počítače a uměle doplněn o zvukové předěly, které mají oddělovat větší obsahové celky a jednotlivá cvičení. Hotovou nahrávku jsme „vypálili“ na CD.

Nahrávka tedy vznikla primárně pro potřeby diplomové práce. Cílem bylo ověřit si schopnost dále pracovat s výše vytvořenými cvičeními (dát jim kvalitní zvukovou podobu a celkovou formu) a tím potvrdit nebo vyvrátit vhodnost pro jejich použití v jazykové výuce u německých rodilých mluvčích.

Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala tématem *Čeština jako cizí jazyk u německých rodilých mluvčích*. V úvodu jsem vytyčila dílčí témata a předložila přibližnou osnovu práce. Zmínila jsem také své pohnutky, které mě přivedly k zájmu o didaktiku češtiny jako cizího jazyka a v souvislosti s tím o problematiku výslovnosti a poslechu s porozuměním u německých rodilých mluvčích s cílem poukázat na jejich důležitost v cizojazyčné výuce.

V první části jsem rozpracovala obecná teoretická východiska týkající se cílů výuky, řečových dovedností a jazykových prostředků. Cílem bylo dát problematiku výslovnosti a poslechu s porozuměním do širších souvislostí a vytvořit potřebnou teoretickou základnu. Zároveň jsem představila poslech s porozuměním jako jednu z prioritních cílových řečových dovedností a ukázala oboustranou závislost na jazykovém prostředku výslovnost.

Další část se týká samotné výslovnosti. Obsahuje jednak část teoretickou, jednak část praktickou. V teoretické části jsem se zaměřila na seznámení se systémem českých hlásek (náskres a popis jejich výslovnosti jsou součástí přílohy) a se základními odlišnostmi českého a německého fonologického systému. Praktická část obsahuje návod k úspěšnému zvládnutí vybraných výslovnostních jevů a nově vytvořená výslovnostní cvičení (cv. výslovnostní opakovací a doplňovací, cv. poslechová se zaměřením na nácvik výslovnosti) určená pro nácvik problematických jevů. Jedná se o cvičení vzorová, která lze použít ve výuce češtiny jako cizího jazyka u německých rodilých mluvčích. Pro zvýšení efektivity je vhodné cvičení dále rozpracovat a aktualizovat o novou slovní zásobu týkající se konkrétního tématu probírané lekce (pokud se neshoduje se mnou zvoleným tématem). Některá z těchto cvičení jsou součástí přiložené nahrávky.

Při vytváření těchto cvičení jsem se nesetkala s výraznějšími problémy. Ne vždy se mi dařilo odhadnout slovní zásobu tak, aby odpovídala stanovené úrovni a požadavkům kladeným na jazykovou praxi. Souvisí to s tím, že jsem se příliš soustředila na přítomnost daného fonetického jevu v daném slově a příliš neuvažovala o

praktičnosti jeho použití. Tyto nedostatky mi pomohla odstranit vedoucí DP a vytvořená cvičení lze v této podobě použít ve vyučovacím procesu.

Třetí část je zaměřena na poslech s porozuměním. Členění je podobné jako u předchozí části, tzn. nejprve je rozpracována potřebná teorie a pak následuje praktická část.

Z práce vyplývá, že nácvik poslechu s porozuměním je nejčastěji prováděn na základě uměle vytvořeného poslechového textu (opomeneme-li pokyny nejružnějšího charakteru během vyučování). Poslechový text musí mít určité náležitosti (přiměřená délka, vhodné téma dotýkající se svým obsahem a způsobem zpracování jazykové praxe, slovní zásoba a gramatika odpovídající úrovni dosažených jazykových znalostí, přítomnost českých popřípadě česko – německých reálií, zvuková kvalita nahrávky, aj.).

Jelikož se jedná o poslech s porozuměním, musí zde být zpětná vazba, která umožňuje kontrolu porozumění. K tomu slouží cvičení, která na poslechové texty navazují a mají různý charakter. Student buď odpovídá na otázky, vybírá správnou variantu, hledá v textu požadované informace, doplňuje chybějící údaje, atd. Pro poskytnutí zpětné vazby je důležitá přítomnost a činnost vyučujícího. Vzhledem k tomu, že novější učebnice obsahují zvukovou nahrávku a klíč ke cvičením, může student v některých případech pracovat i sám doma, poslouchání nahrávky podřizovat své potřebě a zkontrolovat míru porozumění podle klíče.

V lekci bývají i další cvičení, které už nevyžadují přímou práci s poslechovým textem, ale často slouží k opakování nebo rozšiřování látky nastíněné právě poslechovým textem.

Při výběru poslechových textů z jazykových učebnic jsem se nesečkala s žádnými problémy. Existuje již celá řada učebnic češtiny pro cizince a mnoho z nich se řídí přímo potřebami německých rodilých mluvčích. V úvodu je navíc vždy specifikováno, pro jakou úroveň a pro jaké mluvčí je kniha určena a tomu je podřizena celá její náplň (výběr slovní zásoby, gramatiky, atd.). K těm novějším učebnicím je téměř vždy přiloženo CD s poslechovými texty. Tak je tomu například v případě učebnic: *Lehrbuch der tschechischen Sprache 1*.⁵⁵, *Tschechisch Schritt für Schritt*⁵⁶ a

---

⁵⁵ I. Hirschmann, 2003.

⁵⁶ L. Holá, 2004.

*Tschechisch anders NEU*⁵⁷. Velice mě zaujala z hlediska poslechových textů nová publikace *Langenscheidt Praktisches Lehrbuch Tschechisch*⁵⁸, ke které je přiložen sešit s poslechovými texty a navazujícími cvičeními a hned tři CD. Dále kniha *Tschechisch kommunikativ*⁵⁹, která obsahuje také velké množství poslechových textů umístěných na dvou CD.

Pouze v případě textu *Kdo jsou Alena, Filip, Mína a Rex? Kamarádi Evy?* z učebnice *New Czech Step by Step* jsem byla nucena udělat malé úpravy týkající se gramatiky a slovní zásoby (nejednotné použití tvarů *šly – šli*, málo frekventovaná slova *tygr* a *krokodýl*).

S menšími problémy jsem se potýkala, teprve když jsem poslechové texty sama vytvářela. Zohledňovala jsem CO, PRO KOHO, PROČ a JAK chci sdělit:

CO – poslechový text plus navazující cvičení použitelné v jazykovém vyučování,

PROČ – nácvik poslechu s porozuměním,

PRO KOHO – úroveň A1, A2, B1,

JAK – tak, aby všechny roviny textu (kompozice, hláskosloví, tvarosloví, syntax, lexikum) odpovídaly stanoveným úrovním a dalším požadavkům kladeným na jazykové vyučování.

Postupovala jsem dvěma způsoby: od obsahu k formě (např. *Lena se představuje*) a od formy k obsahu (např. *S kým chodí Petr a Karel?*). Navazující cvičení jsem vytvářela teprve na základě hotových textů.

Postupně jsem narážela na různé malé problémy. Jedním z nich je originalita. Zpočátku jsem si kladla za cíl vytvořit originální text a cvičení. Vždy jsem ale našla podobné cvičení v nějaké učebnici. Dospěla jsem k názoru, že se v případě textů a cvičení příliš experimentovat nedá, neboť je zde mnoho pravidel, která se musí dodržovat a ta jsou příliš svazující. Např. hledisko časté frekvence slov nebo hledisko „praktických“ témat způsobují, že se mnoho prvků v jednotlivých učebnicích opakuje. V případě cvičení také existuje několik modelů, které se v učebnicích opakují vždy s různou náplní.

---

⁵⁷ A. Aigner, O. Gruber, 2004.

⁵⁸ A. Aigner, 2007.

⁵⁹ J. Maidlová, M. Nekula, 2007.

Dalším problémem byla logičnost a autenticita textu. Co se týče autenticity, ta byla na místě především v případě textu *Kde jsme?* (Snažila jsem se napodobit rozhovory objevující se v běžné komunikaci.)

Mnou vytvořené texty jsou součástí nahrávky.

Ani vyhovět všem požadavkům kladeným na použití filmu v cizojazyčné výuce nebylo lehké. Rozhodovala jsem se mezi několika filmy. Některé byly podle mého názoru příliš svázány s českou mentalitou (*Slavnosti sněženek, Pelíšky*), jiné byly příliš naturalistické (*Spalovač mrtvol*). Často se v nich objevovaly postavy, které mluvily výrazným nářečím (*Postřižiny*). Po dohodě s vedoucí práce jsem se podrobně zabývala filmem *Kolja*. Ten splňuje všechny požadavky, které jsem zohledňovala při výběru filmu. Vytkla bych mu pouze přítomnost ruštiny, která může na některé studenty působit rušivě. Převládajícím prvkem je však čeština. Podařilo se mi ukázat, že film představuje dostatečně autentický poslechový materiál, který může za předpokladu vhodně kladených otázek studenty dovést k úspěšnému nácviku poslechu s porozuměním, a to navíc zábavnou formou. Je třeba zdůraznit, že vhodně zvolený film není náročný na přípravu a lze s ním velice dobře ve výuce improvizovat.

Čtvrtá část je zaměřena na vytvoření nahrávky s výslovnostními cvičeními a poslechovými texty. Základem bylo mít k dispozici vhodný materiál v grafické podobě. Tento materiál jsem sama vytvořila a za pomoci technika převedla do zvukové podoby. Během tohoto procesu jsem se také setkala s různými malými problémy. Především se mi nepodařilo najít rodilého mluvčího, který by mi pomohl namluvit pokyny k nahrávce i v německém jazyce. Zároveň bylo složité najít kolegu, který by mi pomohl s celkovým namluvením nahrávky. Z toho důvodu jsem musela mužské postavy přejmenovat na ženské. Při spolupráci s kolegyní pak bylo problematické najít jakousi „souhru“ při vyslovování po sobě jdoucích slov, mezi kterými měly být pauzy dostatečně dlouhé pro jejich zopakování. Ne vždy se nám podařilo tuto pauzu odhadnout tak, jak by bylo potřeba. Občas jsme se také dopustily nesprávné výslovnosti a intonace. Tyto chyby jsme se samozřejmě snažily odstranit. Další problém činila odlišná síla a zabarvení našich hlasů, které byly na nahrávce velice kontrastní. Ukázalo se, že hlas mé kolegyně není pro účely nahrávky příliš vhodný (působí „agresivně“). Tuto „vadu“ mi částečně pomohl odstranit pan technik. Nahrávka tak, dle mého názoru, dosáhla takové kvality, že je možné prezentovat ji před širším publikem (ve výuce češtiny). Tím také byla potvrzena vhodnost použití mnou vytvořených cvičení ve výuce.

Diplomová práce tak splnila základní cíl, tj. potvrdila důležitost výslovnosti a poslechu s porozuměním ve výuce češtiny u německých rodilých mluvčích a nabídla postupy, které lze během jejich nácviku použít.

Poznatky získané při zpracování stanoveného tématu navíc přispěly k obohacení mé teoretické i praktické vybavenosti v tomto oboru

Resumé

Die vorliegende Diplomarbeit *Tschechisch als Fremdsprache bei den deutschsprechenden Muttersprachlern* beschäftigt sich vor allem mit der Problematik der Aussprache und des Hörverstehens. Das Ziel der Arbeit war es, die wichtigsten Aussprache- und Hörverstehenschwierigkeiten für deutschsprechende Muttersprachler zu erfassen, methodisches Vorgehen zur Beseitigung der Fehler vorzuschlagen und ein System der Übungen zu gestalten. Die ausgewählten Übungen enthält die beiliegende CD-Aufnahme.

Die Arbeit hat vier Teile. Der erste Teil ist rein theoretisch und zeigt die allgemeine Problematik der Sprechfertigkeiten und sprachlichen Mitteln mit dem Akzent auf das Hörverstehen, die Aussprache und ihr gegenseitiges Verhältnis.

Der zweite Teil ist der Aussprache aus theoretischer und methodischer Sicht gewidmet. Die Theorie beschäftigt sich mit der Artikulation im Allgemeinen, mit dem System der tschechischen Phoneme, d. h. mit den Vokalen und Konsonanten im Vergleich zum Deutschen, weiters mit den Hauptunterschieden in der Artikulation und mit größeren oder kleineren Veränderungen der Laute im Redefluss. Ein Kapitel setzt sich mit der Beziehung der gesprochenen und geschriebenen Sprache auseinander und ein Kapitel ist den suprasegmentalen Elementen der Sprache gewidmet. Was den Vergleich des Tschechischen mit dem Deutschen betrifft, ist die Arbeit nur auf Hauptunterschiede im tschechischen gegenüber dem deutschen fonologischen System orientiert. Aufzeichnung und Beschreibung aller tschechischen Laute sind in der Beilage.

Die Hauptunterschiede im System der Vokale bestehen in der Anzahl der Phoneme, in den Merkmalen der Lippenrundung und der Offenheit bzw. Geschlossenheit, in der Distribution der langen und kurzen Vokale sowie in derer Artikulation überhaupt. Das vokalische System ist im Tschechischen einfacher als im Deutschen. Das Deutsche hat nämlich außer den fünf Grundvokalen noch die Umlaute (*ä, ü, ö*) und das reduzierte *e*. Tschechische Vokale sind immer offen, deutsche kurze Vokale sind offen, lange Vokale sind in der Regel geschlossen (Ausnahme bildet das offene lange *ä*). Im Tschechischen gibt es keine Regel für die Anwendung langer und

kurzer Vokale – sie treten sowohl in betonten als auch in unbetonten Silben auf. Im Deutschen stehen lange Vokale nur in betonten Silben, wo auch kurze auftreten. In unbetonten Silben stehen niemals lange Vokale, *e* wird reduziert oder es fällt ganz aus. Die Hauptunterschiede in der Artikulation der tschechischen Vokale gegenüber den deutschen sind schwächerer Luftstrom, weniger energische Bewegung und schwächere Gespanntheit der Zunge, genauso schwächere Gespanntheit der Lippen. Die häufigsten Fehler bei den deutschsprechenden Muttersprachler hängen mit der Quantität der Vokale zusammen. Andere Fehler betreffen die Phoneme, die gegenüber dem Deutschen unterschiedlich sind. Es handelt sich vor allem um lange Vokale *é* und *ó*, die offen sind, und um Diphthonge, v.a. *eu*. Für diese Schwierigkeiten werden verschiedene Übungen angeboten.

Die Hauptunterschiede im System der Konsonanten erscheinen in den Merkmalen der Stimmhaftigkeit und der Stimmlosigkeit. Im Tschechischen sind es Hauptmerkmale, im Deutschen nur begleitende Merkmale. Das Deutsche unterscheidet gespannte und ungespannte Konsonanten. Bei den einzelnen Konsonanten gibt es folgende Unterschiede: schwächere Luftstrom und keine Aspiration bei den tschechischen *p*, *t*, *k*; das tschechische System enthält im Gegensatz zum deutschen nur eine (hintere) Variante von *ch* (dt. *ach* – *Laut* und *ich* – *Laut*); bei *r* gilt nur eine (vordere) Variante (dt. *Zungenspitzen* – *r*, *Hintergaumen* – *r*, *Zäpfchen* – *r*); *l* wird weiter hinten als im Deutschen artikuliert; *ng* ist im Tschechischen nur eine Variante des Phonäms *n* (im Deutschen ist *ng* ein selbstständiges Phonem); im Tschechischen gibt es weitere Laute *d'*, *t'*, *ň*, *ř*.

Zu den wichtigsten Veränderungen im Rahmen der zusammenhängenden Rede, die im Tschechischen und Deutschen unterschiedlich verlaufen, gehören die Veränderungen in der Stimmhaftigkeit und der Spannung. Es gibt große Unterschiede in der Durchführung der Assimilation. Im Tschechischen beeinflusst der stimmlose Konsonant den stimmhaften (*hezky*) und der stimmhafte Konsonant den stimmlosen (*kdo*), während im Deutschen stimmlose Konsonanten immer und unter allen Umständen stimmlos bleiben.

Der Wortakzent liegt im Tschechischen sowie im Deutschen auf der ersten Silbe. Er ist im Tschechischen etwa um ein Drittel schwächer als im Deutschen. Die Präpositionen werden zusammen mit dem nächsten Wort ausgesprochen. Der Akzent liegt dann auf der Präposition (Im Deutschen werden die Präposition und das Substantiv oder Pronomen getrennt ausgesprochen).

In der Arbeit sind auch die Beseitigung der Fehler und die Aussprachekorrekturen aus methodischer Sicht erwähnt. Es ist notwendig, exakt zu erklären, wie ein Laut gebildet wird und den Kontrast zur Muttersprache als Erklärung heranzuziehen. Dazu dienen methodische Anweisungen und die Liste mit der Transkription der tschechischen Laute, die den Bedürfnissen der deutschsprechenden Muttersprachler angepasst wurde. Die Erklärung und Einübung der Aussprache muss den anderen sprachlichen Mittel vorhergehen. Nach der Erklärung der Artikulationsweise folgen Beispiele und Übungen, die im Kontext weiter gefestigt werden. Konkrete Aussprache- und Hörübungen bilden den praktischen Teil dieses Kapitels; sie sind nur auf die problematischen Erscheinungen orientiert.

Der dritte Teil dieser Arbeit beschäftigt sich mit dem Hörverstehen aus theoretischer und methodischer Sicht. Die Theorie ist dieser Problematik im Allgemeinen gewidmet: Prozess des Hörverstehens, dessen Phasen, Inhalt, Formen, seine Stellung im Fremdsprachenunterricht, die Sprachniveaus A1, A2, B1 und ihre Anforderungen an das Hörverstehen nach dem Europäischen Referenzrahmen für Sprachen. Der praktische Teil beschäftigt sich mit der Einübung des Hörverstehens und mit verschiedenen Arten der Hörübungen (analytische, kursorische Übungen, etc.). Ein Kapitel enthält ausgewählte Hörtexte und Übungen, die entweder aus verschiedenen Lehrbüchern entnommen oder neu geschaffen wurden. Zu allen Hörübungen wurde ein Kommentar zur Methodik beigefügt. Das letzte Kapitel dieses Teiles beschäftigt sich mit der Anwendung des tschechischen Filmes *Kolja* im Fremdsprachenunterricht des Tschechischen für deutschsprechende Muttersprachler. Da sind verschiedene Aspekte erwähnt, auf die man achten muss, wenn mit diesem Material gearbeitet wird (Sprache, Untertitel, Inhalt, Länge, Qualität des Filmes, ...). Der Film wurde in mehrere kleinere Zeitabschnitte geteilt und zu jedem Abschnitt wurden verschiedene Fragen formuliert (v.a. die passende Grammatik und der Wortschatz für das Sprachniveau A2).

Im vierten Teil wird beschrieben, wie die CD-Aufnahme mit den Aussprache- und Hörübungen entstanden ist. Dieser Prozess scheint kompliziert zu sein. Man muss Folgendes haben: Material in der geschriebenen Form; Leute, die mitarbeiten werden, richtig sprechen können (Aussprache, Intonation, ...) und eine passende Stimme haben; eine adäquate technische Ausrüstung. Die beiliegende Aufnahme enthält drei Ausspracheübungen (Konsonant ř, Qualität und Quantität der Vokale, Verbindung

Präposition und Substantiv) und drei Hörtexte (*Lena se představuje* – Lena stellt vor, *Kde jsme?* – Wo sind wir? und *Hádejte, s kým chodím Petr a Karel?* – Raten Sie, welche Freundin ist Peters und welche Karls?), jeweils für die Niveaus A1, A2 und B1. Man kann diese Aufnahme im Tschechischunterricht für die deutschsprachigen Muttersprachler nutzen.

Diese Arbeit zeigt, dass die richtige Aussprache und das Hörverstehen problematische Elemente des Fremdsprachenunterrichtes nicht nur bei den deutschsprachigen Muttersprachlern sind und in der Kommunikation allgemein eine wichtige Rolle spielen. Es ist notwendig, deren Einübung im Unterricht genügend Aufmerksamkeit zu widmen, sie konsequent zu korrigieren und durch ein System der Übungen und der Texte zu festigen. Dazu können die Erkenntnisse und Übungen dieser Arbeit dienen.

Literatura

Sekundární literatura

- Aigner, Alena: *Přednášky k Češtině pro cizince*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005.
- Alexová, Jarmila: *Přednášky k Syntaxi českého jazyka*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2004.
- Berková, Markéta: *Chyby ve výslovnosti německy mluvících Čechů a jejich odstranění*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005.
- Boková, Hildegard: *Studijní materiály k Fonetice německého jazyka*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2004.
- Čížková, Irena: *Audionahrávky a práce s nimi v hodinách němčiny*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1997.
- Dolejší, Pavel: *Jak se naučit správně vyslovovat*. 2. vyd. Humpolec, 2003.
- Hammerly, H.: *An integrated theory of language teaching and its practical consequences*. Second language Publications, 1985.
- Hendrich, Josef a kol.: *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN, 1988.
- Choděra, Radomír: *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Academia, 2006.
- Kolektiv autorů: *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2003.
- Kolektiv autorů: *Společný evropský referenční rámec pro jazyky*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.
- Krobotová, Milena: *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2000.
- Pokorná, Jaroslava, Vránová, Milena: *Přehled české výslovnosti*. Praha: Portál, 2007.

Učebnice

- Aignerová, Alena: *Tschechisch anders*. Vimperk: Tina, 1994.
- Aigner, Alena, Gruber, Olga: *Tschechisch anders Neu*. České Budějovice, 2004.
- Aigner, Alena: *Langenscheidt Praktischer Sprachlehrgang Tschechisch*. Berlin/München: Langenscheidt, 2007.

Aigner, Alena: *Langenscheidt Praktisches Lehrbuch Tschechisch*. Berlin/München: Langenscheidt, 2007.

Holá, Lída: *New Czech Step by Step*. Praha: Akropolis, 2004.

Holá, Lída: *Tschechisch Schritt für Schritt*. 3. vyd. Praha: Akropolis, 2006.

Hirschmann, Irena: *Lehrbuch der tschechischen Sprache 1*. Hamburg: Buske-Verlag, 2003.

Nekula, Marek, Maidlová, Jana: *Tschechisch kommunikativ*. Praha: NLN, 2005.

Film

Kolja. 1996, Biograf Jan Svěrák, Portobello Pictures, Pandora cinema a Česká televize.

Přílohy

Do příloh jsem zařadila soubor českých hlásek s nákresem a podrobným popisem výslovnosti. Čerpala jsem z knihy *Přehled české výslovnosti*⁶⁰.

Dále jsem připojila nahrávku vybraných výslovnostních cvičení a poslechových textů na CD.

---

⁶⁰ J. Pokorná, M. Vránová, 2007.

A

B

C

Č

D

Ď

E

F

G

H

CH

I

J

K

L

M

N

Ň

O

P

R

Ř

S

Š

T

Ť

U

V

Z

Ž

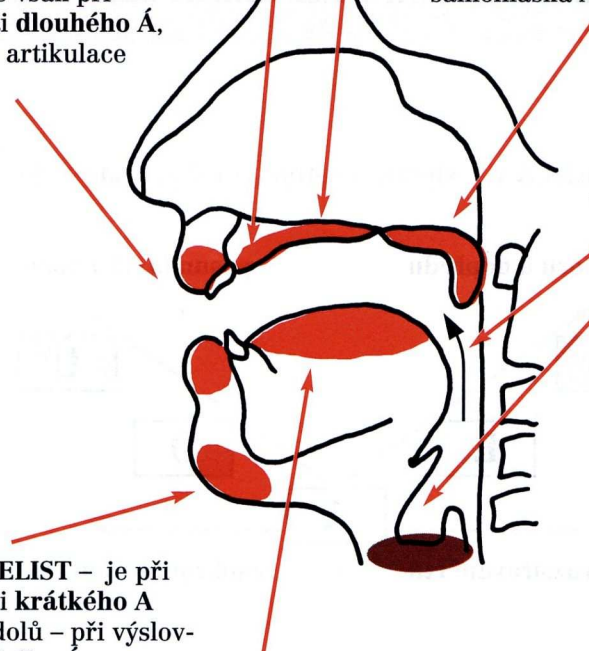
Popis tvoření samohlásky A

DÁŠŇOVÝ VÝSTUPEK

TVRDÉ PATRO

RTY – jsou při výslovnosti **krátkého A** od sebe ze všech samohlásek nejvíce vzdáleny – ještě více však při výslovnosti **dlouhého Á**, aktivně se artikulace neúčastní

MĚKKÉ PATRO – uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, samohláska A je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY – při výslovnosti samohlásky A je hlas zapojen, vzniká zde základní hlasivkový tón, který je dále zesílen v rezonančních dutinách

SPODNÍ ČELIST – je při výslovnosti **krátkého A** spuštěna dolů – při výslovnosti **dlouhého Á** ještě o něco více, čelistní úhel je velký (ve srovnání s ostatními samohláskami je největší)

JAZYK – při výslovnosti **krátkého A** je jazyk v ústní dutině v neutrální poloze (bez náznaku posunu dopředu nebo dozadu), jeho hřbet je mírně zploštěn, hrot se bez zvláštního napětí opírá o rozhraní dolních řezáků a spodní dásně. Při výslovnosti **dlouhého Á** je jazyk od patra vzdálen více (ústa se více otevřou), je nepatrně posunut dozadu, hrot jazyka je níže – dolních řezáků se dotýká lehce nebo vůbec, napětí v jazyce je o něco větší

B

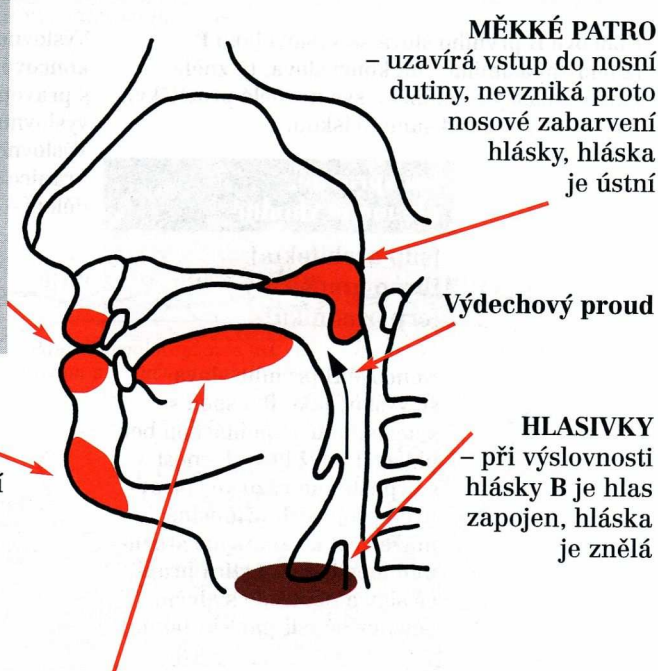
ZÁVĚROVÁ, OBOURETNÁ, PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (1. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím neznělým protějškem je souhláska P

Popis tvoření souhlásky B

RTY – hláska vzniká sevřením a okamžitým oddálením obou rtů, rty tedy tvoří úplnou překážku (závěr) výdechovému proudu. Svalové napětí je menší než u neznělého protějšku P.

SPODNÍ ČELIST – je v základním postavení, po vytvoření závěru, tj. po oddálení rtů, se čelist téměř neznatelně spustí dolů a nepředsouvá se

MĚKKÉ PATRO – uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY – při výslovnosti hlásky B je hlas zapojen, hláska je znělá

JAZYK – artikulace této hlásky se neúčastní, leží klidně ve spodní čelisti, jeho špička se lehce dotýká dolních řezáků

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

Popis tvoření souhlásky C

DÁSŇOVÝ VÝSTUPEK

RTY

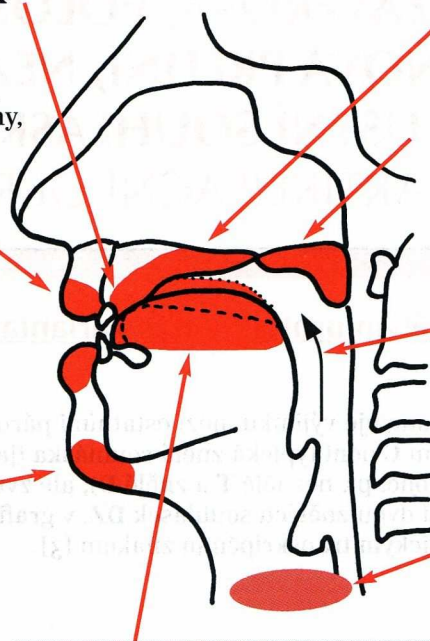
- 1. fáze - rty jsou od sebe mírně vzdáleny, koutky úst jsou lehce zaostřeny

2. fáze - rty se uvolní

SPODNÍ ČELIST

- 1. fáze - čelisti jsou k sobě značně přiblíženy, spodní čelist je mírně předsunuta, tj. hrany horních a dolních řezáků jsou těsně u sebe

2. fáze - spodní čelist se **nepatrně**, ale prudce spustí dolů, výdechový proud narazí na ostří řezáků (i minimální pohyb čelisti přispívá k „doladění“ zvuku hlásky - prevence cezené výslovnosti sykavých hlásek)

TVRDÉ PATRO

MĚKKÉ PATRO

- uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY

- při výslovnosti hlásky C není hlas zapojen, hláska je neznělá

JAZYK

- 1. fáze - okraje střední části jazyka se zvedají a lehce dotýkají rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou), na dásních těsně za horními řezáky vzniká překážka (závěr) - obdobně jako při tvoření T, a to dvěma možnými způsoby:

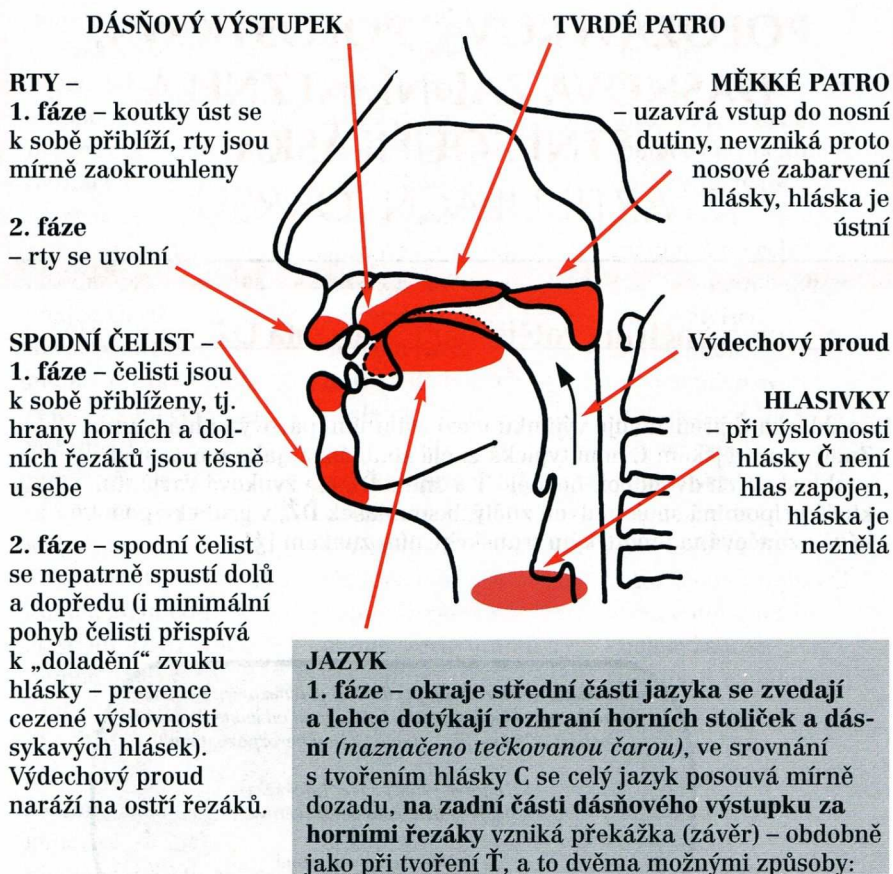
a) dásní se dotkne přední část jazyka (špička jazyka přitom směřuje dolů a dotýká se zadní plošiny dolních řezáků)

b) dásní se dotkne špička jazyka (naznačeno přerušovanou čarou)

2. fáze - překážka se zruší - přední část jazyka (viz a), nebo špička jazyka (viz b) se oddálí od dásní (postranní okraje jazyka však zůstanou lehce přitisknuty k horním stoličkám), vznikne zde **úžinový prostor** - obdobně jako při tvoření S, kde se hláska C zvukově dotvoří (zazní charakteristický šum)

Popis tvoření souhlásky Č

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

a) na dásně se přitiskne špička jazyka (ve srovnání s C s větším svalovým napětím)

b) na dásně se přitiskne přední část jazyka (ve srovnání s C s větším svalovým napětím) – špička směřuje dolů (naznačeno přerušovanou čarou)

2. fáze – překážka se zruší – špička jazyka (viz a), nebo přední část jazyka (viz b) se oddálí od dásní (postranní okraje jazyka však zůstanou lehce přitisknuty k horním stoličkám), vznikne zde úžinový prostor – obdobně jako při tvoření Š, kde se hláska Č zvukově dotvoří (zazní charakteristický šum)

D

ZÁVĚROVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím neznělým protějškem je souhláska T

Popis tvoření souhlásky D

DÁSŇOVÝ VÝSTUPEK

RTY

– jsou od sebe vzdáleny o něco více než u T, jsou v klidovém postavení, aktivně se artikulace hlásky neúčastní

SPODNÍ ČELIST

– je při artikulaci rychle spuštěna dolů a nepřed-souvá se (pohyb čelisti dotváří výslovnost – pohyb jazyka je však určující)

TVRDÉ PATRO

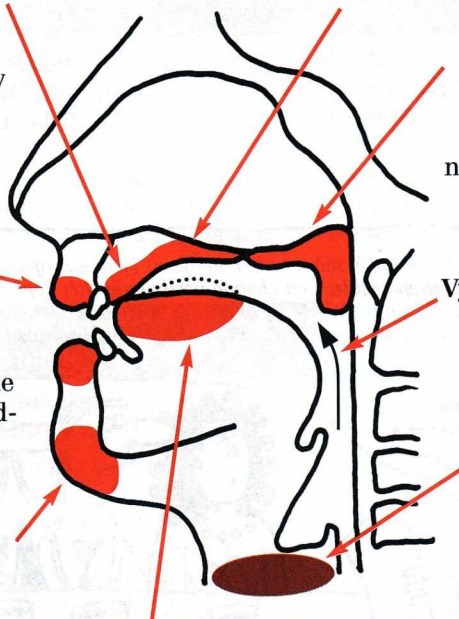
MĚKKÉ PATRO

– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY

– při výslovnosti hlásky D je hlas zapojen, hláska je znělá

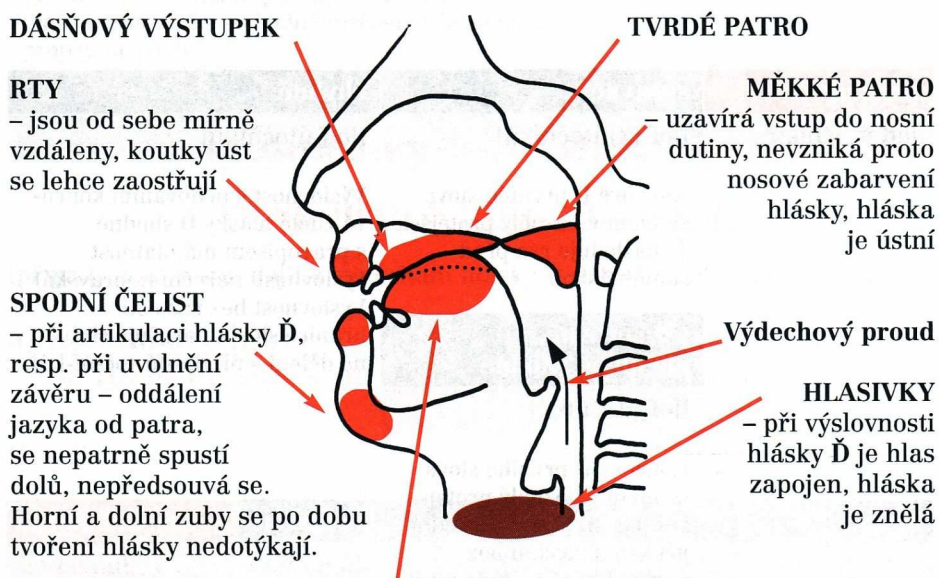
JAZYK – překážka (závěr) výdechovému proudu se vytváří **přitlačením horní plochy špičky jazyka k dásňovému výstupku podél horních předních zubů** (jazyk by se při artikulaci hlásky neměl opírat o zadní stěnu horních řezáků, ale o **přední část dásňového výstupku**), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*), hláska zazní při rychlém oddálení špičky jazyka od dásně

Ď

ZÁVĚROVÁ, TVRDOPATROVÁ (PŘEDOPATROVÁ), PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (3. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím neznělým protějškem je souhláska ě

Popis tvoření souhlásky Ď

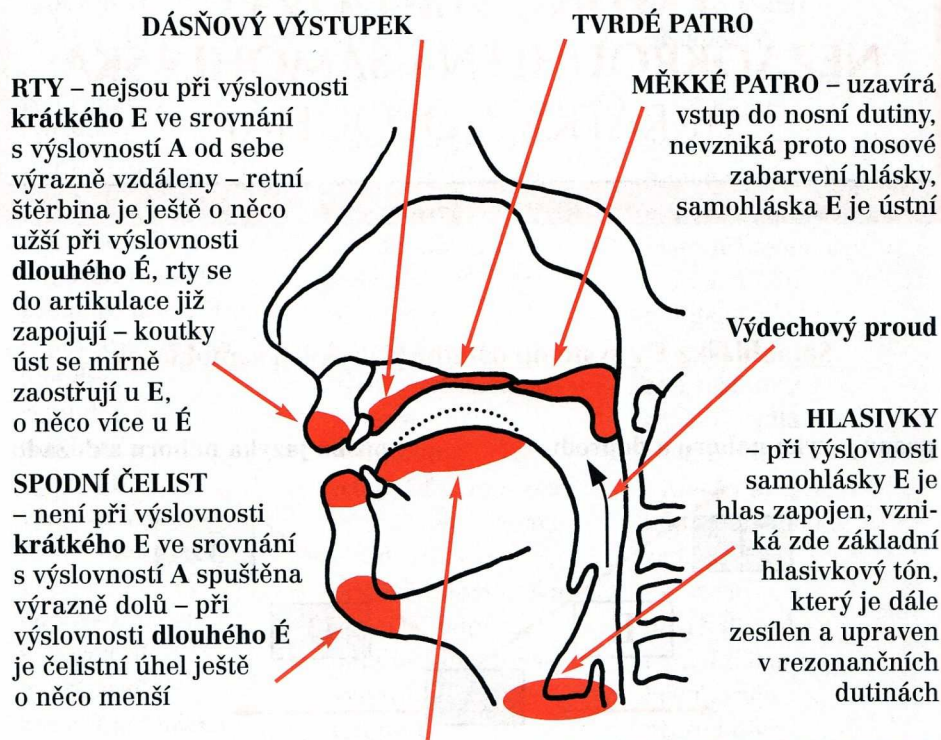

JAZYK

– překážka (závěr) výdechovému proudu je tvořena **přitisknutím hřbetu jazyka na přední část klenby tvrdého patra**, špička jazyka se dotýká dolních řezáků (tím vzniká opora pro vyklenutí hřbetu jazyka k tvrdému patru), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (naznačeno tečkovanou čarou), hláska Ď zazní při oddálení jazyka od tvrdého patra. Svalové napětí je u Ď menší než u další tvrdopatrové hlásky ě.

Popis tvoření samohlásky E

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

JAZYK – při výslovnosti **krátkého E** se jazyk posune dopředu a současně vzhůru – přední část hřbetu jazyka je zdvižena proti přední části tvrdého patra, špička jazyka se opírá o spodní část dolních řezáků, okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*). Při výslovnosti **dlouhého É** se jazyk posune ještě o něco více dopředu a nahoru, špička jazyka se opírá o střední část dolních řezáků, okraje střední části jazyka se horních stoliček dotýkají s o něco větším svalovým napětím (nutné však ohlídat přiměřenost svalového napětí, aby nedošlo ke zvukové deformaci hlásky!).

Poznámka:

Dotržování lehkého dotyku okrajů střední části jazyka s horními stoličkami může přispět k odstranění sklonu k otevřenosti samohlásky E, tj. přechodu k A – viz níže.

F

ÚŽINOVÁ, RETOZUBNÁ, PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (1. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

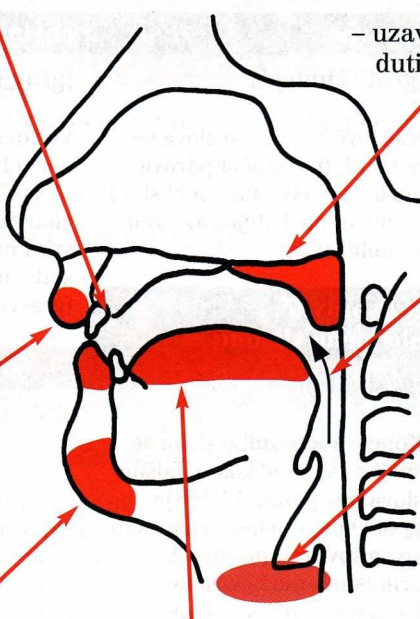
→ jejím znělým protějškem je souhláska V

Popis tvoření souhlásky F

ZUBY – spodní ret se přibližuje k horním řezákům, vzniká zde úžina, kudy proniká výdechový proud a kde se hláska F zvukově dotváří.

RTY – hláska vzniká vytvořením úžiny mezi spodním rtem a horními řezáky (spodní ret se k zubům přiblíží se svalovým napětím – větším než při výslovnosti znělého protějšku V).

SPODNÍ ČELIST
– mírně se zasouvá, aby se spodní ret mohl snadněji dotknout horních řezáků

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY
– při výslovnosti hlásky F není hlas zapojen, hláska je neznělá

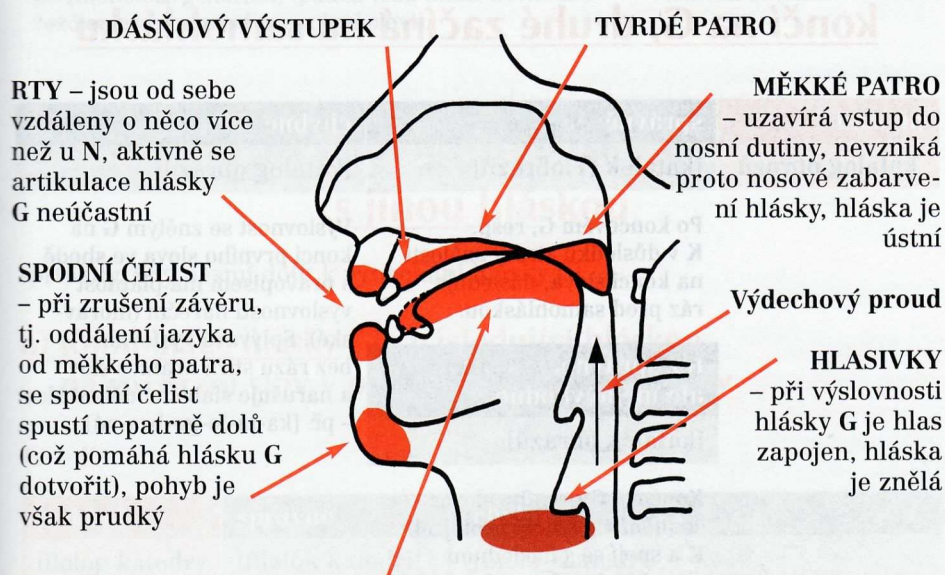
JAZYK
– artikulace této hlásky se neúčastní, leží volně ve spodní čelisti, jeho špička se lehce dotýká dolních řezáků a dásně

G

ZÁVĚROVÁ, MĚKKOPATROVÁ, PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (4. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím neznělým protějškem je souhláska K

Popis tvoření souhlásky G

JAZYK

– překážka výdechovému proudu (závěr) je vytvořena **pevným přitisknutím zadní části hřbetu jazyka** (v podobě širokého pruhu) **na měkké patro**. Hláska zazní při zrušení závěru, tj. oddálení jazyka od měkkého patra. Souhláska G (a K) je ze všech závěrových hlásek tvořena nejvíce vzadu v dutině ústní – na měkkém patru. Špička jazyka se může vyskytovat ve dvou pozicích:

- nachází se volně v ústní dutině
  - dotýká se dolních řezáků či dolních dásní (naznačeno přerušovanou čarou)
- Svalové napětí je u G menší než u K.

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

Popis tvoření souhlásky H

RTY

– jsou od sebe vzdáleny o něco více než např. u N, artikule hlásky H se aktivně neúčastní

MĚKKÉ PATRO

– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

SPODNÍ ČELIST

– je spuštěna mírně dolů, aby se v dostatečném prostoru v ústní dutině mohla hláska H zvukově dotvořit, nepředsouvá se

Výdechový proud

JAZYK

– je v klidovém postavení, artikule hlásky se neúčastní, špička jazyka se lehce dotýká zadní stěny dolních řezáků nebo dásní za dolními řezáky

pohled na hlasivky seshora

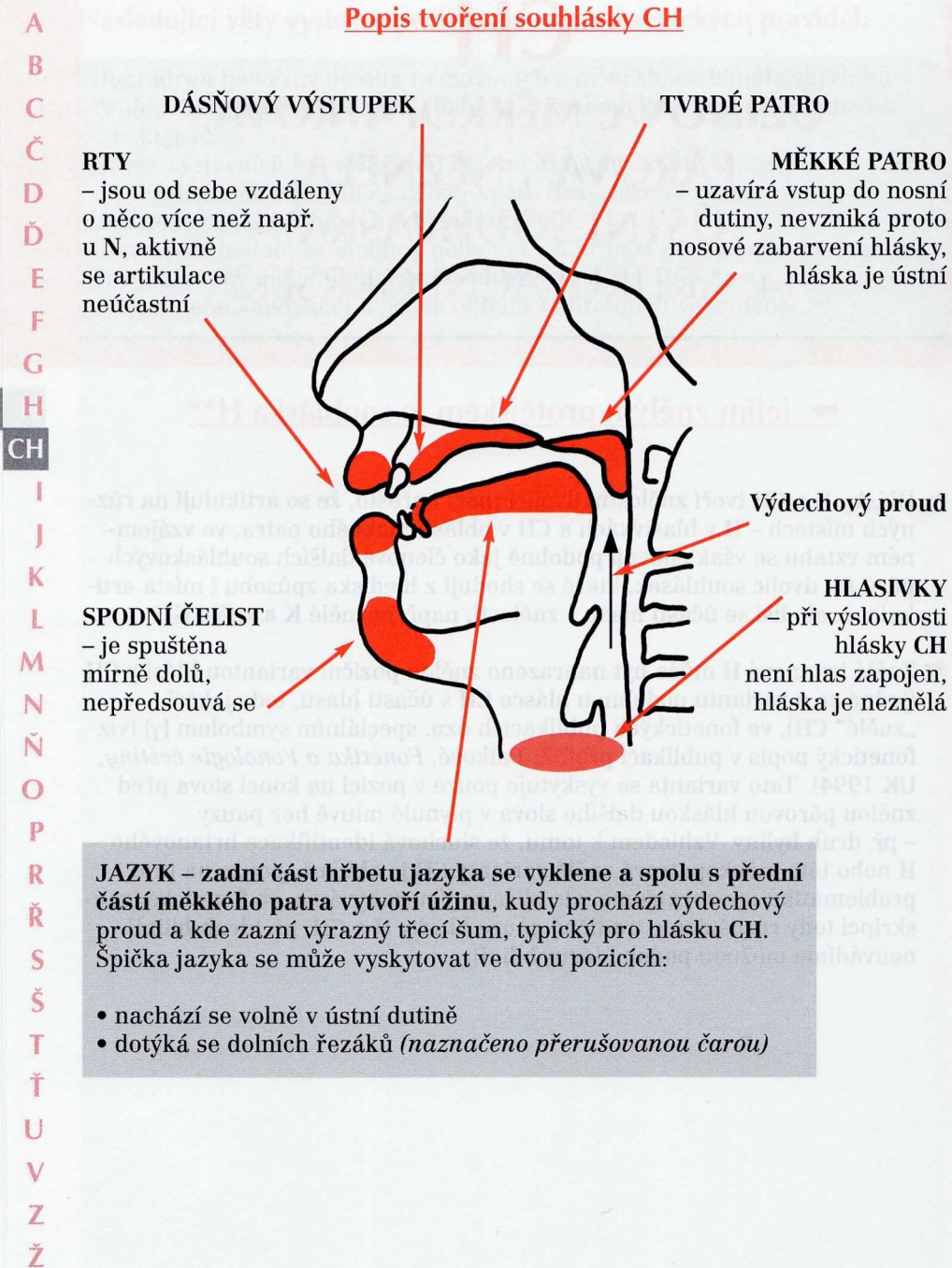
HLASIVKY – hláska H vzniká přímo v hlasivkách při specifickém postavení hlasivek a souběžné činnosti:

- delší část hlasivek kmitá – vzniká tón
- kratší část hlasivek vytváří úžinu, kde vzniká šum vyvolaný třením výdechového proudu o stěny štěrbiny

Spotřeba vzduchu při tvoření hlásky H je ve srovnání s jinými souhláskami výrazně vyšší.

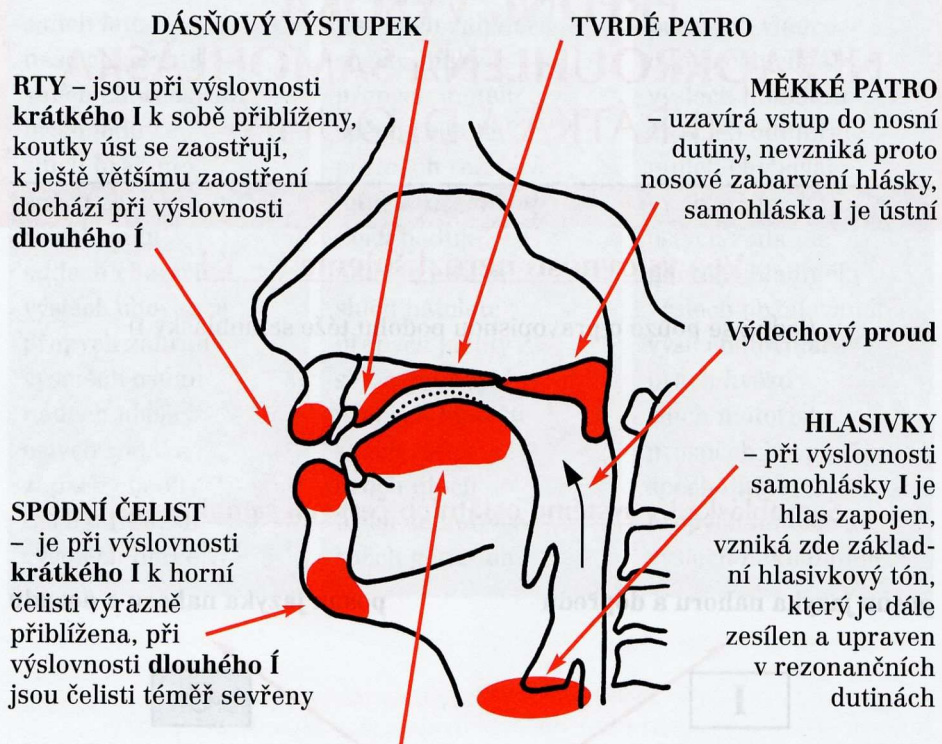
Při výslovnosti hlásky H je hlas zapojen, hláska je znělá.

Popis tvoření souhlásky CH

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

Popis tvoření samohlásky I

RTY – jsou při výslovnosti **krátkého I** k sobě přiblíženy, koutky úst se zaostřují, k ještě většímu zaostření dochází při výslovnosti **dlouhého Í**

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, samohláska I je ústní

SPODNÍ ČELIST
– je při výslovnosti **krátkého I** k horní čelisti výrazně přiblížena, při výslovnosti **dlouhého Í** jsou čelisti téměř sevřeny

Výdechový proud

HLASIVKY
– při výslovnosti samohlásky I je hlas zapojen, vzniká zde základní hlasivkový tón, který je dále zesílen a upraven v rezonančních dutinách

JAZYK – při výslovnosti **krátkého I** je **přední část hřbetu jazyka přiblížena k patru** (v oblasti přechodu mezi dásňovým výstupkem a tvrdým patrem), tj. jazyk je ze všech samohlásek posunut nejvíce dopředu a vzhůru, hrot jazyka se opírá o zadní plochu dolních řezáků, okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*). Při výslovnosti **dlouhého Í** se jazyk posune ještě o něco více dopředu a nahoru, okraje střední části jazyka se horních stoliček dotýkají s o něco větším svalovým napětím (nutné však ohlídat přiměřenost svalového napětí, aby nedošlo ke zvukové deformaci hlásky!).

Poznámka:

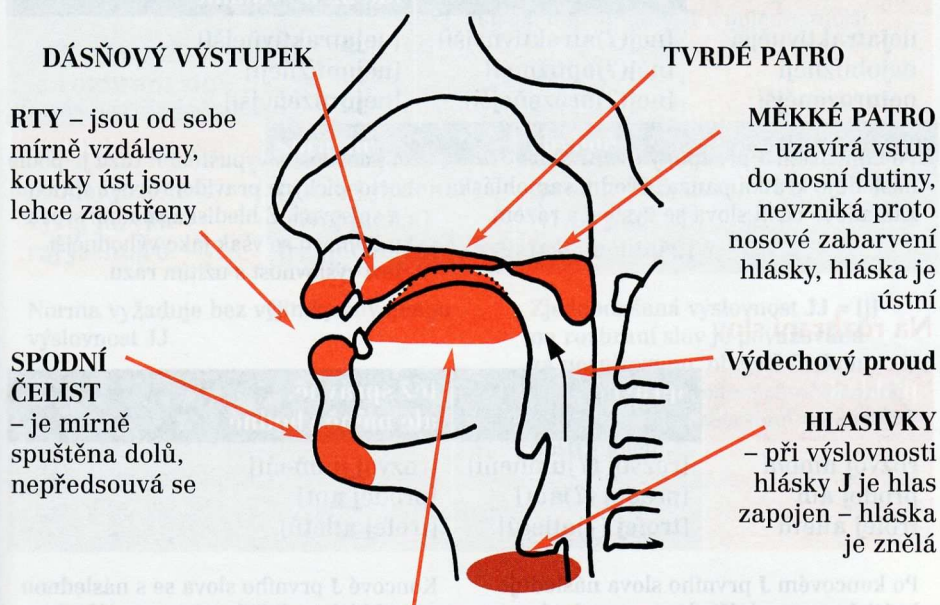
Dodržování lehkého dotyku okrajů střední části jazyka s horními stoličkami může přispět k odstranění sklonu k otevřenosti samohlásky I, tj. přechodu k E – viz níže.

J

ÚŽINOVÁ, TVRDOPATROVÁ, JEDINEČNÁ (NEPÁROVÁ), ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (3. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ hláska nevytváří s žádnou další souhláskou dvojici lišící se znělostí

Popis tvoření souhlásky J

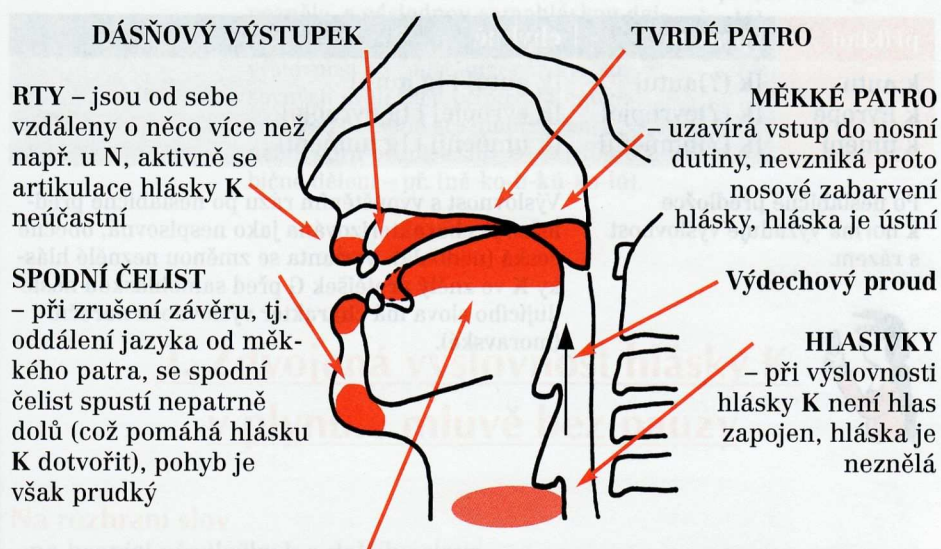
JAZYK – okraje hřbetu jazyka jsou přitisknuty po stranách k patru, tzn. na rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou), mezi hřbetem jazyka a klenbou tvrdého patra vzniká úžina, resp. široký průchod pro výdechový proud – třecí šum proto není tak výrazný. Špička jazyka se dotýká dolních řezáků.

K

ZÁVĚROVÁ, MĚKKOPATROVÁ, PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (4. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím znělým protějškem je souhláska G

Popis tvoření souhlásky K

JAZYK – překážka výdechovému proudu (závěr) je vytvořena **pevným přitisknutím zadní části hřbetu jazyka** (v podobě širokého pruhu) **na měkké patro**. Hláska zazní při zrušení závěru, tj. oddálení jazyka od měkkého patra. Souhláska K (a G) je ze všech závěrových hlásek tvořena nejvíce vzadu v dutině ústní – na měkkém patru. Špička jazyka se může vyskytovat ve dvou pozicích:

- nachází se volně v ústní dutině
- dotýká se dolních řezáků či dolních dásní (*naznačeno přerušovanou čarou*)

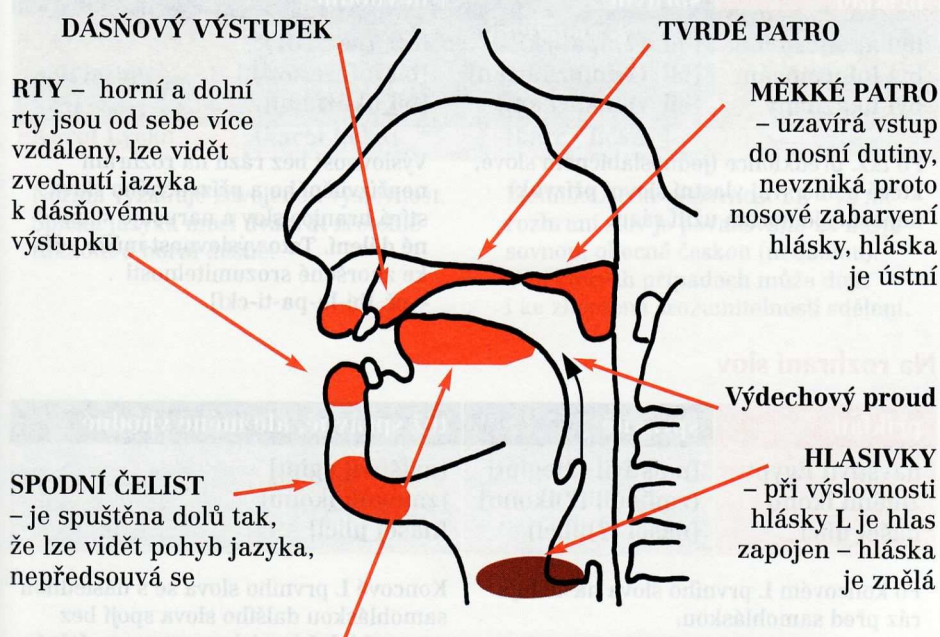
Svalové napětí je u K větší než u G.

L

ÚŽINOVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, BOKOVÁ, JEDINEČNÁ (NEPÁROVÁ), ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ hláska nevytváří s žádnou další souhláskou dvojici lišící se znělostí

Popis tvoření souhlásky L

JAZYK – při tvoření hlásky L se špička jazyka přitiskne k hornímu dásňovému výstupku, okraje hřbetu jazyka jsou volné – výdechový proud uniká po stranách (bocích) jazyka. Hláska se dotvoří v okamžiku, kdy se špička jazyka oddálí od dásní směrem dolů. Svalové napětí jazyka je poměrně slabé.

M

ZÁVĚROVÁ, OBOURETNÁ, JEDINEČNÁ (NEPÁROVÁ), ZNĚLÁ, NOSOVÁ SOUHLÁSKA (1. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

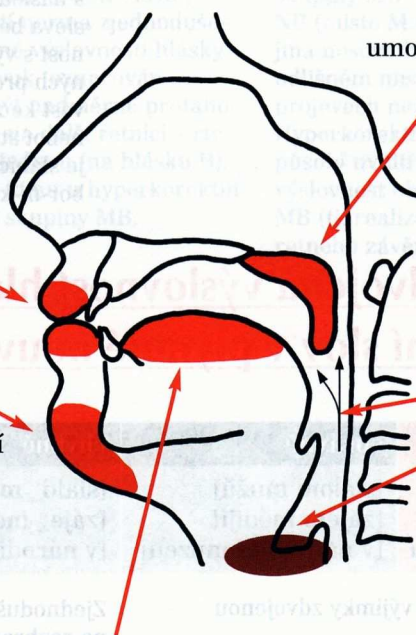
→ hláska nevytváří s žádnou další souhláskou dvojici lišící se znělostí

Popis tvoření souhlásky M

RTY – hláska vzniká sevřením a okamžitým oddálením obou rtů, rty tedy tvoří úplnou překážku (závěr) výdechovému proudu. Svalové napětí je menší než u další retné hlásky P.

SPODNÍ ČELIST – je v základním postavení, po vytvoření závěru, tj. po oddálení rtů, se čelist téměř neznatelně spustí dolů a nepředsouvá se

JAZYK – artikulace hlásky M se neúčastní, leží klidně ve spodní čelisti, jeho špička se lehce dotýká dolních řezáků a dásní

MĚKKÉ PATRO – je spuštěno dolů, umožňuje výdechovému proudu vstup do nosní dutiny, hláska je nosová

Výdechový proud

HLASIVKY – při výslovnosti hlásky M je hlas zapojen, hláska je znělá

Popis tvoření souhlásky N

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

DÁSŇOVÝ VÝSTUPEK

RTY – jsou v klidovém postavení, jsou od sebe vzdáleny více než u **D**, aktivně se artikulace neúčastní

SPODNÍ ČELIST

– při artikulaci je rychle spuštěna dolů (čelisti jsou od sebe vzdáleny o něco více než při výslovnosti hlásky **D**) a nepředsouvá se (pohyb čelisti dotváří výslovnost – pohyb jazyka je však určující)

TVRDÉ PATRO

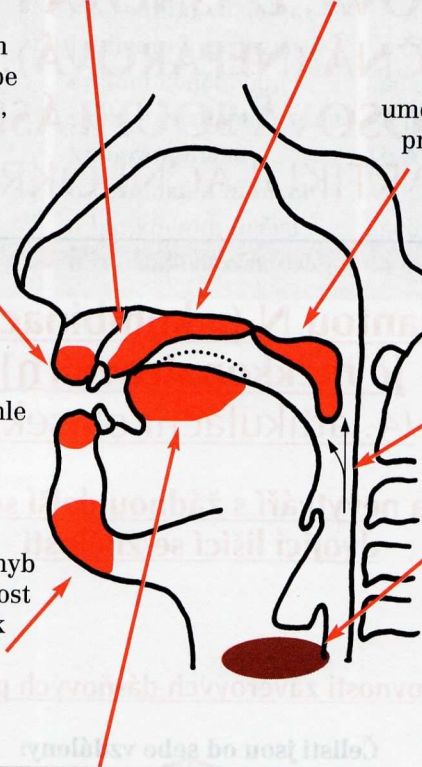
MĚKKÉ PATRO

– je spuštěno dolů, umožňuje výdechovému proudu vstup do nosní dutiny, na vyznění hlásky se podílí i nosní rezonance, hláska je nosová

Výdechový proud

HLASIVKY

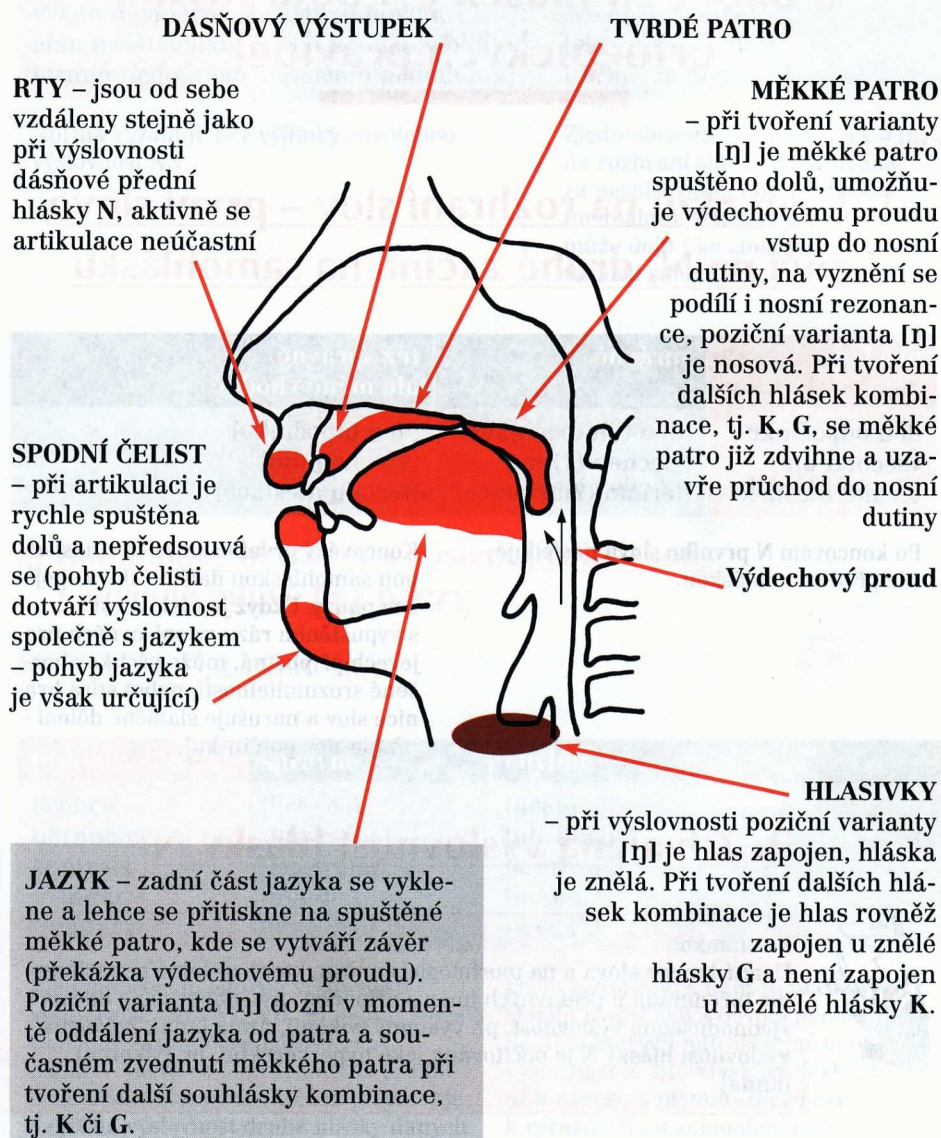
– při výslovnosti hlásky **N** je hlas zapojen, hláska je znělá

JAZYK – okraje špičky jazyka se přitisknou k přední části dásňového výstupku podél horních zubů (ve srovnání s výslovností hlásky **D** nepatrně dál dozadu), kde se vytvoří závěr (překážka výdechovému proudu), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*). Hláska zazní při rychlém oddálení špičky jazyka od dásně. Svalové napětí je slabší než u výslovnosti dalších závěrových dásňových hlásek **T** i **D**.

Popis tvoření poziční měkkopatrové, znělé, nosové varianty [ŋ] v kombinacích NK, NG uvnitř slov

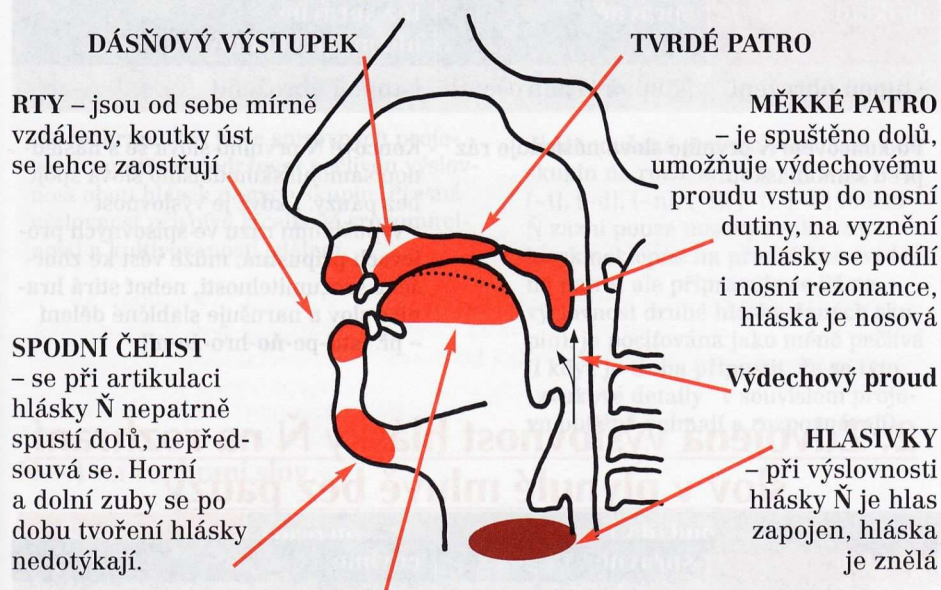

Ň

ZÁVĚROVÁ, TVRDOPATROVÁ (PŘEDOPATROVÁ), JEDINEČNÁ (NEPÁROVÁ), ZNĚLÁ, NOSOVÁ SOUHLÁSKA (3. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ hláska nevytváří s žádnou další souhláskou dvojici lišící se znělostí

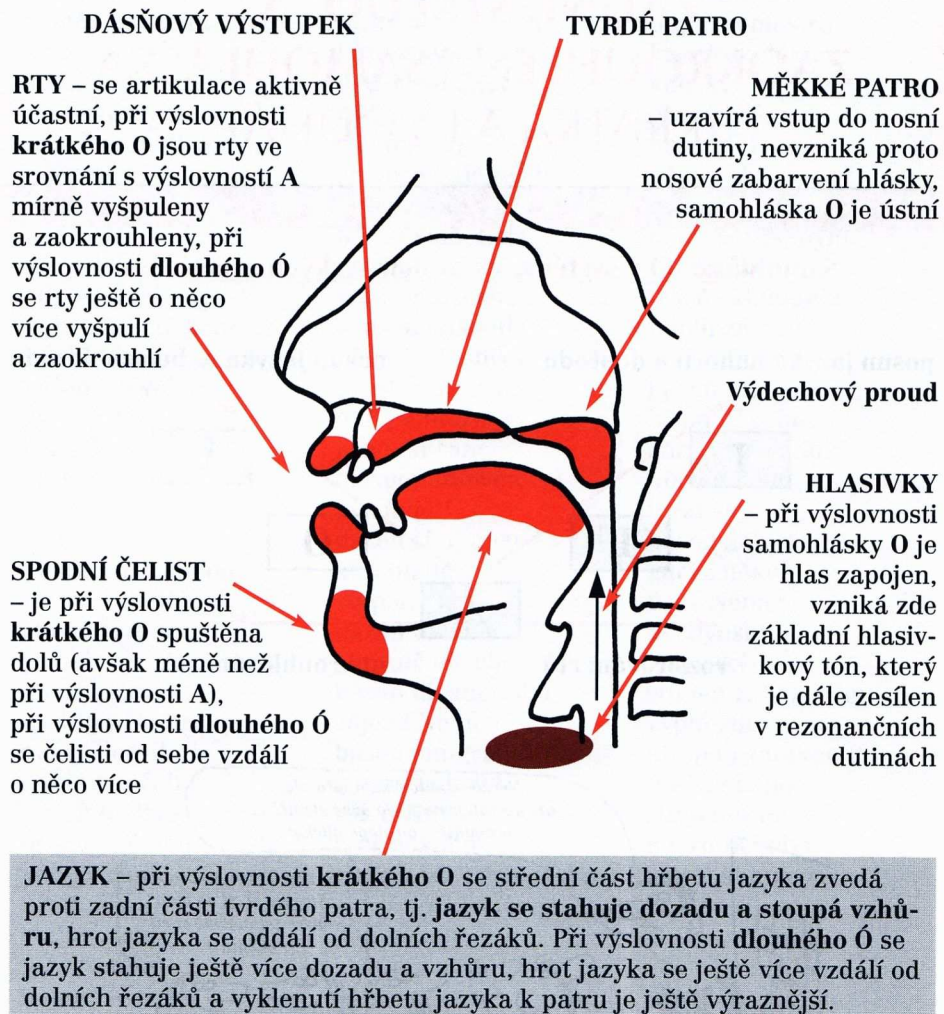
Popis tvoření souhlásky Ň

JAZYK – překážka (závěr) výdechovému proudu je tvořena **přitisknutím hřbetu jazyka na přední část klenby tvrdého patra**, špička jazyka se dotýká dolních řezáků (tím vzniká opora pro vyklenutí hřbetu jazyka k tvrdému patru), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*), hláska Ň vzniká při oddálení jazyka od tvrdého patra. Svalové napětí je u Ň menší než u další tvrdopatrové závěrové hlásky Ť.

Popis tvoření samohlásky O

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

P

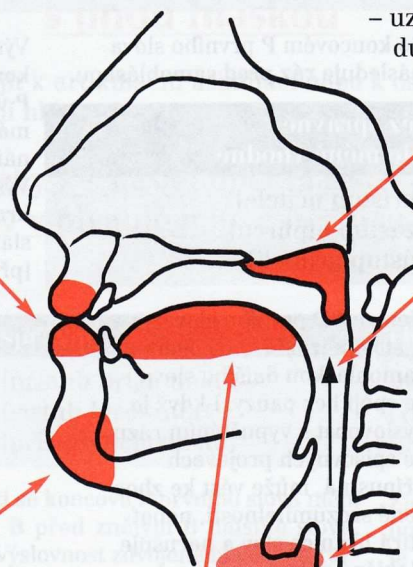
ZÁVĚROVÁ, OBOURETNÁ, PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (1. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím znělým protějškem je souhláska B

Popis tvoření souhlásky P

RTY – hláska vzniká sevřením a okamžitým oddálením obou rtů, rty tedy tvoří úplnou překážku (závěr) výdechovému proudu. Svalové napětí je u P větší než u dalších retnic B, M.

SPODNÍ ČELIST
– je v základním postavení, po vytvoření závěru, tj. po oddálení rtů, se čelist téměř neznatelně spustí dolů a nepředsouvá se

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY
– při výslovnosti hlásky P není hlas zapojen, hláska je neznělá

JAZYK

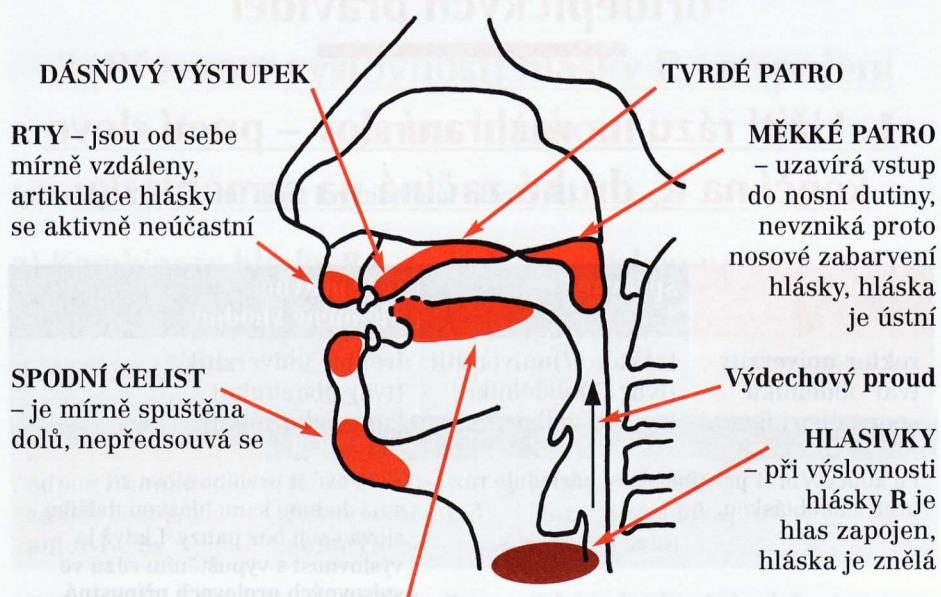
– artikulace této hlásky se neúčastní, leží klidně ve spodní čelisti, jeho špička se lehce dotýká dolních řezáků

R

ÚŽINOVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, KMITAVÁ, JEDINEČNÁ (NEPÁROVÁ), ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ hláska nevytváří s žádnou další souhláskou dvojici
lišící se znělostí

Popis tvoření souhlásky R

Popis tvoření souhlásky Ř

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

DÁSŇOVÝ VÝSTUPEK

Rty – jsou mírně zaokrouhleny

SPODNÍ ČELIST

– čelisti jsou k sobě přiblíženy, tj. zuby jsou u sebe, spodní čelist se mírně předsouvá

TVRDÉ PATRO

MĚKKÉ PATRO

– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud
– je silnější než při výslovnosti hlásky R

HLASIVKY

– při výslovnosti hlásky Ř je hlas buď zapojen – hláska je znělá, nebo není zapojen – hláska je neznělá, tj. znělost závisí na pozici hlásky ve slově

JAZYK

– špička jazyka (je napjatější než při výslovnosti hlásky R) směřuje k přední části dásňového výstupku (vzniká zde úžina), je rozkmitána výdechovým proudem (naznačeno přerušovanou čarou), který naráží na ostří zubů. Jazyk je celkově ve srovnání s výslovností hlásky R rovnější! Kmity hrotem jazyka jsou ve srovnání s hláskou R rychlejší a početnější.

Srovnání výslovnosti dásňových předních kmitavých hlásek

R

Rty:

Spodní čelist:

Špička jazyka:

Výdechový proud:

Kmity jazykem:

nezaokrouhleny
nepředsunutá,
spuštěná mírně dolů
při kmitání napjatá
slabší (než u Ř)
pomalejší, méně četné
(než u Ř)

Ř

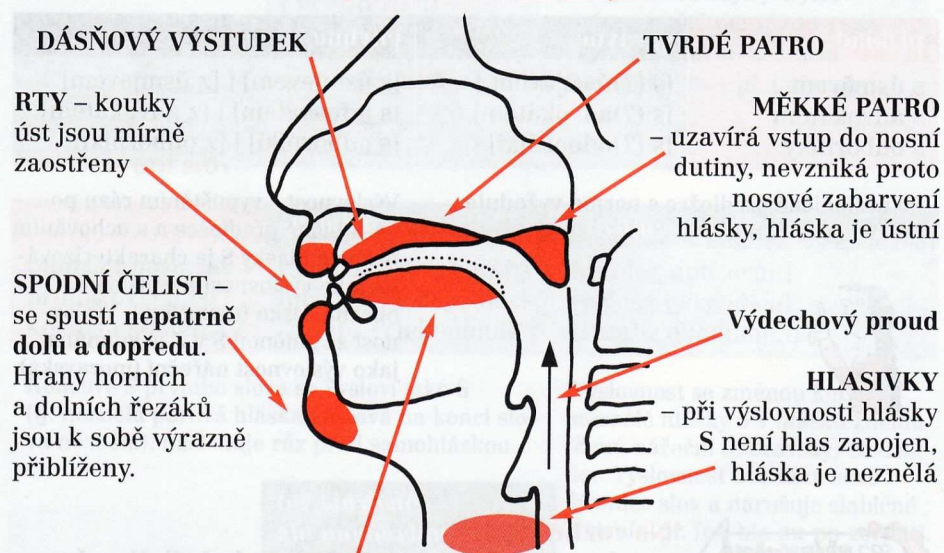
mírně zaokrouhleny
mírně předsunutá,
čelisti přiblíženy
při kmitání napjatější
silnější (než u R)
rychlejší a početnější
(než u R)

S

ÚŽINOVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA – OZN. JAKO SYKAVKA OSTRÁ (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím znělým protějškem je souhláska Z

Popis tvoření souhlásky S

JAZYK

– okraje střední části jazyka se zvedají a lehce dotýkají rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou). Mezi přední částí dásňového výstupku a přední částí jazyka vzniká úžina. Špička jazyka se lehce dotýká zadní plošiny DOLNÍCH řezáků (po celou dobu trvání hlásky). Výdechový proud se tedy prodírá úzkou štěrbinou mezi jazykem a patrem, naráží na ostří horních i dolních řezáků, které jsou velmi sblíženy, a uniká ven z ústní dutiny v podobě charakteristického sykotu. Svalové napětí je u S větší než u Z.

Popis tvoření souhlásky Š

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

DÁSŇOVÝ VÝSTUPEK

TVRDÉ PATRO

RTY – koutky úst se k sobě přiblíží a rty se zaokrouhlují, čímž se zvětšuje rezonanční prostor v dutině ústní a snižuje se výška charakteristického šumu

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

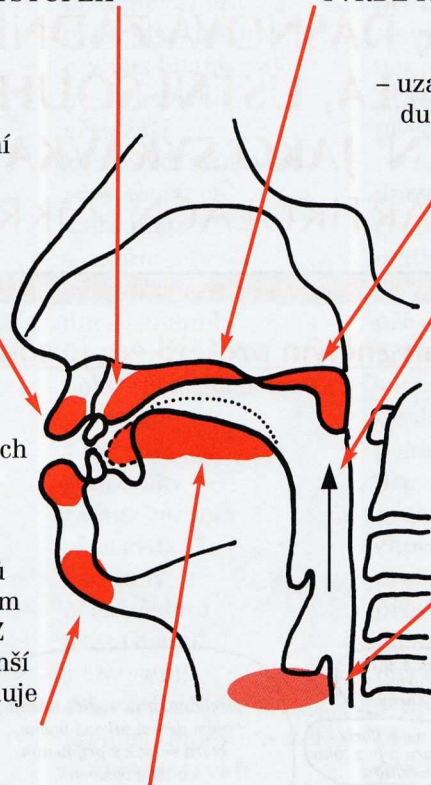
SPODNÍ ČELIST

– se nepatrně spustí dolů a dopředu, hrany horních a dolních řezáků jsou k sobě výrazně přiblíženy. Výdechový proud naráží na ostří řezáků (ve srovnání s tvořením ostrých sykavek – S, Z a polosykavky C s menší silou, neboť se rozptyluje v přední části ústní dutiny).

Výdechový proud

HLASIVKY

– při výslovnosti hlásky Š není hlas zapojen, hláska je neznělá

JAZYK – okraje střední části jazyka se přitisknou na rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou), přičemž celý jazyk je posunut mírně dozadu. Úžina vzniká v místě zadní části dásňového výstupku, a to dvěma způsoby:

- a) k hornímu dásňovému výstupku se přiblíží **špička jazyka**
- b) k hornímu dásňovému výstupku se přiblíží **přední část jazyka** – špička směřuje dolů a nedotýká se dolních řezáků (naznačeno přerušovanou čarou)

Svalové napětí je větší u Š než u Ž.

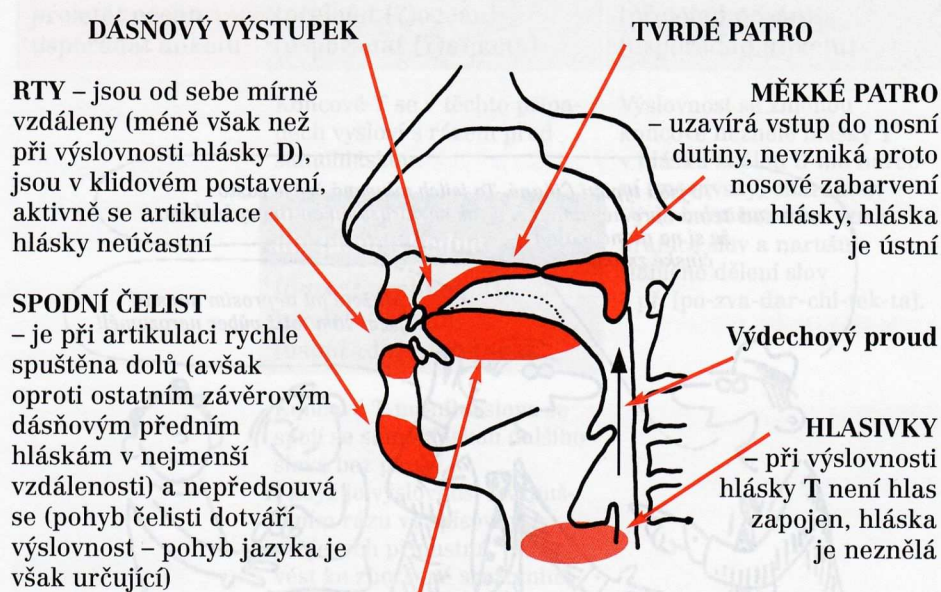

T

ZÁVĚROVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím znělým protějškem je souhláska D

Popis tvoření souhlásky T

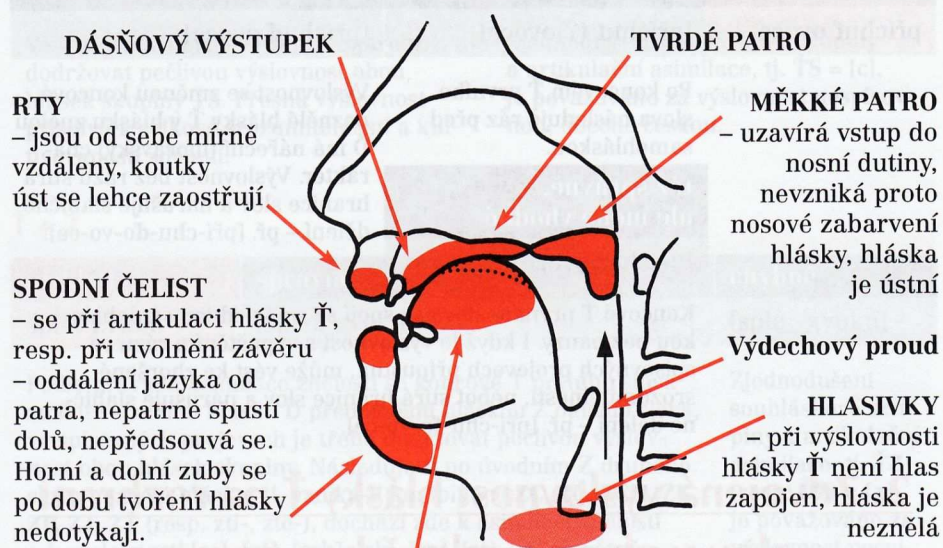
JAZYK – překážka (závěr) výdechovému proudu se vytváří **přitlačením horní plochy špičky jazyka k dásňovému výstupku podél horních předních zubů** (hlavní místo dotyku jazyka je **na rozhraní horních zubů a dásní**), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (*naznačeno tečkovanou čarou*), hláska zazní při rychlém oddálení špičky jazyka od místa dotyku. Svalové napětí je u T větší než u dalších závěrových dásňových předních souhlásek D, N.

Ť

ZÁVĚROVÁ, TVRDOPATROVÁ (PŘEDOPATROVÁ), PÁROVÁ, NEZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (3. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím znělým protějškem je souhláska Ď

Popis tvoření souhlásky Ť

JAZYK – překážka (závěr) výdechovému proudu je tvořena **přitisknutím hřbetu jazyka na přední část klenby tvrdého patra**, špička jazyka se dotýká dolních řezáků (tím vzniká opora pro vyklenutí hřbetu jazyka k tvrdému patru), okraje střední části jazyka se lehce dotýkají horních stoliček (naznačeno tečkovanou čarou), hláska Ť zazní při oddálení jazyka od tvrdého patra. Svalové napětí je u Ť větší než u dalších tvrdopatrových souhlásek Ď, Ň.

Popis tvoření samohlásky U

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

DÁŠŇOVÝ VÝSTUPEK

RTY – se artikulace aktivně účastní, při výslovnosti **krátkého U** je retní otvor zmenšen – rty jsou ve srovnání s výslovností **O** více přiblíženy, jsou vyšpuleny a výrazně zaokrouhleny, při výslovnosti **dlouhého Ú** je retní otvor ještě menší – rty jsou více vyšpuleny

SPODNÍ ČELIST
– je při výslovnosti **krátkého U** ve srovnání s výslovností **O** od horní čelisti méně vzdálena – při výslovnosti **dlouhého Ú** je čelistní úhel ještě o něco menší

TVRDÉ PATRO

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, samohláska U je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY
– při výslovnosti samohlásky U je hlas zapojen, vzniká zde základní hlasivkový tón, který je dále zesílen v rezonančních dutinách

JAZYK

– při výslovnosti **krátkého U** je střední část hřbetu jazyka výrazně přiblížena k měkkému patru, hrot jazyka je sklopen dolů a oddálen od dolních řezáků (ve srovnání s **O** je oddálen ještě o něco více). Při výslovnosti **dlouhého Ú** je jazyk ještě více vyklenut směrem k měkkému patru (má kulovitý tvar).

V

ÚŽINOVÁ, RETOZUBNÁ, PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA (1. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

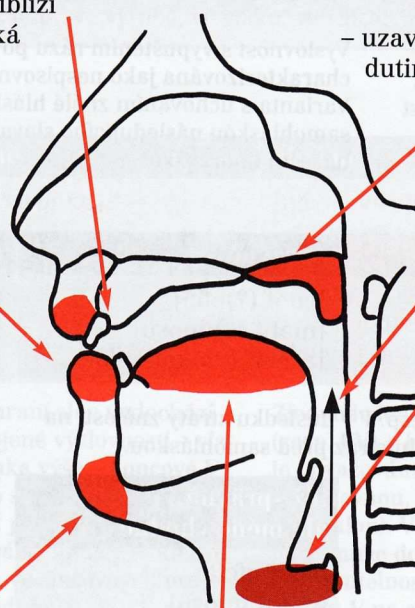
→ jejím neznělým protějškem je souhláska F

Popis tvoření souhlásky V

ZUBY – spodní ret se přiblíží k horním řezákům, vzniká úžina, kudy proniká výdechový proud a kde se hláska V zvukově dotváří

RTY – hláska vzniká vytvořením úžiny mezi spodním rtem a horními řezáky (spodní ret se k zubům přiblíží se svalovým napětím – menším však než při výslovnosti neznělého protějšku F)

SPODNÍ ČELIST
– mírně se zasouvá, aby se mohly horní řezáky lehce dotknout spodního rtu

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

HLASIVKY
– při výslovnosti hlásky V je hlas zapojen, hláska je znělá

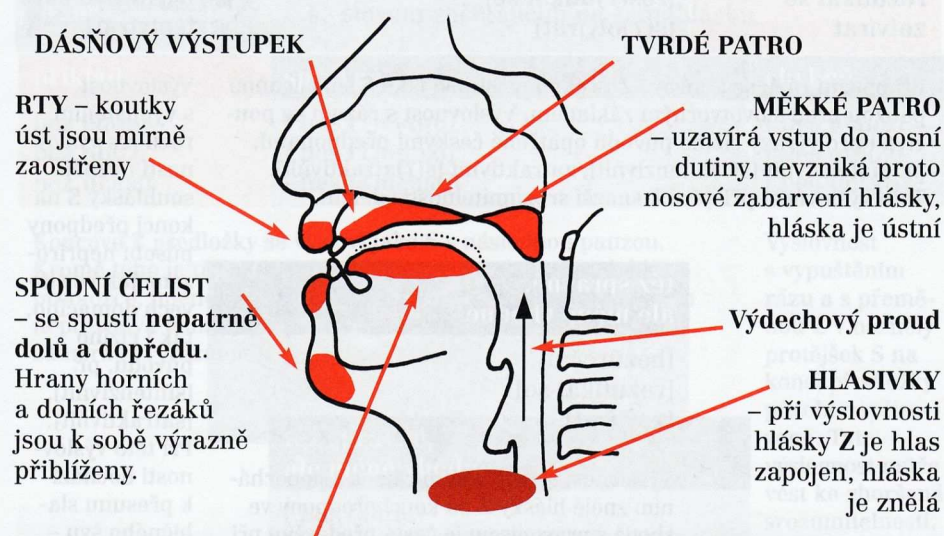
JAZYK
– artikulace této hlásky se neúčastní, leží volně ve spodní čelisti, jeho špička se lehce dotýká dolních řezáků a dásně

Z

ÚŽINOVÁ, DÁSŇOVÁ PŘEDNÍ, PÁROVÁ, ZNĚLÁ, ÚSTNÍ SOUHLÁSKA – OZN. JAKO SYKAVKA OSTRÁ (2. ARTIKULAČNÍ OKRSEK)

→ jejím neznělým protějškem je souhláska S

Popis tvoření souhlásky Z

JAZYK – okraje střední části jazyka se zvedají a lehce dotýkají rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou). Mezi přední částí dásňového výstupku a přední částí jazyka vzniká úžina. Špička jazyka se lehce dotýká zadní plošiny DOLNÍCH řezáků po celou dobu tvoření hlásky Z. Výdechový proud se tedy prodírá úzkou štěrbinou mezi jazykem a patrem, naráží na ostří horních i dolních řezáků, které jsou velmi sblíženy a uniká ven z ústní dutiny v podobě charakteristického sykotu. Svalové napětí je u Z menší než u S.

Popis tvoření souhlásky Ž

A
B
C
Č
D
Ď
E
F
G
H
CH
I
J
K
L
M
N
Ň
O
P
R
Ř
S
Š
T
Ť
U
V
Z
Ž

DÁŠŇOVÝ VÝSTUPEK

TVRDÉ PATRO

RTY – koutky úst se k sobě přiblíží a rty se zaokrouhlují, čímž se zvětšuje rezonanční prostor v ústní dutině a snižuje se výška charakteristického šumu

MĚKKÉ PATRO
– uzavírá vstup do nosní dutiny, nevzniká proto nosové zabarvení hlásky, hláska je ústní

Výdechový proud

SPODNÍ ČELIST

– se nepatrně spustí dolů a dopředu, hrany horních a dolních řezáků jsou však k sobě výrazně přiblíženy. Výdechový proud naráží na ostří řezáků (ve srovnání s tvořením ostrých sykavek – S, Z a polosykavky C s menší silou, neboť se rozptyluje v přední části ústní dutiny).

HLASIVKY
– při výslovnosti hlásky Ž je hlas zapojen, hláska je znělá

JAZYK – okraje střední části jazyka se přitisknou na rozhraní horních stoliček a dásní (naznačeno tečkovanou čarou), přičemž celý jazyk je posunut mírně dozadu. Úžina vzniká v místě zadní části dásňového výstupku, a to dvěma způsoby:

- a) k hornímu dásňovému výstupku se přiblíží špička jazyka
- b) k hornímu dásňovému výstupku se přiblíží přední část jazyka – špička směřuje dolů a nedotýká se dolních řezáků (naznačeno přerušovanou čarou)

Svalové napětí je u Ž menší než u Š.